

X226

LEL 1973

29946

045353

OMgKDK

K 91

Michaëly Pap Szarhmari
ab A. 1783.

Symb
Of Deus in factij...

~~3588~~
15

8226.

AZ
AUSTRIAI PARASZT

IFJÚSÁGOT
A' JÓL RENDELTT
MEZEI GAZDASÁGRA
OKTATÓ
KÉZI KÖNYVETSKE,

Mellyet Német Nyelven irt
WIEGÁND JÁNOS,
az alsó Ausztriai Felsőcsászári és Királyi Gazdasági
Nemes Társaságnak egyik érdemes Tagja,

Most pedig
A' Magyar Paraszt Ifjúság hasznára
Magyar Nyelvre fordította

SZILÁGYI SAMUEL.

Pozsonyban, és Kassán,
LANDERER MIHÁLY
költségével és betüivel,

---

1 7 7 6.

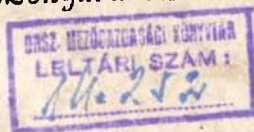
Virgilius Georgicorum Libr. II.

*O fortunatos nimium, sua si bona norint
Agricolas:*

az az:

*Melly sok drága javát közlötte Paraszttal
az Isten!*

*Ezt ha valósággal tudná 's szívére vehetné
E' képen bizonyára Szerentsés lenne felette.*

Leil 1955

Leilár 1950

*A' Forditónak némelly szükséges
Jegyzései ezen Munka eránt.*

N^{em} intsen a' közönséges Tárfaságnak
egyegy nagyobb boldogtalansága,
mint ha abban a' Mezei Gadaság-
nak igazgatása, tsak egyedül a' keveset látott 's
hallott Paraszt-Emberek' eszére hagyattatik, és
sem vigyázás azoknak Gazdaságokban való gya-
rapodásokra, sem Rendelések, mellyekhez mago-
kat abban alkalmaztathatnák, nem tétettetnek.
Ugyan-is, ha ezek a' közönséges Tárfaságban fel-
nem találtnak, 's egyszer 's mind jó példával, és
út-mutatással - is a' Paraszt-Gazda-Emberek a' Gaz-
daságnak okos, és hasznos folytatására nem oktat-
tatnak, és nem ösztönöztetnek; nem lehet tsudál-

ni, ha egyedül csak a magok még Eleikről reájok maradt, 's benne Gyermekeiségtől-fogva meg-rögzött Bal-vélekedéseiket kénytelenek követni; és így csak ahoz ragaszkodván, a' mit Apjoktól, vagy szép Apjoktól látták 's tanultak, semmit a' Gazdaság' dolgában újjítani nem tudnak, 's nem-is akarnak; sőt Gazdaságoknak jobb rendbe való hozásáról még csak nem-is gondolkoznak. Mert a' mint a' Deákok mondják: *Ignoti nulla cupido*, az az: *A' miről az ember semmit nem tud vagy hall, nem-is kívánczik arra.* Mellyből ösztán a' következik, hogy az ember egyszer el-restül, a' mi kitfínyt tud a' Gazdasághoz, azt-is immel-ámmal tselekefzi, 's gyakran fel-is hágy a' Gazdasággal egészen; mellyet Gyermekei látván, azok is hozzá szoknak a' tunyasághoz, 's még Apjoknál-is rozfszabb Gazdák lesznek.

És épen ebből a' kút-föböl származik az, hogy némelly Paraszt-Gazdák, ámbár már meglett emberek, még-is a' Földeket, 's azoknak természeti Minémüéseket, és egy mástól való külömbözéseket, annyival inkább a' Földnek rendes mivélésének módját és idejét sem nem tudják, sem nem igyekezik tudni; és sok Helyeken holmi haszontalan és képzeltt, 's néha nevetséges és költött okokból, egész nagy darab Földeket-is mivel-

velet-

veletlen hagynak, 's Parlagba vesztenek; holott ha szorosan kérdőre venné őket az ember, utólyára-is csak a' sülné-ki, hogy a' munkát, mellyet Földjeik körül kellene tenni, vagy nem tudják, vagy pedig ha valamennyire tudják-is, restellik, minthogy egy kevés fáradtság nélkül nem eshetnék-meg.

Innen vagy on ismét az a' régtől fogva csak azon egy nótán menő panasz kivált a' Magyar Paraszt-Emberek' szájakban: Szűk a' Határ, el-foványodott a' Föld, vagy Természettel fikeretlen és sovány, és nem terem semmit. Az ugyan igaz, hogy sok Helyeken szűk a' Határ, vagy csak ha bővebb volna-is fel-férne. De ha a' Mezei Gazdasághoz jobbatkán tudna a' Paraszt-Ember, 's a' munkát nem sajnállaná, majd kevés Földből-is, tudna magának annyi hasznot tsinálni és be-venni, hogy ösztán a' máséra nem áfitozna. Hát a' Német (hogy más Nemzetet ne említettsek) Paraszt-Gazda-Ember, a' kinek sok Helyeken alig vagy on mind öfzve-is egy, vagy leg-fellyebb két darabotska Földje, miért tud a' szűk határon-is el-élni, még pedig tisztességesebben és jobban, mint némelly Nemzetségek sokkal több Földből? Azért, mert nem dugja öfzve kezét, 's lábát nem lógázza, akarom mondani, nem restelli, hanem két

a 3 kézre

kézre fogja a' Dolgot. Azt sem lehet továbbá tagadni, hogy némelly Földek rész szerént a' hasz-
 zas mivélés, és nem forgatás; rész szerént pedig
 magok természetek szerént-is soványok. Ugy de
 mire való hát a' Trágya, ha egyéb mesterséget
 még eddig nem tudott-is a' Paraszt-Ember, a'
 mellyet Föld Lelkének méltán lehet nevezni?
 Lehetne ám ezzel mind a' két-féle soványságán
 segíteni a' Földnek, és termékennyé tenni azt, csak
 hogy ofztán okosan tudna véle bánni az ember.

De a' mit, kivált e' mi Magyar Hazánkba
 többnyire mindenütt, fájdalommal és szeméremmel
 tapasztalhatni, főképen a' Paraszt Gazdák ezzel a'
 természetnek Földet kövérítő hasznos és betses
 ajándékával a' Trágyával, épen tellyességgel sem-
 mit nem gondolnak, és nem hogy a' mi Trágyá-
 jok gyűl, azt gondosan emészto Vermekre tsinál-
 nak, hogy azt azokban meg-érlelvén, a' mikor
 kívántatnék, Szántó-Földjeikre vagy Réttyeikre
 ki-hordogatnák; hanem inkább nagy Kazalokra rak-
 ják, a' mit Szarvasoknak neveznek. Mellyeknek
 ritkán vagyon egyéb haszna, hanem hogy kivált
 a' Paraszt Siederek reájok ki-feküsznek, 's gyak-
 ran a' munka idején-is rajtok nyújtóznak, heve-
 résznek, 's korhelységgel töltik a' drága időt,
 mellybe néha még a' meg-élemedett Gazda-Embe-
 rek-

rek-is belé elegyednek. De bezzeg kár elég kö-
 vetkezik belőlök, mert az ilyen Szarvasokban
 a' Trágyának minden Leve, Sava, és Ereje el-
 veszven, ha el-véltte belőle trágyázni akarná
 az ember Földjeit, azokat nem kövéritheti vé-
 lek. Némellyek pedig a' leg-jobb féle Trágyájo-
 kat-is Udvarok' fel-töltésére fordittyák, illy mód-
 dal: hogy nagy Gödröket hanyatnak, 's azokban
 a' Trágyát örökösen el-temetik. Máfok ismét va-
 lami Trágya Udvarokon elik, a' Falun vagy Vá-
 roson kívül mindjárt különös helyre ki-hordják, 's
 Ganéj-dombokat tsinálnak belőle; mellyeknek
 egyéb haszna nints, hanem a' Kondások, 's Borjú-
 Pásztorok fel-tüzelik; de bezzeg a' Városban vagy
 faluban lévő Levegő-Égnek elég sűrűséget és bü-
 dőséget okoznak; holott sokkal hasznosabb lenne,
 ha minden Gazda a' maga Trágyáját Földjére
 széllyel hordaná, vagy ha magának szüksége nem
 vólna reája, olyannak adná, a' ki szükölködik
 nála nélkül. A' Hegyköziek igen gyakorolják
 a' Szőlő Hegyeknek Trágyázását, és minthogy
 kevés Marhát tarthatnak, söt nem-is mindenik tart,
 egyik a' másiknak pénzért szokta el-adni. De itt-
 is az a' fogyatkozás vagyon, hogy a' Szőlőnek
 ugyan meg-adják a' Trágyát; a' Szántó-Földekről
 pedig keveset, vagy semmit nem gondolkoznak,

's annak trágyázását nagyobbára el-mulatják. Nem kevesebben vagynak még azok-is a' kik Trágyákat, mint Szántó-Földjeikre vagy Rétyeikre ki-hordanák, inkább az Útszára, 's Útakra kiszórják, és sáros időben Gátokat 's Pallókat tsinálnak belőle. Melly rendeletlen szokásnak kiváltképen két veszedelmes következése vagyon, úgy-mint: egyik a' Levegő-Égnek meg-büszhődése, mellyből fok-fele ártalmas nyavalyák és egésségtelenségek származnak; másik pedig az Útszának és Szekér-utaknak el-romlása, és Ganéjja 's sár-fenékké való válása; melly miatt rövid idő alatt egész Lápokká léznek, és el-ülnek. Elégge tápasztallyák ezt a' szegény tereh hordó Barmok, mellyek az ilyen helyeken sokszor hafig-is le-süllyedvén meg-akadnak, mellyért Uraiktól kemény kinzáfokat szenvednek, és ofztán erejek felett-is igyekezvén a' Szekeret ki-húzni, vagy lábok kitörök, vagy néha meg-is szakadnak.

Melly károknak és veszedelmeknek el-távoztatására méltó, és felette szükség volna; ha a' Vármegyék és Királyi Városok, kemény büntetések alatt, olly hasznos rendeléseket tennének, a' magok alatt-valók között, hogy a' Trágyát senki ne méréfzellye a' most említett haszontalan és káros végekre fordítani; sőt jó volna vigyázni a'

Magi-

Magisztrátusoknak arra, hogy minden Paraszt Gazda-Ember itállójánál, vagy aklánál emészto Vermeket tartana, és abba rakná minden Trágyáját; a' melly már Istennek hála, a' mi Hazánknak Aultriával határos részeiben szokásban vagyon.

Mindazonáltal a' mi Magyar Paraszt Gazdánk a' Mezei Gazdaságnak okos folytatásában-való reftségeket még-is talám menthetnék valamennyire. Mert ugyan-is, még eddig nem olvashattak a' magok Nyelveken Gazdaságról tanító fundamentomos Íráfokat, és nem igen vólt módjok benne, hogy ollyan emberekkel tárfsalkodjanak, a' kik a' Gazdaságnak természetét, annak folytatásának rendit és módját vóltaképen értik, és őket azokra meg-tanithatnák. Mert én ugyan olly jó reménységbe vagyok az én Hazámiai eránt, hogy ha eddig valami hasznos Gazdasági munkátska foroghatott vólna kezekben; azokat a' régi Elejektől reájok szállott Gazdaságban való haszontalan Oskoskodáfokat, és Bal-vélekedéseket régen el-hagyták volna, és más bölts Nemzetségeket a' Mezei Gazdaságban utól-értenek volna. És ez a' mentesség lágyithattya-is talám valamennyire a' Szomszéd Nemzeteknek a' Magyar Paraszt-Emberek felől való ámbár kemény, de tagadhatatlanul igaz ítélet-tételeket.

De ha ellenben fel-veszszük a' természetnek a' mi Nemes Hazánkal más Országok felett bőv mértékben közlött javait, majd tsak ugyan erre meggyen-ki a' dolog, hogy ha Magyar Paraszt-Ember, a' maga és Hazája javát igyekezné munkálódni, és nem restellené a' munkát és fáradságot, ha olly nagy mértékbe nem-is, mint az ollyan Tartományokban, és a' hol már a' Gazdaságban tudós Oskola-Mesterek, mellesleg a' Gazdaságnak okos folytatására-is tanítták a' Gyermekeket, és a' hol már a' Gazdaságról tanító Könyvek meg-fzaporodtak, mellyeket a' Paraszt-Ember maga nyelvén olvashat; ha nem olly nagy mértékben-is, mondom, mint ezek, leg-alább tsak jobbatska rendel és móddal, 's nagyobbatska haszonnal folytathatná Gazdaságát. Mert kérlek! mitsoda Élet-re tartozó és szükséges Jók; és segítségék nélkül szükölködik a' mi Magyar Hazánk? és nem de nem más Országok felett ditsekedhetik e' a' Természetnek majd minden Javaival? mellyeknek tsak fele vólna-is más Országokkal közel-merem mondani, rend fzerént foha sem lenne az Országban olly gyakran közönséges szükség, leg-alább nem kellene lenni; olly fokak és külömb-külobmfélék azok! Mellyek közzül tsak egyet, melly mint egy a' többeknek szülő Anya, emlitek. Ugyan-

is,

is, vagyon Isten Kegyelméből Magyar Országának olly jó Földje; melly mindent, valamit tsak a' Föld az Élet' fel-tartására szokott teremni, megterem; úgy-mint, hogy rövideden ki-tegyem a' Koronás Próféta szavával: Szénát a' Barmoknak, és Fűvet az Embereknek eledelére bővséggel megterem. Ha azért Földed vagyon, bizony, ha akarod, mindened leszsz, tsak hogy vedd-ki magadat a' rófsból, és szánd-el magadat a' Munkára, és fáradságra, melly nélkül a' Paraditsom Kertben reánk mondott Sententzia fzerént nem eheti fenki kenyérét.

Nints tehát a' Magyar Paraszt-Gazdának egyéb hijja, hanem hogy maga nyelvén a' Gazdaságnak okos és hasznos folytatásáról írott Könyvetskéje légyen, és annak Oktatásait köveffe, és munkába végye; előre le-mondván, és örökösen el-bútsúzván a' maga régi haszontalan Paraszt Filozófiájától, melly tsupán ebben áll: *Igy láttam az Apámtól-is, a' szép Apámtól-is.*

Illyen Munkát adok én által mostan az én Magyar Nemzetemnek, kivált a' Paraszt ifjaknak; mellyet ha egyenes, és minden Bal-vélekedésektől, üres elmével fognak olvasni: reménylem, hogy az okos Gazdaságnak el-kezdésére és gyakorlására, örömmel és önként reá fogják magokat adni.

Melly

Melly Munkának, hogy annyival nagyobb haszna leheffen, szükségesnek tartottam, hogy előre némelly dolgokat felöle rövideden meg-jegyezzek, és azok által az én Paraszt akár Gazda, akár még Ifjú Olvasóimat, ezen könyvetskének értelmefen és hasznosan való olvasására mint egy el-készittsem.

Jegyezd-meg azért: hogy ezek a' Gazdaságról tanító Új Oktatások, melyek a' mi időnkbe ki-jönnek, nem valami új és Paraszt-Embernek káros Találmányok, hanem többnyire mind olyanok, melyek még a' régi Romaiaknál és Görögöknél is esméretefek voltak, 's azok által nagy haszonnal gyakoroltattak; és a' melyek a' régiek munkáiból szedegettettek öfzve, tsak hogy jobb móddal adattatnak már most elő, és némelly részekben meg-javittatnak. Vagynak ugyan az ilyen új munkákban némelly új találmányok-is, de a' melyek a' dolognak természetén és a' Tapasztaláson fundáltatnak. Nem kell tehát az ilyen munkáktól el-ijjedni, és olly Bal-vélekedésbe lenni erántok, mintha azok valami világot szédítő munkák volnának. Söt hiteffe-el minden Paraszt-Ember magával, hogy az ilyen munkák főképen az ő hasznára irattatnak, és botsáttatnak Világ eleibe.

Ezt-is akarom, hogy az Olvasó előre tudja; hogy vagynak ebben a' munkában, a' Gazdagság foly-

folytatásának olly módjai, melyekre a' mi Magyar Hazánkba nem mindenütt vagyon szükség; és talám nem-is mindenütt lehetne munkába venni: mindazonáltal, nem kell azért ezen munkától meg-unatkozni; mert sokakat lehet ellenben benne találni, melyek Hazánkban minden részeiben szükségesekek és hasznosok. E' mellett ha egy dolog egyik Helyre nem alkalmas, másikra alkalmas lehet. Mindazonáltal igen hasznos dolgot tenne, a' ki ezen kis Munkátskát, mindenekben a' Magyar Ország természetéhez ki-dolgozná, és ki-alkalmaztatná. Mellyben leg-jobb módja volna a' mi Fel-séges Aszfzonyunktól Magyar Orzágon már mindenütt fel-állittatott Gazdasági Tárfaságoknak.

Továbbá ezen munkát úgy igyekeztem fordítani, hogy a' leg-együgyűbb ember-is meg-érthesse. Mellyre nézve az idegen szókat mindenütt el-távoztattam, valamennyire tsak lehetett; söt néhol, ha valamelly Szót homályosnak láttam, azt egy kevésbé bővebben 's több szókkal tettem ki, melyek meg-dült betűkkel vagynak nyomtatva, és a' Tzikkelyek után Tsillaggal meg-vagynak jegyezve. Ha pedig egynéhány szóknak fognak találtatni, melyek idegen Nyelven vagynak, azokat azért nem lehetett Magyar Nyelvre fordítani, mivel

mivel az olyanoknak sem Neve, sem pedig maga a' Dolog Magyar Országban nintsen.

Hogy pedig ezen Fordítás annál helyesebben legyen; erre nézve ezt N. Sz. és K. Debretzen Városa Rendes Filikusa Medicinae Doctor, T. és T. Wefzprémi István Uramnak 'elsöben által adtam; ki ezt fok terhes foglalatosságai között-is, gondosan meg-olvasni, és a' hibákat benne meg-jobbitani nem terheltetett. Ugyan ide való Patikárius Tzeininger Antal Uram-is a' Palánták nevei fordításában nem utolsó segédem volt, kiknek ezen Fordításban tett segítségnek köszönettel való emlegetésére kötelesnek tartom magamat, és a' Köz-Jóhoz e' részben-is meg-mutatni kívántt buzgóságokat másoknak serkentésére-is szükségesnek itéltem, hogy itten feljegyezzem, és egyszer 's mind ezen Fordításomnak az én Parafzt Olvasóim előtt Hitelt tsináljak.

Utollyára, el-nem titkolhatom ezt-is: hogy ezen Munkátska némelly dolgokban hijjános, és eleget nem fog egészlen tenni az Olvasó kívánságának. Mint p. o. hogy többet ne említsek, a' Méhekröl, Selyem-Erefztö-Bogarakról, igen kevés Oktatófok vagynak benne. Mellynek oka ez, hogy a' Tudós Könyv-író azokról más munkájában, úgy mint a' Tanúlt Mezei Gazdájában, és Ausztriai Gazdasági Kalendáriumában bőven tanított,

és

és ezeken kívül más különösen ezekről írott könyvetskék-is fundamentumosan tanítanak; azért-is elégnek tartotta, hogy azokra ezen Munkájában igazítsa az Olvasókat a' melly mind jó a' Német Parafzt-Emberekre nézve. De mivel azok még Magyar Nyelvre nintsenek fordítva, a' szegény Magyar Parafzt-Ember hijjánosságot fog a' Gazdaság Theoriájába, vagy elmélkedő Tudománnýába szenvedni. Bátorkodom mindazáltal biztatni az én Parafzt Házám-fiait, hogy fognak a' mi Nemzetünköl olly Hazájoknak elő-menetelet, és boldogulását szívesen munkálkodni kívánó Haza-fiak vállalkozni, a' kik azon Munkáját a' Tudós Könyv-írónak a' Magyar Nemzet hasznára rövid időn lefordíttják; és bár serkennének-fel a' más nyelveket értő Magyar Haza-fiak-is, az illyen hasznos munkáknak írására, vagy leg-alább fordítására, követvén ebben más Nemzeteknek dicséretes példáját!

Míg pedig a' lenne, ajánlom minden Házám-béli Parafzt-Gazdáknak és Ifjaknak ezen hasznos könyvetskét, és kérem mindnyájokat szívesen, ha magok Javokat és Elő-meneteleket, söt Maradékoknak boldogságát akarják: olvassák ezen kis könyvet szorgalmatosan, és azokat a' bölts és hasznos oktatáfokat, mellyekkel ez a' Munkátska rakva vagyon, tanulják-meg és kövefsék. Es

meg-

meg-ne ijedjenek, ha holmi fáradsággal járó munkás dolgoknak javallásait találják benne; mert azok csak első tekintettel látszanak nehezeknek; de lásson bár hozzá az ember szívesen, a' belőlök következő hasznok meg-édesítik azokat, és annak-utánna gyönyörűségekkel tészik. Így rázhatják-le magokról a' Tunyaságnak, melyben ha igazat kell vallani, átallyában még eddig nyakig hevert a' Magyar Paraszt-Ember, gyűlölséges Characterét vagy Tzimerét.

Adja pedig a' Felséges Isten, hogy ezen Kis Könyvetske legyen az én Magyar Hazám-fiai előtt kedves és használatos, és ez által serkentessenek-fel az áldott Földnek okos mívelésére, hogy e' képen könnyen és örömmel meg-adhassák azt a' mi az Isteni az Istennek, és a' mi a' Tsászáré a' Tsászárnak; magokat pedig és maradékokat boldog állapotban helyeztethessék!

*Irtam Debretzemből Szent Iván Havának 30-dik
Napján 1773-dik Észtenőben.*

Iffjabb Szilágyi Samuel m. k.

BÉ-

BÉ-VEZETÉS.

1.

A Mezei Gazdaságnak sok-féle Részei vagynak, mellyeknek egyike a' másikat segíti, és utóllýára egy egész lepszsz belőlök. Ez tehát olyan Tudomány, mellynek tanulására senkinek nints nagyobb szüksége, mint a' Paraszt-Embernek. Mert ő nem csak magának, és Háza Népének; hanem

b

a'

a' maga Földes Urának, Királynak,
és kiváltképen a' közönséges Társaság-
nak - is gazdáskodik. Ő reá bízta
az Isten a' maga bölts rendelkezésből a'
földet, hogy azt mivellye, és gyümöl-
tsöztesse. Tudni kell azért nékie azo-
kat az eszközöket, és Utakat-is, mellyek
által a' mi Tápláltatásunkra meg-ki-
vántató dolgokat, a' Mesterségekhez
és Fábrikákhoz szükséges Materiákat
könnyen, bátorságosan, és haszonnal
bé-szerezhesse. Ez a' Mesterség a' leg-
régiebb, leg-nemesebb, és leg-szüksé-
gebb: mind az által, még-is min-
den Mesterségek között a' leg-együ-
gyűbb, a' mellyet a' serény Mezei
Gazda nem sok elme-töréssel meg-ta-
núl-

núlhat, ha egy kevés szorgalmatofság-
gal és figyelmetefséggel nem sajnál kö-
rülötte járni. Mert a' böltséfséggel
gazdag és dolgos Természet minden-
kor vagy Vezetője; vagy Társa-gya-
lánt vagyon ő nékie, a' melly őtet
minden munkában meg-világosította,
vagy meg-segíti, valamire kezét veti.

2. Valójában ha az ember kö-
zönséges Gazdaságnak mindenféle ré-
szeiről külön-külön akarna tanítani;
egy ilyen tökéletes Munkára sokkal
bővebb ki-terjeszkedés kívántatnék,
mint ezen Paraszt Iffjúság számára
való rövid oktatásokban lehetett. Mert
tudom én azt, hogy az ilyen Munka

nem tsak azt kívánnyá-meg, hogy a'
Paraszt-Ember a' maga Szántó Föld-
jeinek okos el-rendelésére, Réttyeivel
való bánásra, Marbájának Gondja-vi-
selésére, 's több ilyenekre tanittassék;
hanem még azt-is, hogy a' Gazdasá-
got tökéletesen értő ember, a' termé-
szeti dolognak vizsgálásához jól értsen,
és minden Természet Szüleményinek
Allatját, azoknak Részeit, mellyekből
áll, és tulajdonságait meg-tudja kü-
lömböztetni, és magyarázni. Továb-
bá annak-is a' leg-jobb módját, kell
nékie tudni, hogy a' Természeti Ma-
tériákat a' Mester emberek', Fábriká-
jok', és kezi-mivesek' keze alá miké-
pen készitbessse-el, és a' leg-nagyobb
tökél-

rökélletefségre miképen vibessse azokat,
a' mennyire tsak embertől lehet? és
utóllýára, hogy a' ki dolgozott Porté-
kákat, miképen lebesen basznosan és
okosan mind a' Mezei Gazdára, mind
pedig a' Fábrikások', és főképen a'
közönséges Társaságra nézve kéz alól
ki-botsátani, el-adni és pénzé tenni?
De egy ilyen Mezei Gazdasági Tö-
kéletes Könyvnek ki-dolgozásának, in-
kább a' Kamarai Tudományokat tanító
Professor Uraimék' hivataloknak egyik
ditséretes részének lenni, és az Aka-
démiaokban az olyan Tanuló Deákok
számára való Letzkékre tartozni lát-
szik, a' kik jóvendóben Gazdasági
Tifztségekre, vagy Udvar-Biróságokra
igye-

igyekeznek; mint sem a' Falusi Oskolákban tanuló otromba és bárdolatlan Paraszt Siederkékre.

3. Nem terjeszkedem azért én is meszszebb az én Oktatásimmal, mint azoknak, a' kik kedvéért e' munkámat irtam, elmebéli tebettségek megengedi: hanem inkább a' leg-könnyebb, és leg-rövidebb úttját fogom nékiek meg-mutatni a' Mezei Gazdaságnak Praxisra való vonásának, vagy munkába való vételének, és a' mennyire nékiek szükséges annak Theoriájának, vagy Elmélkedő Tudományának-is. Ha osztán egyszer ez által az ő elméjek meg-világosodik, és a' szüntelen

len való tapasztalás által eléggé könnyen foghatóvá lesz; az után-is elég idő marad arra, hogy a' Természetnek titkai-is, a' mennyire azok ő nékiek szükségesek, értékre adattassanak. Mert a' ki a' Maradékának Javára dolgozni igyekezik, sem igen későn, sem igen idején nem esik annak munkája. A' Gazdasági dolgoknak Theoriája vagy Fundamentomos Tudománya a' Paraszt-Embernek mindenképen szükséges és hasznos. Mert ez által juthat a' Gazdasági dolgokban elő-veendő Segítő Eszközöknek, és azoknak munkájának vagy erejeknek, mellyek a' Természeti Tudományon fundáltatnak, világos esméretére; de a'

tsupa Tudomány és Értelem nélkül való, vagy Praktika Gazdaság sok történetekben bijjános, és nem igen bátor-ságos szokott lenni. És csak akkor lehet az leg-előszőr tökéletes, ha valami jól meg-választott Theoriának vagy Meg-visgáló Tudománynak meg-tanulása után rendesen munkába vétéődik.

A' Paraszti Iffjúságnak
a'
Mezei Gazdaságnak helyes folytatá-
sára való Oktatása.

ELSŐ RÉSZ

A' Földnek természeti Terméketlen-
ségéről, és mi módon leheffen az:
termékennyé tenni?

ELSŐ SZAKASZ.

Egyik Földnek a' másikkal való
szükséges öszve-elegyítéséről.

§. I.

Minden értelmes Mezei Gazdának Minden-
leg-első és leg-szükségesebb félé Föld
dolga ez, hogy vóltafépen tudja, és magában
esmérje a' Földet, melyet ő mívelni terinék-
akar, hogy valami módon rajta te- len.
jendő munkája, és fáradsága hálzon-
A' talan

talan ne legyen. Mert az Istennek az az átka, mellyel a' mi első Szü-léink', Adám és Eva esetek' és Pa-raditsomból lett ki-üzettetések' után a' Földet meg-átkozta, mindenképen ugyan, de azomban csak ebben az értelemben fogta azt meg, hogy akár mitsoda nemü Föld, ha magának hagyattatik, és más földel öszve nem elegyítettik, terméketlen, és leg-fel-lyebb-is bogáts-kórónál és tövisnél egyebet nem teremhet. Így p. o. a' pufzta homok *vagy főveny* mig csak magában vagyon terméketlen, és még csak bogáts-kórót-is ritkán te-rem. Haonlóképen a' vájogos, és ifza-pos Föld-is *vagy ragaszos, és sikeres Agyag, mellyből Téglát-is égetnek, 's a' Házak falait tapasztják* magában terméketlen, és még bogáts-kórót-is csak imitt-amott terem. A' köves Föld pedig, a' mint az Evangyéliom-is tanítja, a' Magot ugyan bé-vélzi, és hamar meg-neveli, de szinte olyan hamar el-is száraztja azt, és így az-is haonlóképen terméketlen.

§. 2. Mindazáltal még-is tapasztalhatni, hogy némelly határokon a' Mezök a' leg-szebb Gabonnákkal, és leg-kövérébb Palántákkal gazdagok, mi-

midön ellenben más Határok igen szegények, soványak, és vékony ter-mők. Es épen ez ad nekünk alkal-matosságot ennek meg-visgálására, honnét származzon ez a' külömbség. A' mellynek okáról ha a' Mezei Gaz-da embert meg-kérdezzük, kétség kívül így fogja meg-magyarázni a' dolgot: Hogy emez Föld fekete vagy barna, jó, vagy mivelhető, a' mellyet még trágyázással meg-lehet javíta-ni; amaz pedig vagy hideg, vagy meleg természetü, és ritkán, vagy igen szükön ganéjoztatik. Es ebből fog állani a' Paraszt embernek majd minden tudománya, a' mit csak a' Földnek termékenységeről vagy terméketlenségéről elől adhat. Al-lapodjunk-meg mi-is azért egy ke-vélsé ezen fontos dolgon, és vis-gáljuk-meg, mennyiben lehet ez az Ertelem helyes, avagy helytelen.

§. 3. A' Mezei Gazda a' maga Major-Földjét leg-inkább lágynak vagy keménynek, meleg vagy hi-deg Természetűnek nevezi. A' lágynak vagy meleg Föld nemei közzé számlálja rész szerént a' fekete ikrás, homokos *vagy fővenyes*, krétás, és követses Földet. A' kemény és

A' Föld
természeti
Terme-
ketlensé-
gének o-
kait nem
tudja a'
Paraszt
ember.

A' Hideg
és Heves
terméze-
tű Föld
Termé-
ketlensé-
gének
okai.

hideg Természetü Földön pedig érti az agyagos, vagy vájogos és iszapos Földet. A' melly azért nevezetik keménynek, mert minden belső részei olly szorosan öfzve-állanak, és olly erősen egymáshoz ragadnak, hogy tellyességgel semmi üreg benne nintsen, a' mellyben vagy a' Levegő Eg, vagy a' Napnak sugarai által-hathatnának. Ezen kívül a' Föld olly erősen meg-fekszik a' fűvek' gyökerein, hogy a' miatt azok épen nem terjedhetnek. Hidegnek pedig azért neveztetik, mert a' láfanként bé-szivárgó Téli Nedvességek nehezen gözölöghetvén-ki, a' Föld mindenkor nedvesen és hivesen marad; következésképen sem a' Vetés, sem a' Palánta nem gyarapodhatik. Nyárbán - is pedig mivel a' gyökerekre semmi nedvesség nem hathat által a' kemény földön, hasonlóképen a' Vetés nem nevedhetik, hanem inkább el-vész. A' lágy és meleg Föld egyenesen ellenkező természetü az előbbiekkel. Mert ennek üregei igen sokak és nagyok, a' Föld sem eléggé szorosan fekszik a' gyökerekre, vagy a' Palánták' töveire; de a' bé-szivárgott ned-

nedvesség-is hamarébb fzélyvel ofzlik a' bé-ható Nap sugarok miatt, mint sem a' tápláló nedvesség a' Palántákba a' gyökereken által-ofzolhatna, a' mellyek ofztán így megfonnyadnak, és utoljára el-vesznek, vagy leg-alább el-tsenevéfznek, és el-aprófodnak. Helyesen tartja azért a' Mezei Gazda-Ember a' kemény és hideg, úgy a' lágy és meleg természetü Földet Terméketlennek; ámbár annak okát adni nem tudja.

§. 4. A' fekete vagy fetét-bar-na színü, avagy, a' mint némelylek nevezik, Kert-Föld, tehát az a' Föld, a' melly vagy a' Föld színének, valami történet fzerént való el-változása, vagy Eleinknek szorgalmatosága által más több Földekkel meg-elegyedett, és a' mellyet jó és mivelhető földnek neveza' Mezei Gazda. A' melly Földet ha jól meg-visgáljuk, majd ki-tetfzik, hogy a' fekete ikrás Földből, agyagból, iszapból *vagy sikeres Agyakból*, és homokból *vagy fővenyből* vagy on öfzve elegyedve, még pedig mindenikből egy aránysú mennyiségben. Ha az ember az ilyen meg-elegyített Földet egy kevésbé meg-ned-

A' J6
Földnek
minémű-
ségei.

vesíti, mindjárt Lapta módjára öfzve áll az ember markában; de ha egy kevésbé meg-fzikkad, ismét széllyel válik: a' melly-is leg-jobb mértéke az elegyítésnek. Ellenben ha a' nedves vájogos vagy iszapos Földet öfzve szorítjuk, és azt meg-fzikkasztjuk, olyanná lesz, mint egy kemény Golyóbis. A' puha fekete ikrás, krétás, és követses Föld pedig, és a' homok, ha közzé semmi idegen ragaszos Föld nem férkezett, Lapta módjára öfzve nem áll, hanem mihelyt a' kézből kibotsátja az ember, mindjárt széllyel omlik.

§. 5. Ezen próba-tételekből tesszik már meg, mi legyen annak oka, hogy mindenféle Földek között a' fekete barna Föld a' leg-termékenyebb. Ugyan-is azt a' Földet lehet leg-fzebben mivelní, és ez ragad jól hozzá a' gyökérhez illendőképen. A' benne lévő üregetskék-is a' Levegő Ég' és Nap' bé-vételére, és munkájára sem nem igen szorofak, sem nem igen tágasak. Ezen kívül az első lassanként bé-szivárgozik a' gyökerekre, és a' Földnek ragaszos részei annak hirtelen való ki-páráz-

zá-

záfait meg-akadályoztatják. Ugyan azont kell érteni a' Harmatról és a' Ködről-is.

§. 6. Hasonlóképen esmérjük meg a' Termékenységnek akadályait a' fíkeres öfzve álló vájogos, és iszapos Földben. Mert annak belső részei szorosan egymáshoz ragadnak. A' Palánták úgy állanak benne, mintha kö-fal közzé volnának ültetve. A' gyenge gyökerek továbbá, ambár elég nedveségek legyen-is; mindazáltal nem terjedhetnek meg, hanem mint egy tím-bókba öfzve szorúlnak. Ennek a' Földnek keménysége miatt, a' trágya által meg-nem kelhetnek; de a' tápláló részek-is a' Palántákban széllyel nem oszolhatnak, 's a' gyökerekre sem szőlghatnak. Az ilyen Föld kívül igen kemény szokott lenni, mint a' kö, és az első csak széllyel fut rajta, mint a' kövel ki-rakott útfán. És utóljára sem a' Nap, sem a' Levegő Ég, sem a' harmat, sem a' köd az ilyen ragaszos vagy fíkeres Földben a' magok erejeket bé-nem adhatják.

§. 7. Valamivel már ezeknek az eddig elő-adott Földeknek nemei bö-

Miért Termékenyen a' Vájogos vagy Iszapos Föld, vagy a' Ragaszos és Sikeres Aggag?

Miért nem jó az Homokos

A 4

völ-

vagy Föve-
nyes Föld
a' mive-
lésre?

völkednek; úgy semmi abból a' lágy, és homokos *avagy fövényes* Földben fel-nem találhatik. Mert ennek nintsen semmi egymással való öfzve-állása, avagy csak igen kevés vagy. Az ő egymástól fzélyel-álló darabos részei, a' mellyek a' mi szemeink előtt igen kitsinyeknek látszanak, nem igen szorosan állanak hozzá a' gyenge gyökerék apró bojtotskáihoz, sem nem öfzolhatnak elegendőképen fzélyel, hogy a' tápláló nedvességekkel együtt beléjek férkezhefse-nek. Az ilyen Föld hirtelen bé-véfzi ugyan az esőt, de azonnal ismét el-is botsátja azt; mert a' Nap sugari, a' fok és tágas üregeken által, a' gyökereknek leg-belsőbb részekig igen könnyen bé-hatnak. Az apró követs forma homok por-szemeket a' Nap meg-sütvén, mindjárt a' Palántáknak egész gyökerekig egymást meg-hevítik, a' melly miatt öfztán a' gyökerek természet fzerént, el-hervadnak, és meg-fzáradnak. A' trágya pedig, ha nem valami hivesítő természetű, az ilyen Földben semmit egyebet nem tfinál, hanem még jobban meg-hevíti azt. A' har-mat és köd-is csak a' külső levelek-

leknek használnak; mert a' meleg homokban előbb ki-fzáradnak, mint sem a' Palánták' béleire vagy gyö-kerére juthatnának.

§. 8. Mind ezekben eléggé meg-mutattuk és okát adtuk annak, miért szokott Terméketlen lenni mind a' kemény és hideg, mind pedig a' puha és meleg Föld.

§. 9. Minek utánna már a' jó és mivélésre való Földet ésmérjük, és tudjuk mitsoda nemekből álljon, 's mi módon elegyített-meg vagy maga a' természet, vagy történet, vagy pedig emberi fzorgalmatofság által: fzükség, hogy a' Paraszt, vagy *Mezei Gazda* ezen világos és meg-gyöző oktatást kövesse, és munkába végye. Igyekezni kell nékie azon, hogy azokat a' Szántó-Földeket, mellyeket ő maga soványoknak állit, és a' mellyeket én oda fellyeb le-ir-tam, olyan jókká és termékenyekké tehesse, a' minémüket oda fellyebb maga meg-nevezett. De a' mint már meg-láttuk, azokat a' Termé-kenységnek kívántt tökéletes grádi-tsára külömben hozni nem lehet, ha-nem okos öfzve elegyítés, és hoz-za alkalmaztatott trágázás által.

A' Sovány
Földet
hogyan kell
meg-javi-
tani?

A' Paraszti ember elégnek tartja, hogy csak ezt a' kétféle Földet esmérje, úgy mint a' keményt és lágyat, hogy az harmadik félét, az az a' jót és mivelhetőt belőle ki-tsinálhassa, és ezek minden Mezei Gazda előtt esméretesek.

A' Homok és Ragaszos Agyag vagy Vájogó Föld rend szerint egy más felet fektűznek

§. 10. A' Földnek ezen két nevei, melyekből a' jót vagy jobbat lehet csinálni, ritkán vagynak távol egymástól. Mert töbnyire a' vájogó vagy iszapos Föld alatt mindenkor találhatik vagy homok, vagy krétas Föld, igen gyakran pedig kemény Márga is, és a' homok alatt vájog vagy iszap *az az ragaszos és sikeres Agyag.* Hogy pedig különbb - különbbféle Földek feküdjének szorosan egymás felett, szemünkkel tapasztalhatjuk a' mély völgyes utakban, a' melyeknek partvain semmi féle fű nem terem. A' hol ilyenek találhattnak, a' Mezei Gazda észre veheti, és megítélheti azoknak vizsgáláskor, mitso-da fekvése vagy az ilyen mély utak' mind a' két oldalain a' Szántó-Földeknek, és mennyire áshatja ő mindenfelé a' maga Földjeit, hogy olyanra találhasson, a' mellyel azokat meg-javíthatja.

§.

§. 11. Ezek a' szorosan egymás-felett fekvő különbb-külömbbféle Földek közönségesen a' Föld színe alatt meszszebb ki-terjednek, mint sem az ember a' Földnek ugyan azon fekvésében ismét más nemre találhatna. Ebből meg-tanúlhatja a' Mezei Gazda ember, hogy ő a' maga sovány és terméketlen Szántó-Földjét kevés költséggel magából megkövérítheti, és jóvá's termékennyé változtathatja, ha a' szorgalmatosságát és munkát nem restelli. Legalkalmatossabb idő erre a' munkára a' lágy Tél, a' mikor minden Mezei dolog meg-szünik, hogy a' maga agyagos vagy vájogó Szántó-Földjeiben bizonyos mélységű gödröket csináljon, és ezekből vagy homokot, vagy kemény márgás és követes Földet ásson-ki, 's azzal a' Szántó Földjét mint egy egy hüvelyknyi magasságra hordja-meg. Hasonlóan kell bánni a' homokos és követes Földdel, a' melly alatt a' leg-ragaszosabb és 'sirofabb Föld, vagy illetén ragaszos Agyag vagy.

§. 12. Az illetén egymástól különböző Földeknek egymással való öfzve elegyítettése, a' melyeket ed-

Hogy kell a' Homokos Földet Vájogással öfzve elegyíteni?

Ennek az Elegyítésnek házna.

dig

dig a' leg-együgyűbb módon elől adtam, felette nagy hasznot hajt. Mert ez a' leg-bátorságofabb, rövidebb, és egyedül való mód arra, hogy akár mi Pufztában hagyott és haszontalan heverő Föld, termékennyé és olyanná légyen, a' minéműt mindenféle Mag-Palánta, és Vetemény szerezet, és az arra meg-kivántató szükséges gyarapítás által kivántt végét elérhesse benne az ember. Annak okáért mindenek felett tudni kell a' Mezei Gazdának, kíváltképen pedig a' Paraszt Ifjaknak ezt az első és felette szükséges módját a' Föld megjavításának. Mert fokszor meg-esik, hogy az ő Szüleik egész Hóld Szántó Földeket-is tsekély árron el-vesztegetnek, mivel azokat terméketleneknek tartják és mondják, holott az eszközök, mellyek által azok megkövérítettethetnének, és termékenyekké tétettethetnének, fokszor alig vagynak egy lábnyi mélyységre a' fikeretlen Föld színe alatt, és egyéb hija nintsen, hanem hogy azokat ki-kellene onnét ásni, és a' fellyül meg-irt mód szerént, a' mint t. i. a' Földnek felső színe kívánja, megkellene elegyíteni vélek a' Földet.

S.

§. 13. Ha a' Mezei Gazda közel találhat olyan gödröket, mellyekben Márga * *az az mész Agyag* A Szántó Földeknek megjavítására igen hasznos a' Márga. vagy, annyival inkább szereztesse. Innét származott az Anglusoknál ez a' Példa-beszéd: *A' ki a' maga Szántó-Földjében márgás Földre akad, nagy kintsre talált.* Nem maga a' Márga teszi a' Szántó-Földet termékennyé, hanem az ő különös minéműségei. Mert az ő apró részetskéi, mellyek ismét véghetetlen kistiny por szemetskékre oszlanak, mindazáltal még - is felette élesek, lassan-lassan bé-avatják magokat az egymáshoz szorosan öfzve állott kemény vájogos, és iszapos göröngyökbe. Továbbá olyan jó-féle kövérséget oszlatnak azokban széllyel, a'.

* A' Chymikusok szerént (a' kiknek főbb foglalatosságok ez, hogy minden dolgoknak természetét a' magok leg-apróbb és leg-együgyűbb részeikben vizsgálják-meg) a' Márga semmi nem egyéb, hanem magától a' Természettől Mézszel egyben elegyített Agyag. A' Földnek Márgával való Javítását már a' régi Rómaiak jól tudták. Plinius Természeti Historiájának XVIIIdik Könyvének Vidik Részében a' Márgát Föld Zsírnak nevezi. A' ki ugyan ott a' VIIdik Részben ennek természetéről és színeiről bőven tanít.

a' minémünél már jobbat a' Palánták' nevelkedésére gondolni sem lehet. Ez után alkalmatossá tészik a' Földet arra, hogy a' trágyát megérlelvén, és a' tápláló nedvességeket mint egy meg-főzvé, a' Palánták' nevelésére tökéletesen el-készíthessék, hogy azok a' nedvességeknek erejek által, a' Palánták' gyökereiknek apró bojtotskáiba bé-adhassák magokat.

Ugy a' Kaszáló Rétekek-is.

§. 14. A' homokos Mezökre, és kaszáló Rétekre-is ki-mondhatatlan nagy haszon háromlik a' Mángás Földel való meg-hordásból, ha t. i. az a' vájogos és iszapos Földek közeiben találhatik. Mert ez a' Földnek belső részeit, a' hol véle meg-elegyítették, illendőképen egymáshoz ragasztja, ha csak felette igen nem porhanyófok, de ha erősen egymáshoz állók, egyszer 's mind azokat széllyel oázlatja. Mindenek felett pedig ez a' Marga a' leg-hathatófabb eszköz arra, hogy a' Föld mindenféle Vetemények' és Palánták' termesére egyaránt alkalmas lehessen.

MÁSODIK SZAKASZ

A' Trágyáról.

§. I.

Minekutánna az első Fő-Eszközt ^{A' Trágyának} elől adtuk, és meg-értettük ^{szükséges} miképen kelljen a' tellyességgel ter-volta. méketlen, vagy leg-alább sovány Földet állandóan meg-javítani: már most szóljunk a' második Fő-Eszközről t. i. a' Trágyáról, a' melyet a' Paraszatok méltán neveznek Föld' Lelkének. Nem elég azért a' Földet a' fellyebb elől-adott mód szerént egymással öszve elegyíteni, és ez által egyenlő természetűvé tenni; *vagy öszve temperálni*, hanem szükség, hogy még valami természeti meg-elegyedés-is, a' mit szemmel nem lehet látni, hozzá járuljon. E' pedig a' trágya által mégyen véghez, a' melly a' már ez előtt meg-elegyített Földet belőlről meg-érleli, és azt olyan lágy részekre oázlatja, hogy a' Föld fő-
val és olajjal meg-elegyedhetik, és a' nedvességnek szivárgásával együtt, a' Palánták gyökereinek bojtos és főzfös részeiben-is magát bé-veheti, a' kemény gyökerekhez - is hozzá

férkezhetik, és ezek által a' fü ízá-
rába, 's a' Palánták' beleibe *vagy tor-
sájába* a' nedvesség bátrán fel-mehet.

Minden
Palánta
mitsoda
réizekből
áll?

§. 2. A' trágya annak okaért az
az Elzköz, a' melly által a' Föld
leg-hamarébb alkalmatossá tétettethe-
tik arra, hogy a' leg-kissebb gyö-
keretskékre-is, a' Palántának ne-
vekedése végett, a' szükséges táp-
láló erőt le-fizgáltassa. Ez mint
egy kováfizla a' Földnek, a' melly
ötet fel-dagasztja, *vagy meg-keleti*,
és meg-mozgatja, a' melly által
oíztán minden apró üregetskei ki-
tágúlnak, 's így mind a' Nap, mind
a' Levegő-Eg, mind pedig a' köd,
és harmat szabadabban dolgozhatnak
benne. Mert bár szakafizzon-fel az
ember valami Palántát, és azt me-
sterséggel bontsa *vagy valógassa* szél-
lyel, hogy annak minden részeit, a'
mellyekből áll, meg-láthassa és meg-
visgálhassa, majd meg-tapasztalja,
hogy az semmi nem egyéb, hanem
Föld, Viz, Só, Olaj, Levegő-Eg,
és Melegség.

A' Trá-
gyával va-
ló okos
élésnek
Módja.

§. 3. Ezek vagynak töbnyire a'
trágyan, a' mellyek a' Palántát
táplálják és nevelik, kiváltképen pe-
dig a' Melegség. Mert bár vigyáz-
zon

zon reá a' Gazda-ember, ha va-
gyon nékie emésztoje *avagy Trágya-
Verme*, abban a' trágyanak minden-
kor bizonyos mértékü mélysége ér-
zik. És épen erre a' különböző
mértékére kell vigyázni a' meleg-
ségnek az okos Gazda-Embernek,
és ahoz kell nékie a' trágázásban
magát tartani. Erre nézve jól reá
vigyázzon, hogy míg a' fellyebb e-
lőt adott mód fzerént a' maga Föld-
jét meg-nem elegyítette, és egyenlő
természetüvé nem tette, a' kemény
és hideg természetü Földet Tehén
vagy Sertés ganéjjal meg-ne trágáz-
za, mert az ilyen Földek inkább
fzeretik a' Ló', Juh', vagy apró-
Marha' és Galamb', sőt minden szár-
nyas állatoknak ganéjját. Hasonló-
képen vigyázni kell arra, hogy a'
lágú és porhanyós, vagy a' mint
nevezik, meleg természetü Földet
olyan ganéjjal meg-ne trágázza, a'
melly azt hirtelen meg-hevesíti; leg-
hasznosabb az ilyen Földnek, az ö-
kör' és Sertés' ganéj.

§. 4. De azt vethetné itt valaki
ellen: Hiszem nem minden Gazda-
Embertől telik-ki, hogy az ő Föld-
jeinek szükségekhez képest sokféle

trágyát gyűjtsön, 's azt különbb-külömbb emésztőkre rakja, mert némellyiknek vagy Barma nintsen, vagy pedig alkalmas Akla. Jól vagy, én azt meg-engedem, de abból ismét csak a' következik, hogy tehát felette szükség egyik Földet a' másikkal meg-elegyíteni azért, hogy így mindenféle Trágyának, és mindenütt az egyenlő kövéritésnek bévételére a' Föld alkalmas lehessen.

Az Emésztőknek nedveseknek kell lenni.

§. 5. Mint hogy pedig azoknak a' tápláló nedvességeknek, a' melyek leg-közelebb szolgálnak a' Palántákra, felette apró részetskékre kell oszolni, a' melyet oszlas a' megkeles és rothadás által léfzen-meg. Ezt a' megkelest és megrothadást továbbá, azok a' láthatatlan tífös és éles apró sós nedvességek fegitik, a' melyek az Esövel, Hóval, Harmattal, és Köddel az emésztőkbe befizvárognak. Innét világos, hogy az ilyen emésztőknek soha sem lehet azok nélkül az éles sós nedvességek nélkül lenni, melyek mind a' trágyát, mind pedig azután a' Földet apró részekre oszlattyák.

A Trágyának szaporítása.

§. 6. De mit kell itt érteni a' trágya nevezete alatt? A' Szántóvető

vető ember ugyan azt érti, de igen közönséges értelemben véli, mert ő azt gondolja, hogy az csak tsupa marha' ganéj; a' melly hiba okozza ofztán azt, hogy nem igen gondolkodik arról, miképen szaporithassa 's javithassa ezt a' Földet hizlaló drága tápláló eszközt. Tudja-meg azért a' Szántóvető Ember, hogy nem csak marha ganéjjal, hanem minden valami meg-rothad, már az akár marha ganéj, akár valami fű vagy Palánta' hulladék legyen, lehet szaporítani a' trágyát. Sőt minden gazzal, 's dudvával, valamit a' mezei Földeiből, veteményes és szőlős kerteiből ki-gyomlál, a' melyet semmi marha meg-nem eszik, és mindenféle hulladékokkal, a' melyek a' fákról és tsemetékről öfzfzel le-hullanak, a' trágyádat szaporithatod 's kövéreitheted. A' marhának pedig a' szörítől fogva a' legkisebb teteméig és izetskéjéig mindene jó trágyának.

§. 7. Ha pedig a' trágyádat kövérré akarod tenni, erre igen hasznos léfzen, ha a' tehenedet, kiváltképen pedig az ökrödet, egész Télen által inkább káposzta-torsával és

És annak javítása.

hulladékkal, Murokkal, és Fejér-répával, Pafzternákkal, Kolompérrál és mindenféle gyöker-nemekkel tartod, mint valami fovány és nedves-ség nélkül való szalmával. Utóljára jobb és kövéritőbb lészzen a' trágya, ha az tsak magában, vagy a' Marha vizelletiben meg-rothad, mint ha egymásra szarvasba rakják. Nem kell hát a' Marha ganéja' levét, és vizelletét-is haszontalan el-eresztetni az Istállóból: hanem a' Szántó-Földek hasznára emésztőre kell botsátani.

Mitsoda a'
Mestersé-
ges Trá-
gya?

§. 8. De vagynak még a' trágyázásnak fokféle módjai, melyeket tsak mostanság találták-fel, és a' melyek Mesterséges trágyázásnak neveztetnek. Illyenek a' Mész, Gypsz, égettetett Iszap és Hant, Torff hamu * mindenféle Baromnak a' Szarva,

* A' Torff semmi nem egyéb, hanem a' Motsáros-Helyeken nevelkedni szokott Fűveknek fekete Földel és Gyantával lassan-lassan meg-töltt Gyökerei, melyek' hosszú időkig formáltatnak a' Természet által, és utóljára olly keményekké lésznek, hogy Fagyalánt lehet élni vélek a' Tüzzre. A' Tüzznek ezen Materiája Hollandiába igen nagy bövségbe vagyon; a' hol mint hogy Fa nem terem, mindenek ezzel élnek.

va, Körme, és Szöre, gypjúból való ringy-rongy, Bör esölék, *vagy Pöfzlek, a' mit a' Vargák a' nyers börről le-vakarnak* Szölö - Törköly, Olaj-fa gyümöls' fonkolya, mindazáltal ezek között a' két utólsót hasznosabb a' marha eledelére fordítani. A' hamuval és kemény korommal való trágyázást a' mi illeti, azokkal leg-inkább a' bé-mohosodott Kaszállókat szokták trágyázni.

§. 9. Ezen kívül nagyon ditsérik némellyek, ámbár kevés Fundamentommal és haszonnal, a' vetni való Magnak különösen készítettett pár-lúgba való meg-áztatását, és ganéj-favát *vagy levét*. De ez tsak némelly a' Gazdaságban mások felett böltselkedni kívánó embereknek álmodozáfa, a' melyeknek még senki hasznát nem tapasztalta. Sokkal jobb tehát a' Mezei-Gazdának ezt a' Regulát követni, hogy míg az oda fellyül meg-irtt mód szerént a' maga Földjeit meg-nem elegyíti, addig a' Mesterséges trágyázásnak békét hadjon, mert ollyan trágyával hordhattya-meg a' maga Földjeit, a' mely több kárt okoz osztán, mint hasznot. Tsak gyűjtse azért apródonként

A' Magász-
tatásra ké-
szültt Pár-
lúg, és
TrágyaSa-
va semmit
sem ér.

a' ganéjt *vagy trágyát* emélesztöre, mert ez még eddig a' leg-jobb és leg-bátorságofabb módja a' trágyázásnak.

A' Márga
nem tarto-
zik a' Trá-
gyára.

§. 10. De továbbá azok-is ha-
szontalanságot tselekefznek, a' kik a'
Márgás Földet a' trágyázás nemei
közzé számlálják. Mert ámbár fok
mezses részetskék vagynak benne,
és zirosnak 's nyálkásnak tetfzik: de
azért épen nem természeti valóságos
trágya. Mindazonáltal ez a' ke-
mény és kö-forma Földet a' maga
apró fővény por szemeivel, mint már
oda fellyebb meg-mutattuk, igen de-
rekafan porhanyófsá, a' lágy *vagy
puha* Földet pedig, a' maga 'zi-
ros természete által fikerefsé *vagy
ragaszo/sá* téfzi, és e' képen a' Föl-
det arra el-készíti, hogy a' termé-
szeti trágya benne fokáig szabado-
san dolgozhasson.

§. 11. Azokban a' Tartomá-
nyokban, a' hol már a' Márgás Föl-
del való elegyítés szokásban vagyon,
azzal tartják a' Parafztok, 's Példa
beszédbe-is ment közöttök, hogy: „
A' ki Márgás Földet hord a' maga
Szántó-Földjére, a' Házába kenye-
ret vífzen. A' melly Példa-beszédet
bár

bár a' mi ferény Hazánk-fiai-is még
ez előtt régen meg-tanúltanak volna.
Nem olyan igen nagy Mesterség pe-
dig erre szert tenni; mert ezt lehet
találni, 's könnyen-is meg-lehet es-
mérni mellyik jobb-féle. Ámbár u-
gyan fokféle színe vagyon, és több-
nyire olyan színű szokott lenni, a' mi-
némű a' Föld, a' melly között fekszik,
vagy gyakran változtattya-is színét,
és olyan színt véfzen magára, a'
millyen vagyon azoknak a' kis ré-
szetskéknek, mellyek leg-többek ben-
ne; de a' munkája és hafzna min-
den Földökre nézve tsak egy.

§. 12. A' mi annak okáért a' Márgá-
márgás Földnek színét illeti, az több-
nyire vagy kék, vagy szöke, vagy
fejér-szabású, vagy sárga szokott
lenni. Vereset vagy feketét ritkán
lehet találni. A' minéműre ha az em-
ber gondos és vigyázó, a' mély u-
taknak oldalaiba vagy az olyan gö-
drökben *avagy árkokban*, a' mellyeket
a' barázdákon febefen le-futó zápor-
efső-víz aprodonként ki-mofott, ki-
tfiny fáradsággal, és kevés idő-töltéssel
reája akadhat az ember; mert ő a' mint
a' külömbb - külömbbféle Földek
egymáson feküfznek, mindjárt az el-

A' Márgá-
gának szí-
nei, és ke-
resésének
módja.

ső és második for között táblánként találhatók, mintha ugyan a' fokszori változások és nagy ár-vizek által oda szorkeztetett volna. Igen közönséges vélekedés még ez-is, hogy valami kövér moslékos vizből, vagy *sár fenékből* áll, a' mellyben véghe-tetlen fok széllyel oszlott Palánta, és más termékenységet gyarapító ré-fzetskék elegyedtenek öfzve. De valamint az egész természetben, úgy itt-is igen nehéz a' Márgának részeit, a' mellyekből áll, meg-határozni. Mindazonáltal a' Gazda-emberre, és a' Paraszt Ifjúságra néz-ve elég, ha nékiek meg-mutatodik, és javaltatik a' Márgának különös haszna és ereje a' Szántó-Földekben, és Kaszállókban.

Hogy kell
a' Márgát
meg-pró-
bálni, és
meg-es-
mérni ha
jó-e?

§. 13. Annak okáért ha ki meg-akarja esmérni, mellyik a' jó féle Márgás Föld, tegyen egy Tányér-ba, vagy más akár mi edénybe egy darabotskát belőle, 's töltsön reá egy kevés vizet, majd egy, vagy két Minúta múlva fel-kezd dagadni, és utóljára egészen el-olvad, és ha az újjával az ember belé nyúl, ol-lyan lágynak tetszik mint a' Vaj. Ha osztán szabad Levegő-Egre ki-tétet-tetik,

tetik, két nap alatt igen szép porrá válik. Szokták még némellyek tűz-be-is meg-próbálni a' Márgát, 's ha ki-pattan, *vagy ki-rugja magát* jónak tartják; de ez a' Próba igen bizony-talan; mert minden test-némü dol-gokban, a' mellyekben Levegő-Eg-vagyon, ha tűzbe tétettetnek, ha-sonlót lehet tapasztalni. Hasonlóké-pen szükségtelen és bizonytalan Pró-bája a' Márgának az értz Bányák-ban lévő meg-tisztított Spiritusok, a' mellyet fok Gazdasági Könyvek e' végre alkalmazásoknak állítanak. Mindazonáltal ezek a' Próbák inkább a' kemény Márgának meg-esmerésé-re, mellynek jóságát nem olly kön-nyen lehet meg-tudni, mind a' lágú Márgáit, hasznosoknak tartattnak.

HARMADIK SZAKASZ.

Mindenféle Pufzta és haszon
nélkül heverő Marha-járó Földek-
nek mivelökké való tételéről.

§. I.

Eddig tanítottunk az olyan Földeknek meg-javításáról, melyek már ez előtt ekével és boronával műveltettek; és az ide tartozó segítő eszközöknek mondtuk lenni a' külömbb-külombbféle Földeknek egymással való okos meg-elegyítését, és az értelmesen való trágyázást. Rendel mennyünk azért, és a' Földnek valóságos művelésében, és a' Szántó-Földeknek el-rendelésében fogunk munkások lenni, minekutánna előre utat és módot fogunk mutatni abban, miképen leheszen az így nevezett Pufztákat, kiváltképen pedig a' haszontalan heverő Marha-járó Földeket termő Szántó-Földekké, és kaszálókká változtatni, hogy mi azokból azt a' felette nagy hasznot bé-vehefsük, melyet minden Gazdasági Írók a' magok írásaikban egyaránt ígérek.

§. 2.

§. 2. Ezek a' Pufzták vagy el-hagyott Marha-járó Földek többnyire, vagy régi el-pufztultt erdők' helyeiből; vagy száraz fivatai tserékből, vagy tavakból és mocsárokból, vagy jó fekvésű Földekből állanak, a' melyek az ilyenek között leg-ritkébbak.

§. 3. A' melly négy rendbéli Pufzták közzül az elsőből, úgy mint a' hol hajdanában a' mi Eleinknek idejében erdők vóltanak, sokszori nagy munkával ki-kell ásni a' benne maradt régi fa-törseket, *vagy tuskókat*, a' tövis és tölpe-bokrokat; továbbá a' vakondak-turások és hangya-bojokat széllyel kell rajta ütöni, *vagy kapával el-egyengetni*, és utoljára azokat a' kemény fa-termézetű Giz-Gaz, és dudva-gyökereket, melyek gyakran igen mélyen bé-verik magokat a' Földbe, ki-kell gyomlálni és irtani.

§. 4. A' fivatag száraz homokos helyek *vagy tserék* látzának első tekintettel leg-vadabb, és leg-nehezebben meg-szelidithető Földeknek. De a' ki azokat, melyek a' Földnek magából lehető meg-javításáról oda fellyebb elől adattattanak, jól meg-ol-
valia

vassa és gondolóra vészti, az az ilyen Földek' mívelésétől sem illyed-el.

§. 5. A' mi a' tavas és motsáros helyeket illeti, azokról leg-elsőben-is a' vizet el-kell venni 's apasztani, és egészlen ki-kell hagyni száradni, hogy osztán a' mívelésre és termékenységre alkalmatossá tétetethessenek. A' melly mód a' Paraszt-embernek ismét majd meg-győzhetetlen fáradságnak és munkának látszik. De ez a' lehetetlenség csak az ő képzelődésén, nem pedig a' dolognak természetén fundáltatik. Mert ámbár minden hasznos munkának kezdete igen nehéznek és győzhetetlennek tetszik: de az emberi szorgalmatosságnak semmi sem lehetetlen. Az illyen képzelődéseknek el-hárítására, csak azt esmérje és gondoljameg az ember, hogy nem csak a' maga mostani, hanem még Gyermekei jövődöbéli javáért-is kell nékie munkálodni, 's így semmi munka és fáradság nem fog tettszeni nehéznek.

§. 6. A' jó fekvésű Puszták és marha-járó Földek, mindenféle Földek között a' leg-könnyebb és leg-kevesebb munkával mívelhetők. Mert az illyek csak jó idejében és illendő mély-

mélységre szántódjanak-fel, hogy a' gaz és dudva gyökerek benne meg-száradjanak, s el-veszfszenek, és a' Földet újra el-ne borítsák, mindjárt jó Szántó-Földekké lesznek. A' józan okosság-is azt tanítja, hogy a' Gazda-ember az illyeneken kezdje a' munkát, hogy munkájának hamar időn hasznát és jó ki-menetelét látván és érezvén, annyival inkább néki bátorodjon, és a' Föld mívelésében való leg-terhefebb munkára-is magát reá adja, és azt meg-győzhesse.

§. 7. Hogy pedig a' Gazda-ember el-hitethesse magát, hogy épen nem meg-győzhetetlen munka kell arra, hogy az illyen haszontalan heverő Földeket mind magának, mind maradékinak mindenkor haszna vehetőkké tehesse, csak épen az erőt és a' munkát tellyességgel ne kémélje; a' fellyebb meg-nevezett négy rendbéli Pusztá-Földekről, még egyszer külön-külön-is szükségesnek tartom hogy szoljak.

§. 8. Az erdőkből irtott marha-járó Földeket azért igen könnyű Szántó-Földekké tfinálni; mert az azokban lévő fa-tuskókat vagy tör-sökö-

sököket, és tövis-bokrokat a' szegénység a' fának szük-volta miatt úgy-is már nagyobbára ki-tisztogatta, s a' mi kevés maradott-is pedig benne, annak ki-ásására teendő munkáját az embernek eléggé megfizetné; mert abból tüzre valót-is eleget szerezhetne magának, s azomban a' drága pénz, a' mit a' fáért, s annak hozatásáért költene, megmaradna az erzfényébe. A' vakondak-túrások, hangya-bojok, és dudva gyökereket pedig a' Gazdaember egyfzer s másfzor, midőn más egyéb gazdasági gondjaitól ürült, tselédivel együtt egy kis szorgalmatofsággal könnyen ki-pusztíthatja. A' többit pedig, ha ugyan az ilyen Földek szántás alá valók, az eke és fogas-borona helyre hozza. Ha pedig a' meredekség miatt a' szántásra tellyefséggel alkalmatlanok volnának; az ilyeneknek déli-oldalait szölő-hegynek fordíthatná, a' többit pedig külömbb-külömbbféle fa-tsemetékkal bé-ültethetné.

Hogy kell
a' homokos vagy
Földényes
marha-járó
Pusztá-
§. 9. Továbbá ha a' Pusztáknak
ajja homokos vagy követses volna,
imitt amott gödrötskéket kellene ben-
nek ásni, hogy meg-tudhassa az em-
ber,

ber, mitsoda mélyen fekszik benne a' homok, vagy követses Föld egy-máson, és miképen válik-el az igaz Földtől. Ha pedig iszapos vagy vájogós volna az ajjok, tehát azt ki-kell ásni, és a' mint oda fellyebb mondtuk, mint egy két hüvelyknyire meg-kell véle a' Földet hordani, hogy így az eke által a' felső Földel meg-elegedjen. De ha a' homok vagy követses Föld, nagyon fentt feküdnék, vagy az ajja krétás, avagy egyéb aránt kö-természetű volna: már az illyenhez kevés reménység vagy on, hogy Szántó-Földé tehesse az ember: mindazonáltal fenyő vagy nyir-fákkal bé-lehet ültetni, a' mellyek az ilyen Földet igen szeretik, és szinte annyi hafznot lehet belölök bé-venni, mint a' Szántó-Földekből. És mivel az illyen felette szükséges fának szük-volta fok helyeken nőttön nevelkedik; illő minden szorgalmatofsággal szaporításokra adni magunkat, a' melly szükség eléggé meg-bizonyítja azon fának betses voltát.

§. 10. A' tó-állásos és motsáros helyeknek ki-száraztása, és rólok a' viznek el-vétele eránt még
eddig

eddig igen közönséges és kevés regulák vóltanak, a' mellyeknél erre a' végre fokkal többeket kell tudni a' Gazda-embernek. Az olyan motsáros helyeken azért, a' mellyek kibuzgó forrásfokból lettenek, szükséges egy jó árkot ásni, a' mellyre más apró ártkotskák szolgáljanak, és azon a' nagy árkon ofztán a' vizet egészen el-lehet venni valamelly közel lévő folyó-vizbe. És kétség nélkül fok apró patakotskák, a' mellyek a' mi mezeinken 's réteinken tsergedeznek, és folyó-vizekbe ki-folynak, a' mi régi Eleinknek szorgalmatosága által az ilyen árkokból lettenek. Minek előtte pedig a' Gazda-ember az ilyen hafznos és terhes munkához fogna, szükség előre ahoz értő tanultt emberekkel a' dolgot közleni, a' kik mind a' Föld szinének hajlását, mind pedig azt, hogy minémü esést kíván a' viz hogy folyhasson meg-visgálják, és az ilyen árkokat hol kelleffén ásni megmutathassák.

A' Tó-állásos és Motsáros helyekről a' vizet el-kell venni.

§. 11. Hasonlóképen az olyan álló tavakban, a' mellyek az öfve gyülekezett első-vizből származtanak, és mivel a' fenekek sáros, ki-

ki-nem száradhatnak, vagy illetén viz el-vevő árkokat 's tsatornákat, vagy pedig közel a' ragafzos ifzapon által tágas vermeket kellene ásni mind addig, mig fővenyet vagy követset nem találna az ember, 's így ofztán a' vizet az ilyen verembe kellene venni, a' mellyben minden bizonnal a' viz el-apadna.

§. 12. Az olyan motsáros helyekről továbbá, a' mellyek a' folyó-vizeknek vagy egyik vagy másik partja felől lett ki-áradásokkal lettenek, lehetne ugyan mikor a' viz tsekély, a' vizet a' folyó-vizben vízfőzra venni, 's így a' fenekeik ki-is száradnának. De ez csak kevés ideig tartana, mert mihelyt újra ki-áradna a' viz, ismét el-borittattnának, és így a' reá tett munka hafzontalan lenne. A' leg-bátorságofabb mód azért itten az, ha a' folyó-vizek partjain magas töltések hányattatnak, minémüket Olasz Országban a' nagy tó-vize és más apró folyó-vizek partjain is látni lehet. De az ilyen nagy munkáknak végben vitele, inkább az uralkodókra, a' kik a' magok Országait boldogítani akarják, mint egy 's két falutskákra tartozik.

A' már ki-
szárazott
Motsáros
Földet
mindenütt
fel - kell
ásni.

§. 13. Ha már a' viz - állásos, vagy motsáros Földről a' most le-írt mód szerént árkok által el-vette az ember a' vizet, és a' rajta álló megposhadt vizet annyira ki-száraztotta, hogy már szárazon lehet rajta dolgozni: ez után mindjárt a' leg-első munka lészzen az olyan Giz - Gazt, a' melly az ilyen Földet bé-nötte, egy ásó - nyomotnyira gyökereftől együtt egyenesen ki-ásni. Az ilyen Gazt osztán közel egymáshoz rakásba kell hordani, még pedig úgy, hogy belől ürés légyen, hogy így annál előbb és jobban ki-szaradhaflon, 's osztán hamuvá égheffen; a' melly hamuval ha az ilyen Földet bé-hinti az ember, a' leg-jobb trágyával veteke-dik. Ha valaki erről bővebben akar tudni, olvassa-meg az én Gazdaságról tanító munkámat, melly 1768ba jött-ki.

Miképen
lehet hasz-
nosan élni
az olyan
Földet?

§. 14. Az ilyen Földekből, mint hogy ezek többnyire jó-féle fekete ilgoványból vagy ikrás Földből állanak, egy kevés elegyítés által igen kövér kaszálló réteket, káposztás kerteket, és a' szerént a' mint fe-küsznek, a' leg-szebb mezőket-is le-het készíteni. Melly dologban min-
den

den helynek és falunak maga szük-ségéhez képest kell magát alkalmaztatni; és maga a' szorgalmatos Pa-raszt-ember leg-jobban fogja tudni, mire leheffen leg-szükségelebben és leg-hasznofabban fordítania a' nékie előtt Földet. Tsak épen arra kell tehát ötet meg-tanítani, mitsoda mó-don fogjon a' munkához.

§. 15. A' jó fekvésű Pusztá vagy marha-járó Földeket, leg-könnyeb-ben lehet haszna vehetőkké tenni, tsak épen ezt kell rólok meg-tartani: hogy azokat leg-elsőben Tavasz-fal, a' mikor a' gyökerek nedves-ségben vagynak, és könnyen rotha-dásra hajlanak, és leg-alább hat Hü-velyknyire kell fel-szántani. De az ilyen szántáshoz a' Parasztok egyné-hány erős ekékkel készülylenek, és öfzve fogjanak, mert különben a' magok gyenge Szántó-eszközeikkel, és erőtelen marháikkal igen kevésre mehetnek.

A' jó fekvésű Puszták fel-szántani, és a' gyökereket ben-nek az ekével ki-kell for-gatni.

§. 16. Nyáron által pedig ha ész-re venné az ember, hogy az ilyen móddal fel-szántott Földeknek barázdáin a' meg-nem fonnyadt dud-va gyökerek újra ki-sarjadzani kezde-nének: ekkor vas boronával kell az

ilyen elevenen maradt gyökereket ki-fzaggatni, 's a' Szántó-Föld' széleire ki-hányani, és így meg-tisztítani a' Földet tőlök. Az őszi Szántás idején ősztán csak fennyedén kell az ilyen Szántó-Földeket fel-fzántani, hogy az eke a' fel-forgatott gyept vízfzja ne forgassa, és a' maga elkezdett rothadásában meg-ne háborítsa. Mikor már mind ezek meglettek, az ilyen tsekély és szoros bárázdák közzé kell mindjárt vetni a' magot, vagy rost, és vízfzja fordult boronával kell el-boronálni.

Illyen
móddal
mind őszi
szel mind
tavaszfzjal
lehet fzan-
tani.

§. 17. Azt mondtam ugyan oda fellyebb, hogy az ollyan Pufzta, vagy marha-járó Földeket, a' melyekből haszna vehető Földeket akarunk tsinálni, leg-elsőben tavaszfzjal kell fel-fzántani: mindazonáltal ezt nem úgy kell érteni, mint ha ez őszi-szel-is meg-nem eshetnék, kiváltképen ha a' Gazda-ember ezt az időt maga dolgaira nézve alkalmatofabbnak látná lenni. De ebben az esethen felette igen szükséges, mind azt a' dudvát *vagy avart*, a' melyet a' marha nyáron által fel-nem evett, minek előtte a' mag a' Földbe ki-nem tsirázna, farlóval le-

arat-

aratni, mert különben az ilyen ártalmas Giz-Gazt igen nehéz volna ki-vezszteni. Ezen kívül a' Szántásról elől adott többi regulák mellől el-nem kell távozni. Tudniillik ha előlszför őszi-szel akarjuk fel-fzántani a' Földet, az ekét leg-alább hat hüvelyknyire kell ki-botsátani; ellenben tavaszfzjal csak tsekély és apró bárázdákra kell fel-fzántani, és vagy köleffel, vagy zabbal kell a' Földet bé-vetni, és a' meg-mondott mód szerént el-boronálni. Ezek az elő adott Földek, a' melyek Pufztákból termékenyekké lesznek, gyeptől fel-tört Földeknek, *vagy gyeptől Földeknek* neveztetnek.

NEG YEDIK SZAKASZ

*A' Gabona - Földeknek mi-
veléséről.*

§. 1.

Az ollyan mezők, a' melyek már Az eke alá
való Föl-
dek három
felék.
ez előtt gabonát és palántákat
termettek, neveztetnek miveltt vagy
gabona Földeknek. Ezeket leg-a-
lább

C 3

lább a' mi részünkön többnyire három rendbe szokták helyheztenni. Az első rendben vagyon a' bé-vetett vagy őszi Föld, a' másodikban a' tavaszi Föld, és az harmadikban az ugar Föld. Az őszi Földön értik azt, a' mellyet őszfzel, minek előtte fagynak nem állana az idő, gabonával vagy róffal, búzával, alakkorral, tzirokkal, vagy más egyéb-ből bé-vetettek.

§. 2. A' tavasz Föld pedig az, a' mellyben tavaly őszi vetés volt, és a' következő tavaszfzal, árpat, zabot, tavasz-búzákat, tatárkát, kölest, borsót, ledneket és e' féléket vetnek.

§. 3. Ugar Földnek neveztetik pedig az, a' mellyben első esztendőben búza, vagy más egyéb őszi vetés, a' másodikban tavaszi vetés volt, és már most két esztendei mivelés után a' harmadikban nyugfzik.

Nem kell nyugtatni vagy ugar-
melyet
a' Földet
ket.
§. 4. De a' Földnek ez az el-fáradása és nyugovása csak költött dolog, és az a' nyugovás nem annyira az el-fáradáson, mint a' trágya el-múlatásán fundáltatik. A' Mezei Gazda-ember, minthogy még eddig marháját csak a' kopár lege-

lő Mezöre bortsátotta-ki, és nem tudta azt, miképen leheffen marháját és annak eleségét szaporítani, a' maga trágyájával alig mehetett annyira, hogy tsak némelly Földjeit-is öt vagy hat esztendő alatt avagy tsak egyszer jól meg-trágyázhatta; nagyobb részét pedig Földjeinek, még több esztendők alatt sem trágyázhatta-meg. De ha a' marha' elegendő elesége, (a' mellyről én a' maga helyén fogok szólni,) 's egyszer 's mind a' marha' és következésképen a' trágya' szaporításának módja esmértefebb lészzen; így a' mi a' nélkül-is áldott Földünknek nem lészzen soha szüksége arra a' képzeltt nyugtatásra, és így az ugarlásnak - is nem lészzen helye.

§. 5. A' Földnek mivelését, és ahoz meg-kivántató eszközöket esmérí és tudja a' Gazda-ember: mindazáltal nem lészzen haszontalan azok eránt e' következő jedzéseket meg-tartani.

§. 6. A' leg-főbb és leg-közönségesebb Szántó-eszközök az eke, borona, és görgö-fa, vagy görgő rontó töke. Az ásó és kapá-is szinte úgy eszközök ugyan,

A' szántásra tartozó
szükség-
eszközök-
rül.

de azokkal inkább a' kertekben, szőlő-hegyeken és kiváltképen ott szoktak élni, a' hol az ekével nem lehet dolgozni. Majd minden Tartományban külömbb - külömbbféle ekéknek nemei vagynak; rész szerént a' régi szokás, rész szerént pedig a' Földeknek fekvéséhez és tulajdonságához képest, a' mint t. i. az kemény és nedves, száraz és lágy, kö-fiziklás vagy követses, és melly vagy tsekély szántást kíván.

§. 7. A' Gazdaságról tanító újjabb könyvekben fokféle ekék vagynak le - irva, és azoknak öszve rakása réz - művel nyomtattatott Táblákon ki-vagyon rajzolva. De én a' mi Tartományinkra nézve hasznosabb ekét nem talállok mint azt, a' mellynek a' kormány-defzkája mozgatható, és a' tsorofzlyája mind kétféle fordulhat. Már az ilyen ekével az ember tetfzése szerént szánthat mélyen és tsekélyen, és a' Föld-is vagy mindenkor egy - féle, vagy pedig, a' mint a' Szántó-ember jobbnak itéli, mind kétfelé - is vetődik. Ha az ember a' kormány-defzkát minden fordulóba változtatja, a' mit a' gyakorlott Szántó-em-

be-

berek hamar-is véghez vihetnek: így az utolsó barázdától mindenkor visszafordul az eke, és a' Föld mindenkor egy-felé dül. De ha az ember a' régi szokás szerént mindjárt az első barázdáról egy-felé, a' másodikról más-felé akarja ejteni a' Földet (a' mint ez az olyan ekében a' mellynek kormány-defzkája erősen áll, és nem fordulhat, különben nem-is lehet) így a' kormány-defzkának és tsorofzlyának mozdulhatatlannak kell lenni, és tsak egy helybe maradni.

§. 8. Kiváltképen alkalmas az ilyen eke, az olyan helyeken, a' hol a' Szántó-Földek Hátafok, és apródonként halmokra nevelkednek, a' minémüket majd minden határon lehet látni. Az ilyen halmos Földekhez igen alkalmatlan az az Ausztriában fel - vett eke, a' mellynek kormány - defzkája és tsorofzlyája merőn vagyon tsinálva. Mert mint hogy az ekének a' barázdát egy-felől alá, más-felől fel-kell forgatni: innen könnyen által lehet látni, melly nagy meg-eröltetésére esik a' szegény baromnak, a' kemény Földet fel-felé forgatni. Ellenben ha az ekének

C 5

kór-

kormány-deszkája és tsorofzlyája forogható, ennek az a' hafzna leszsz, hogy a' Földet mindenkor lejtősen ejti, 's így ősztan az ilyen halmos helyek idovel szép, fikká változnak. Ez az eke szépen le-vagyon Tablára rajzolva, és igen értelmefen elő adattatik, miképen kellefien vele banni, abban a' kis könyvetskében, mellynek neve TANULTT MEZEI-GAZDA.

A' vas-boronának leírása.

§. 9. A' borona szinte olyan hafznos, mint esméretes eszköz a' Mezei munkában. Minden Gazdaembernek két boronára volna szüksége; az egyiknek vas-fogúnak kellene lenni, hogy az ugar Földeket a' dudvától, és a' réteket a' mohótól meg-tisztithassa; a' másíknak tsupa fából, hogy az el-vetett magot a' Földbe bé-temethesse. Az elsőnek úgy mint a' vas boronának, mind széltre mind hosszúra különbözönek kell lenni a' közönséges boronától, az az nagyobbnak, és a' helyett, hogy a' közönséges boronának mind széle mind hosszfa négy gerendából áll, ennek öt, és így mind őszve tíz gerendából kell állani. Az első forogainak pedig háromnál, a' másodíknak négynél, 's így egész az utól-

tólsó forig hat, vagy hét hüvelknyimél nem kell magafabbnak lenni. A' kereszttül való gerendákban a' fogakat úgy kell belé tsinálni, hogy a' következő gerendának egy foga az előtte valónak két foga közé essek.

§. 10. Ennek a' boronának fok ^{Ennek a' boronának hafzna} hafzna vagyon. Mert ezzel nyáron, mikor a' munka a' nélkül-is szoros ^{na.} vagy feles, a' Szántás, vagy az úgy nevezett keverés helyett az Ugar-Földeket fel-vájni, ki-nyitni, és a' dudvát belölök ki-lehet szaggatni. A' tavaszi és őszti vetés előtt pedig a' göröngyöket szélllyel törí, és a' Földet porhanyósá és lágyá teszi, a' réteket a' mohótól meg-tisztítja, és a' Föld színének szabados gözölgést tsinál, a' melly által a' fü gyökereire a' nedveség és trágya beveszi magát, és a' Levegő-Ég, harmat 's köd annyival inkább dolgozhatnak a' Földben. Az ilyen boronát, nehéz boronának-is nevezik.

§. 11. A' második borona egész ^{A' fa-boronának leírása.} len fából vagyon. Ennek gerendái, a' mellynek, a' mint fellyebb megmondám, hosszfa-is négy, kereszttül-is négy gerendából kell állani, szin-

szinte olyan erők lehetnek, mint a' vas - boronának. Mindazonáltal ennek fogait csak fa tsapokból kell tsinálni, mellyeknek két hüvelyknyi-nél nem kell hofzfzabbaknak lenni, hogy a' boronáláskor inkább a' gerendák, mint a' borona fogai boronálják-el a' magot.

A' görgö-
fávi vagy
görgöngy-
rontó tö-
kével való
élesnek
módja, és
haszna.

§. 12. A' görgö-fa vagy görgöngy-
rontó töke többnyire csak arra való,
hogy a' görgöngyöket széllyel verje,
vagy a' lágy Földet mind öfzfzel,
mind tavafzfzal jobban a' gyöke-
rekre nyomja. A' kemény Foldben
ez a' munka több kárt tenne, mint
hasznot. Így a' mi közönséges gör-
gö-fákkal a' kemény, és kö-mód-
jára öfzve állott Földön, a' görgö-
ngyok széllyel verésében keveset le-
hetne bóldogulni; mert koránt sem
olyan fullyosok és erők, mint er-
re a' munkára kívántatnék. Az il-
lyen Földekhez azért fokkal alkal-
matosabb az úgy nevezett fogas gör-
gö-fa, a' mellyet Saxonianak némelly
részeiben fel-vettek, és igen nagy
hasznát veszik. A' Bétsi Gazdasági
héti újságban, melly MÉH - KASNAK
neveztetik, az 1768dik Esztendöröl
való utolsó árkufon ez a' fogas
gör-

görgö-fa le - vagyon irva, és Réz-
Táblán ki-vagyon rajzolva.

§. 13. A' mi közönséges görgö-
fának mind a' jó, mind a' lágy
Földekben mindenkor nagy haszna
vagyon. Mert a' magnak el - veté-
se, és el-boronálása után ha vele a'
vetést meg-jártatják, közelebb szor-
itja a' Földet a' maghoz. Így öfz-
tán a' gyökereknek gyenge bojtots-
kái-is, ha azt az első tápláló ned-
vefséget, a' melly a' magban magá-
ban volt, magokban mind bé-sziv-
ták, annyival jobban bé-vehetik ma-
gokat a' Földbe, és abból a' táplá-
ló nedvefségeket magokhoz szivhat-
ják, 's így fel-nevelkedhetnek.

§. 14. Tavafzfzal az öfzi Szán-
táfokon igen nagy haszna vagyon a'
görgö-fának. Mert a' fagy a' Föl-
det fel-dagasztja, és azt kellenél in-
kább porhanyófsá téfzi, a' melly mi-
att a' bé-szivárgott nedvefség hamar
ki - gözölög. De a' görgö-fa a' fel-
puffadott Földet ismét öfzve szorítja,
és jobban reá fekteti a' gyökérre, a'
melly illy móddal erőffen fog a' Föld-
ben állani, és semmi-féle szélvész
ki-nem szaggathatja onnét.

§. 15.

§. 15. A' tavaszi vetésnek pedig a' görgő-fával való meg-jártása, nem csak vetés után tsinálja ezt a' hasznót, hanem akkor-is mikor már a' gabona szárban indult; mert akkor a' fok szarvas bogarakat, kibújt tsigákat, és más minden gabonának ártalmas férgeket széllyel nyomja és meg-öli. Egyfzer's mind a' Földet a' jövődő aratásra meg-egyenefíti és simává téfzi, a' melly által a' következendő munka nagyon segittetik. Nem kell pedig attól félni, hogy ez a' másod rendbéli görgő-fával való meg-jártatás egyfzer's mind fok gabona töviseket el-rontson; mert azok mennél inkább megnyomtatódnak, annyival bokrosabbban kelnek-ki, és az aratás-is annyival gazdagabb lesz. Az olyan Gazda-emberek, a' kik a' magok árpa vagy zab Földjeiket nem ugarnak hadják, hanem akkor nyáron mesterséges kaszállóknak akarják fordítani; minek előtte a' tavaszi vetéseket a' görgő-fával így meg-jártatnák, bé-fzorhatnák az ilyen zöld-vetéseket akár apró veres, akár fejer here-hura maggal, és az után

után a' görgő-fával meg-jártathatnák, hogy az a' mag a' puha Földbe benyomúljon. Szükség pedig, hogy a' here-hura magot később, mint az árpát és a' zabot, és nem együtt vefsék-el, a' mint ezt a' maga helyén meg-fogjuk mutatni.

§. 16. Az őfzi vetések alá való el-készítését a' Földnek tavaszszal kell el-kezdeni, minek utánna a' tavasz gabonát el-vetette az ember. Es a' leg-első munkának a' trágyázásnak kell lenni. De vigyázni kell amon, hogy ez a' munka ne esős időben mennyen véghez, mert külföldben csak a' fok erő vész-el.

§. 17. Ha már egyfzer a' Föld trágyával meg-vagyon hordva, nem kell annak fokáig nap és szél alatt lenni: hanem mentül hamarébb lehet, mélyen le-kell azt a' Földbe szántani, a' mit őfztán Ugarlásnak neveznek. Az illyen Szántás fokszor egész Junius Havára-is el-marad, a' honét ezt a' hónapot a' Németek ugarló hónapnak nevezik. Mindazáltal jobb ha ezt a' munkát elébb el-kezdi az ember, mert annál hamarébb el-végezi; mivel a' trágya-is tovább

A' trágyát
mindjárt
le-kell
szántani.

dol-

dolgozhatik a' Földbe, és hamarább el-készíti a' Földet a' mag alá.

Hogy kell
mind a'
nedves
mind a'
száraz u-
gar Földet
szántani.

§. 18. Ha a' Föld természet fze-
rént nedves, azt szük barázdára és
mélyen kell szántani, hogy a' baráz-
dák fel-nyomúljanak, és mind két
felől a' közeik elég mélyek légyenek,
hogy a' ki-szivárgó és le-folyó viz raj-
tok el-meheffen. Ugyan ezen hafz-
na léfzen annak-is, ha minden felől
viz-fogó barázdákat tsinál az ember.
De ha a' Föld háts és száraz: így
fokkal jobb a' sima Szántás mint az
elébbeni.

Az első és
másodszó-
ri keverés,
és mag-alá
való Szán-
tás.

§. 19. Juniusnak végén ismét
meg-kell szántani a' Földet, de tsak
simán, a' mit KEVERÉSnek hívják.
Juliusnak a' végén hasonlóképen kell
tselekedni, a' fok dudvának ki-tisz-
tításra végett, a' mit MASODSZORI KE-
VERÉSnek neveznek. De az épen eb-
ben az időben esni szokott aratás,
és meg-tódultt mezei munka miatt
a' Szántó-vető ember erre nem ér-
kezhetik, hanem többnyire tsak a'
boronálással éri-meg. Augustusnak
a' végén, vagy Septembernek az ele-
jén osztán vagyon a' MAG-ALA-VALÓ
SZANTAS. A melly ugyan a' leg-kö-
zönségesebb rendi a' Szántásnak:
mind-

mindazonáltal szükség, hogy a' Gazda-
Ember a' maga idejéhez, kiváltké-
pen pedig az időnek állapotjához
alkalmaztassa magát. Tsak az ol-
lyan helyeken tartják ezt a' ren-
det a' Szántásban, a' hol az ugar
Földeknek még semmi háfznát nem
tudják venni. A' hol pedig az ilyen
Földeken fok nyári Palántákat szok-
tak termeszteni: ott egészen más-
képen szoktak bálni a' Földel, a'
mellyről mindjáraft fogok szóllani.

§. 20. Ha tavasz vetés alá a-
karja készíteni az ember a' Földet,
az első szántását mindjárt az öfzi
gabona fel-aratása után tegye-meg,
a' mit TARLÓ-FEL-TÖRÉSnek nevez-
nek. Az ilyen Szántást mélyen
kell tenni, hogy a' tarló-fzárak jól
le-fzántódjanak a' Földbe, és el-rot-
hadjanak, és a' Földet porhanyófsá
tegyék, hogy így a' Téli nedvesé-
geket annyival inkább bé-fzivhassa a'
Föld, és magában tovább meg-tart-
hassa, ha a' Tavasz száraz találna
lenni.

A' tavasz
gaboná-
nak ter-
metztése.

§. 21. Sok helyeken szoktak a'
fel-fzántott tarló Földeket, ha t. i.
jó fekvésűek, fejer répa-maggal,
a' mit kerek répának-is hívják, bé-
vet-

vetni. És többnyire szereztsékek az emberek véle, 's Télen által igen szapora étel; de még a' baromnak-is hasznos eledel, a' mellyért-is megérdemli, hogy mindenütt szaporítsák.

§. 22. Tavaszfzal Mártius tájján, ha az idő engedi, az ilyen fel-törtt tarló Földeket még egyszer szükséges fel-szántani, de csak tsekélyen, hogy a' még el-nem rothadott ros vagy búza-fzarak fel-ne forduljanak. Jó volna ugyan még ezen kívül valami 14. nap múlva tavaszi vetés alá másodszor-is fel-szántani: de mivel ekkor tájba igen változó idők járnak, csak egyszer szokták fel-szántani, 's ösztán mindjárt bé-vetik.

Az ugar
Földeket
is jó imitt-
mott bé-
vetni, és
palánták-
kal be-ül-
tetni.

§. 23. Mikor az ilyen Földről a' tavasz vetés fel-költ, akkor leszfz ösztán jövő Esztendőre való ugarrá, és a' fertéseknek, 's kivált a' juhoknak e' leszfz a' legelő Mezejek. Azokban a' Tartományokban, a' hol a' Földeknek több hasznát tudják venni, mint eddig mi nálunk vették, a' Falusiak Birájjal és előljáróikkal együtt, közel a' Faluhoz szokták ki-fzakasztani egy jó darab Földet, mint egy két 's három ezer

lé-

lépésnyit, és ezt a' következő tavaszfzal bé-vetik külömbb-kü-lömbbféle tavaszi Palánta' és vete-mény' maggal, hogy magoknak Téltre való eleséget, és a' Fábrikák' és kézi Mesterségek' számára szükséges Palántákat termesztzenek. Az ilyen szakásban értettnek kiváltképen azok a' Szántó-Földek, a' melyek a' Faluhoz leg-közelebb vagy-nak, és leg-kövérébbek.

§. 24. Az ilyen ki-fzakasztott darab Földet, még minek előtte a' Tél be-állana, meg-fzokták trá-gyázni, és mindjárt mélyen le-fzántani, hogy a' trágyának elég ideje legyen Télen által a' meg-rothadás-ra. Azokat a' Szántó-Földeket pedig, a' melyek ebből a' szakászból ki-maradnak, a' következő tavaszfzal Májusban, vagy későbbén trá-gyazzák és szántyak-meg előzfzör, a' mit ösztán ugarlásnak neveznek. Némellyek juh-állást, vagy juh-ko-sárt tartanak az ilyen Földön; de erre a' végre a' leg-távolabb való Föl-deket kell fordítani, a' hová leg-ne-hezebben lehet a' trágyát hordani.

§. 25. Ezeket az ösfzel meg-trágyázott ugar Földeket, Mártius-
nak

Mitso-
Palánták-
nak kell

D 2

ezeknek
lenni.

nak vége felé egészlen Aprilis közepéig, néha későbbben-is ismét fel-kell szántani, de nem mélyen, hogy a' Földben lévő trágyát az eke ne érje. Ekkor léfznek ofztán azok olyan vetemények és Palánták' ültetésére, a' mellyeket az ember szaporítani igyekezik, alkalmatosfok. Ezek a' Palánták pedig többnyire köles, kender, len, mák, fel-magzórépa, *mellynek a' gyökere semmit nem ér, de a' magvából Olajt szoktak ütni*, fejer és murok répák, 's több ezekhez hasonlók, és más egyéb vetemények, a' mellyek a' járó és fejös marháknak abrak gyalánt vagynak. Ezt az utolsó vetést közönségesen meg-fzokták elegyíteni, úgy hogy az árpát, tatárkát, és borsót a' fejös, a' zabot és ledneket pedig a' járó marha' számára elegyítve vetik. Az illyen tavaszi abakra pedig, vagy egyfzer 's mind zab, vagy pedig leginkább az árpának közönséges mód fzerént való termesztésével lehet szert tenni, minthogy a' mag a' szük barázdák közzé ki-hintettetik, és el-boronáltattatik. Tsak épen ezt a' különbséget kell meg-tartani, hogy a' meg-elegyített abrakot, úgy a' len

és

és kender magot sűrűen, a' többféle magokat pedig ritkán kell vetni.

§. 26. A' fejer káposzta, olasz *vagy kéhl* káposzta, karalábé, török-búza *vagy tengeri*, fodor-káposzta, kolompér, *káposzta-répa* vagy Burgundiai répa, mindenféle Pafzuly, bab és illyen némű vetemények alá a' Földet a' Szántás után tsak fennyeden kell meg-boronálni, és azután a' görgő fával meg-jártatni, és meg-fimitani. Mert sem ezeket a' Palántákat, sem a' magvokat nem fzokták vetni, hanem amazokat forjába egymás után és ágyanként kézzel ültetik, emezeket pedig hasonlóképen kezzel dugdosás a' Földbe. A' fös, kéhl *vagy olasz*, és fodor-káposzta Palántákat egy jó lábnyira távol kell egymástól ültetni, a' kolompért pedig két egész lábnyira, a' Frantzia *vagy Burgundiai répa* kukuritza *vagy tengeri*, és egyébféle magokat egy közönséges lábnyira, és két hüvelyknyire kell a' Földbe dugdosni.

§. 27. Ezeknek a' Palántáknak nyáron által való gyakori fel-töltése, kapálása szinte úgy használ a' Földnek, mint a' gyakori Szántás és

Az ugar
Földet a'
miveléssel
javúlnak.

D 3

boro-

boronálás. Mert ezen mivelés által a' Föld igen meg-lágyúl, valamint a' gyökeres vetemények mentül mélyebben bé-fúrják magokat a' Földbe, annál inkább meg-puhítják a' Földet. Hasonlóképen a' kender, len, köles, és több e' félék a' dudvát ki-pufztítják a' Földből. A' mellyekből világos, hogy az ugar Földeknek nyáron által illy móddal való mivelése, azokon a' fok féle hafzonokon kívül, a' mellyeket azokból a' Gazda-ember bé-véízen, nem tsak az, hogy a' Földet meg-nem soványítja, de sőt inkább mindenkor kövérebbé téfzi. És valójában egész gyönyörűség az illyen fokféle Palántákkal bé-ültettetett ugar Földeket szemlélni, és az illyen határoknál a' leg-szebb és pompásabb veteményes kertek-is alig kívánatolabbak.

§. 28. Ezeket a' külömbb - külömbbféle Palántáknak Bertalan napja után mind fel-kell szedni a' Földből, és a' Földet szinte úgy, mint az ugart, öfzi vetés alá készíteni. Ezeknek a' veteményeknek miveléséről, fel-szedéséről, el-rakásáról, és mi módon lehessen azokat az embereknek és barmoknak táplálására for-

fordítani, olvassa-meg, a' kinek tetfzik, az én tölem ki-adatott házi és Mezei Gazdaságról tanító Kalendáriumot.

§. 29. Az öfzi gabonát a' rendszer szokás szerént Kis-Afzfzony és Sz. Mihály' napja között vetik-el. A' természetü ideje az illyen vetésnek, a' leg-közönségesebb régula szerént, akkor vagyon, mikor a' fák' levelei hullanak, a' mint ellenben a' tavaszi vetésnek akkor vagyon ideje, mikor a' fák fakadozni kezdenek. Mindazáltal a' Mezei Gazda vigyázzon az időre, és alkalmaztassa magát az időnek járásához, a' mikor t. i. ez a' munka nékie leg-alkalmatosabban esik.

§. 30. Mind a' tavasz, mind az öfz vetni való magot jól meg-kell választani, és tsak az ollyant kell vetni meg-hagyni, a' melly leg-egészségesebb és érttebb. Illyenre pedig leg-jobban lehet szert tenni, ha a' gabona kévéket, úgy, a' mint öfzve kötözve vagynak, el-tsévelteti az ember; mert e' képen a' tellyes és meg-értt magok elébb ki-hullanak mint az éretlenek, a' mellyeknek ki-

Az öfzi és tavaszi vetésekről való közönséges régulák.

Hogy kell jó vetni való magot szert tenni.

tséplésére több erő kívántatik, 's in-
nét hamar-is öfzve törnek.

§. 31. Tudom ugyan én azt, hogy a' Mezei Gazda más módot szokott ebben követni, hogy a' vetni való magot ki-választhassa, t. i. hogy mikor a' magot szorja, azt a' melly leg-mefzszebb szóródik, a' többtől el-választja, és azt hadja vetni. Es meg-engedem, hogy ez a' mód ennyiben helyes. De e' képen igen fok súlyos és tellyes magnak kell meg-sérülni, az erős tséplés által, és alkalmatlanná tétetödni a' ki-keles-re. Külömben-is pedig fok képen meg-tsalódhatik az ember a' magban, p. o. ha a' mag meg-ázott és nedves, akár mitsoda rofzsz és éretlen légyen, szintén olyan súlyosnak tetfzik, mint a' meg-értt mag; mindazonáltal vetni épen alkalmatlan. Annak okáért leg-bátorságofabb, és leg-bizonyofabb módja a' vetni való mag' ki-választásának ez, ha azt az ember mindjárt a' bé-hordás után ki-tsépli, és azt hadja vetni.

A' vetni
való jó
magnak
haszna.

§. 32. Ha a' Mezei Gazda egéfséges maggal veti-bé Földjét, és fogas-boronával el-boronálja; leg-alabb negyed részét az el-vetett mag-nak

nak meg-nyeri. Némelly Gazdasági új Irók, a' kik tsak a' régiekhez, ^{A' mag-nak bé-az-ratásáról.} úgy mint Kolumellához, Pliniusához és azoknak követeikhez tartják magokat, nagyon ditsérik, a' magnak a' vetés előtt való bé-áztatását. De valameddig, mind azt, a' miből e' végre a' lúgot készíteni kell, világosan meg-nem tudhatjuk, és így próbát véle nem tehetünk, mind addig helyes okunk lészzen arra, hogy azoknak a' Gazdasági iffjabb tanítóknak ezen tudományokban kételkedjünk, és azt egyenesen meg-vefsük.

§. 33. Ehez mehet még az a' tsak mostanság olly nagy hirre kapott trágya só-is, a' mellyet azok, a' kik annak hasznos voltáról előre el-hitették magokat, utóljára tsak ugyan merő azon tsalárdságnak talál-tak lenni. En azért az én jambor Mezei Gazdaimnak fzivemből azt javallom, hogy magokat mindenkor a' hü termélzethez, és az idő' járásához alkalmaztassák, és tsak azokat a' regulákat kövefsék, a' mellyeket én eleikbe adtam, t. i. egéfséges és meg-értt magról gondoskodjanak, a' mint oda fellyebb meg-mutatám;

idejében és jó trágyával hordják-meg földjeiket; a' mennyire csak lehet a' Földet lágyittsák-meg, és azt dolgozzák-meg emberül, hogy a' Nap, Levegő-Ég, eső, harmat, és köd a' magok munkájokat benne véghez vihefsék. Ha ezeket tselekefzik, felmerem fogadni, hogy ezek sokkal több hasznot adnak Szántó-Földjeikből, mint valamennyi eddig Világ eleibe ki-jött Gazdasági képzelődések *s babonák*, a' mellyeket azoknak dologtalan Találói soha csak egyszer sem próbáltak-meg valósággal.

A' vetés-
nek leg-
jobb mód-
ja.

§. 34. A' magot, a' leg-régibb szokás szerént, kézzel szoktak elvetni (a' mit én-is mindenkor legjobbnak tartok) A' mag-vető minden második lépéskor egy tele marok magot vészén, és azt bizonyos megszűzésre, úgy mint öt vagy hat lábnyira magától el-fzórja. Hogy pedig mindenütt egyenlően essen a' mag, bé-fzokta fogni a' markát minden ki-fzórás alatt, a' melly arra való, hogy a' mag az ujjainak hafadékjai között alkalmasént egyenlően hűljön széllyel, és nem tsupportozhatik öfzve egy helyre. De a' magnak ezt a' bé-fzorított marokból való veté-

tését, könnyebb a' gyakorlásból és tapasztalásból meg-tanulni, mint meg-magyarázni.

§. 35. Azokat a' mag-vető makhinákat *vagy eszközöket*, a' mellyekkel az Anglusok és Hollandusok élnek, még eddig tellyefséggel nem javalhatom. Mert azokat a' mi hazánk-fiai sem meg-nem foghatták, sem kedvek hozzájuk nintsen, és azért őket meg-téveszthetnék, vagy elidegenithetnék mind azoktól a' réguláktól, a' mellyek a' Szántó-Földeknek meg-javítására valók. Az-is tudni való dolog pedig, hogy a' kik az ilyen Mesterséges makhinákkal *vagy eszközökkel* élnek a' magok Szántó-Földjeiken. azt inkább csak tsupa újság' kívánásából, és magok gyönyörködtetésekre tselekefzik, mint valami valóságos haszonért, a' mellyért nagyobbára mindenektől tudatlan Mezei Gazdáknak tartattnak.

§. 36. A' rost, vagy gabonát <sup>A' gabona al-vetés-
nek idejé-
ről.</sup> mikor száraz az idő haladék nélkül el-kell vetni, mert ha egyszer a' Földbe vagyon, nem könnyen árt neki a' száraz idő, bár nedvesége izükön légyen-is. Ellenben pedig a' búza,

búza, ha egyfzer a' Földbe vagy, hamar meg-kivánja a' nedvességet; mert különben a' Földben meg-fúl. Az árpa a' rossal közel egy természetü, és a' Német Példa-befzed szerént, a' porba-is ki-kél. Így a' zabnak-is keveset árt, ha csak tsupa egyfzeri Szántásba vetik-is.

A' leg-
jobb neve
a' Rosnak
a' Muszka
Ros.

§. 37. A' rosnak nemei között amaz darab időtől fogva esméretes Muszka vagy *Gazdag* ros a' leg-díszetesebb. Mert ennek nem csak az, hogy a' szára erősebb, hanem még gazdagabban-is terem, mint a' közönséges ros. De ha idővel elváltoznék - is, a' mint némelyek vélekednek: mindazonáltal csak ugyan jobb a' lisztye, mint a' közönséges Rósé; és így még-is felette hasznos lenne azt mindenütt termeszteni.

A' leg-
jobb neve
az árpá-
nak.

§. 38. Az árpának fokféle nemei vagynak, úgy mint két forú, négy forú árpa, és riskása, a' mit Arabiai búzának-is hívják, ezen kívül a' harmat vagy *bofzorkány* kása, * és mezitelen árpa. Ez az utól-

* Vólt 's talám még most-is vagy, némely helyeken olyan vélekedés, mint ha ez az harmat kása az Égből a' harmattal együtt száll-

tólsó a' riskásával egyféle, és csak ebben különbözik, hogy a' szeme nagyobb, mint a' riskásáé. A' két forú árpa hofzszú kalászáért, és nagy szeméért, a' riskása pedig jó ízű kásájáért, és lisztbe meg-hömpöljgetett apró, *vagy a' mint nevezik*

szállana alá; a' honnan - is némelyek Lengyel - Országi Mannának, hihető azért, mivel ott szármaszhatott leg-elsőben ez a' vélekedés; a' Németek pedig Himmelgerstének, vagy Himmel-thaunak, az az Égi - arpanak vagy Égi - harmatnak nevezik. Holott ez semmi nem egyéb, hanem a' Sásnak egy bizonyos nemének, mely a' Rétekbe, és holmi Morotvás helyeken szokott termeni a' magva. Ezt vagy Reggeli vagy Estvéli Harmaton szokták szedni, még pedig többnyire az Alfzonyok; mivel mihelyt a' Nap megsüti azonnal le-húll. A' szedésének módja pedig ez; hogy két Szitát elő vesznek, melyek közül egyiket az ilyen Sáson fellyül el-vonják, melynek allyára a' mag mind reá ragad, a' másikba pedig erről belé ütik a' magot. És minden bizannyal a' Magyaroknál-is ezért ragadtt ezen magra a' bofzorkány Kása neve; mert a' kik ezt először látták, nem tudván mitsoda, hirtelen rofzszat képzeltenek magoknak, midőn látták, hogy olly igen jókor némely Alfzonyok, a' vízbe fel-kötözködve szitával járnak, és hihető, hogy az ilyen Alfzonyokat bofzorkányoknak gondolták. A' minémü képzelődésekre a' köz rendü emberck felette hajlandók.

zik gyöngy kásájáért mindenik felett leg-kedvesebb.

A' leg-
jobb ne-
ne zabnak.

§. 39. A' zab - is hasonlóképen színére, formájára és természetére nézve fokféle. A' fejer, sárga, és barna színü között az utolsó, mivel a' többinél süjjesebb és termőbb, leg-jobbnek tartatik. És ámbár leg-inkább marha, kiváltképen pedig ló - abrakjának fordittatik: mindazáltal némelly fovány és sivatag helyeken az embereknek-is igen szükséges eledel. Kiváltképen pedig az abból készítettetni szokott kásából, igen tápláló, és jó izü ételt tsinálnak.

§. 40. A' több enni való veteményekről, úgy mint kölesről, tatar-káról, török-búzáról, vagy kukuritzáról és ezekhez hasonlókról nem tartom szükségesnek, hogy bővebben szólják. Mivel a' nélkül-is azoknak Nemei, és vélek való élésnek módja mi nálunk elég esméretek. Miképen kellesen pedig azokat vetni, természtetni, és vélek banni, arról majd akkor fogok szólni, midőn a' for reá kerül.

A' vetés-
nek meg-
gyomlálá-
sáról.

§. 41. Mig a' gabona és Mezei vetemény gyenge, és még szarba nem indult, és így a' tapodás nékie nem

nem árthat, addig gyomlátaffa-meg a' Gazda - Ember minden gyomtól tselédjeivel az öfzi és tavaízi vetéseit; kiváltképen pedig az ugar Földein lévő Palánt' ültetéseit és veteményeit. Tsak egyszer vesse bár az ember az ilyen veteményes Földre a' szemét, mindjárt meg-esmérzik a' Gazdának szorgalmatossága, vagy henyesége. Mert a' szorgalmatos Gazda veteménye tiszta, és kellemetes tsak reá nézni-is; de a' henye Gazdát mindenütt fel-növi a' dudva.

§. 42. A' leg-közönségesebb és leg-ártalmasabb dudvák pedig ezek: az úgy nevezett ördög vagy farkas-téj és eb - téj - kóró, szamár, vagy Marti avagy édes lapu, vad-reptze, vad - mák, vagy pipats, vadótz, matska - tövis, fojó - fü, tsil-lag - virág, konkoly, kutya - fü, vad-zab és több ezekhez hasonlók. Leg-útálatosabb pedig a' tövis-fü, vagy bogáts kóró, a' melly gyakran egész hód Szántó - Földeket elborit, és a' mellyet a' valóságos jó Gazda irtózás nélkül nem szemlélhet.

§. 43. Igaz ugyan, hogy az ilyen dudvákat nehéz egészen ki-irtani. Mert azoknak magvai a' szél-től

től fel-ragadtatván mezfziröl elő jönnek, mintha ugyan valóságos szárnyaik volnának. Magába is meg-terem ez a' fertelmes Giz-Gaz a' maga tulajdon Földjébe, és mint egy a' maga hazájába; a' gabona és Palánt-féle pedig az ilyen Földekbe nem terem, ha csak az ember mesterséggel nem veti, és nem ülteti őket. Annak okáért anrryival inkább reá kellene adni magokat a' Mezei Gazdáknak köz akaratból, hogy az ilyen ártalmas füveknek terjedését meg-akadályoztathassák. Némelly Tartományokban a' lakosok úgy egyezték-meg egymás között, hogy ha valakinek Szántó-Földjén magvas tövis találtatik, az olyan büntetésbe essen.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

A' gabonának bé-takarásáról.

§. 1.

Hogy kell
a' tsürbe
vagy gabo-
nás szinbe

A' gondos Házi Gazdáknak szükséges minden aratás előtt a' magok tsörjeiket *vagy gabonás szin-*
nyei-

*nyei*ket kiváltképen annak két re-^{a' gabonát} kezfzeit a' szérünek mind két olda-^{bé-takar-} lai felől jól ki-tisztítani; a' meg-pe-^{ni,} nélszedett és meg-rothadtt szalmát az ajjáról ki-hordani és 14. napig jól kiszellőztetni. Ezután tsak hamar ismét új ajját kell vetni az ideji gabonának, jó-féle száraz szalmából, mint egy két arasznyi magasságút. Némelly Gazdák bé-rakják tsörjeiknek ajját eger-fa száraz leveles ágakkal, a' hol az egerek (a' melyek a' mint tudjuk a' gabonát nagyon meg-emésztk) nem olyan könnyen találhatnak fészket, mint a' szalmában.

§. 2. Az értelmes Gazda-embe-
rek, az ilyen rekeszekbe ösztán bé-
hordják a' magok új szénájokat, és
tsak lágyan rakják egymásra, a' hol
az aratásig eléggé le-nyomúlhat, s
ki-száradhat. Annak utánna az il-
lyen széna-rakásokra egy felől az
ösz, más felől pedig a' tava sz ga-
bonájokat reá rakják. A' melly szo-
kásból jó haszon-is háromlik a' Gaz-
dára. Mert ilyen móddal a' gabo-
na magasabban, és a' Levegő-Ég-
hez, *vagy szellőhöz* közelebb esik,
s az egerek sem tehetnek benne
E kárt,

kárt, és a' mag, ha ki-pereg a' kalászból, a' szénába hull, a' melly a' marhának - is igen egészséges lesz. Ezen kívül a' széna a' gabona terhe alatt öfzve nyomul, és mind erejét, mind szagát, 's mind színét megtartja.

Meg-es-
mérő
jele a' ga-
bona' meg-
érésénél.

Melly ká-
ros ha a'
gabona'
szárak tö-
redeznek.

§. 3. A' gabona meg-érésének nem elég bizonyos meg-esmértető jele az, hogy a' szára fejr, hanem magát a' magot kell meg-visgálni, ha tejes e' még, vagy már roppanó-száraz. Mindazonáltal arra-is kell vigyázni, hogy nagyon meg-ne-is keményedjen, és idején túl lában ne maradjon, mert különben a' gabona száraz könnyen törnek, a' miből ofztán az aratáskor fok kár következik. A' törésen értem azt, ha a' gabona' száraz mint egy tenyérnyire a' kalász alatt, a' hol ök leggyengébbek szoktak lenni, meg-dülnék, a' honnan ofztán mikor fel-arattatnak egészlen el-is törnek, és kárba mennék. Azzal tartják, a' kik számvetés Mesterségén ki-dolgozták, hogy a' rósból, míg meg-tsépelik és fel-tisztítják, száraz szem közzül el-vész harmintz kilentz. Hát ha még a' törtt gabona' szárazot - is hozzá szám-

számláljuk, majd még annyival-is több kár lesz benne. Az árpából száraz szem közzül, harmintz hetet számlálnak veszteségbe; hát ha még kaszával vágják-le, és a' leg-nagyobb hévségbe kötik kékébe 's bé-is hordják, a' mint ezt a' szokást fájdalommal szemlélhetjük a' mi határainkon: melly tapasztalható képen több vész-el belöle?

§. 4. A' róft és búzát, többnyire mindenütt farlóval szokás le-aratni, a' melly-is mindenkor jobb a' kaszállásnál. Némelly Tartományokban ugyan az ilyen gabonát kaszállják; de azt csak akkor volna jó tselekedni, mikor a' gabona fővány Földbe lévén, felette ritka és vékony, vagy ha a' jég el-vette, vagy más egyéb ártalmas idő kár tett benne.

§. 5. A' kaszálás és kivált az aratás, főképen pedig a' búza' takarás jó időt kíván. Mert ez mihelyt a' szárába vagyon, sem esőt, sem semmi nedvességet nem szenvedhet. Ugyan-is, ez által a' leg-jobb ereje vész-el, 's a' lisztye' széke sem lehet tiszta fejr, és ha kenyérnek akarják tsinálni, csak széllyel fut. An-

A' búza-
szárazon
kell arat-
ni.

nak okáért szükséges képen száraz és jó időben kell azt mind fel - aratni, mind kévére kötni, mind pedig tsürbe takarni.

A' rós inkább ki-
álja az
esőtt.

§. 6. Ellenben a' rósnek nem olly könnyen árthat, ha a' le-kaszálás után éri-is az első, és még egy-néhány napig renden - is maradhat minden kár nélkül. Sőt ez felette szükséges arra, hogy a' le-kaszált gabona között lévő Gaz és dudva még annak előtte, minek előtte kévébe kötnék, és kereftbe raknák, meg-fonnyadjon. Mindazonáltal ebből magából meg-tetfzik, hogy ennek a' kévébe való kötésnek, és kereftbe való rakásnak tiszta időben kell lenni.

§. 7. Hogy kellefjen pedig a' gabonát kereftbe rakni, hogy fe a' mag ki - ne tsirázzon, fe pedig a' madár, egér, hörtsök, és ezekhez hasonlók meg-ne egyék, és el-ne vesztegefsék, erről meg-lehet olvasni azon kis könyvetskének a' mellynek neve ez : TANÚLT MEZEI GAZDA, első Részének 14dik Levelet, és az AUSTRIAI HÁZI és MEZEI GAZDASÁGI KALENDARIOMOT, a' hól az aratásról tanít.

§. 8.

§. 8. Minden tavaszi gabona <sup>Az árpá-
nak le-ara-
tása.</sup> között, kiváltképen az árpát farlól-val kell le - aratni, vagy leg - alább tsapó - kaszával kell le - vágni. Közönséges kaszával pedig kaszálni tellyességgel nem kell, 's azután ha szép idő vagy, mind addig a' renden kell hagyni, míg a' Gaz és dudva a' rend alatt annyira meg-szárad, hogy többé meg-nem penészedhetik. — Kévébe pedig éjtiszaka a' hól világánál, vagy szövetségnek, vagy estvéli harmaton kell fel-kötni, mert az árpa-szalma a' nagy hévségben felette meg-porlik, és fok kalászfzai el - töredeznek, a' mi igen káros lenne.

§. 9. A' zabot mindenütt tsapós <sup>A' zabnak
le aratása.</sup> kaszával kaszályák, ha tsak nem felette buja, és sűrű, 's a' szára igen kemény; mert illyenkor aratni kell ötet. Az első és nedves idő nem könnyen árt nékie, ha tsak fokáig nem tart az illyen idő; hanem tsak ugyan ollykor meg-kell a' renden forgatni, hogy ki-ne tsirázzon. Minden Gazda azt kívánná, hogy mihelyt a' zabját le-kaszálja, első esnek reá, a' mit ő szivofodásnak nevez, mert azzal tartja, hogy az által

E 3

jobb

jobb és fikerefebb lesz. De az igaz oka ennek az, mert a' későbbben költt zab, *vagy fattyú jövés*, a' melly a' zab szárának leg-alsó böttyéből farjadzani szokott, az idején költt zabbal öfzve nem érkezhetik, és így mint egy 8. Napi száradás által a' maga szalmájába kell nékie megérni.

A' borsó
aratás.

§. 10. A' többi nyári vetéseket, úgy mint borsót, lentsét, ledneket, kölest, tatárkát 's több ilyen féleket mind aratni kell, ám-bár az utólsót tsapó-kaszával is lehet kaszálni. A' borsót ha le-arattyák, magas vontatókba, *vagy nyársakba* súgáron kell rakni, de úgy hogy belől üregek légyenek. A' mellett az alatt vágott szárával bé-felé, a' fennyeden vágott szárával pedig, a' melly rend szerént zölden marad, ki-felé kell forgatni a' karóba. A' mellynek ez a' haszna lesz, hogy a' meg-értt borsó-fzemhez a' szelid és vad-galamb belőlről hozzá nem férkezhetik, a' mi pedig még éretlen, a' Napon és szellőn zöld-leveleivel együtt meg-érik. Az ilyen bé-tetézett borsó-vontatókat szalma 'zuppal mint egy köpönyeg-

gel

gel bé-kell fedni, hogy az első viz rajta le-folyhasson. Ilyen állapotba oltán fokáig a' Mezőn lehet hagyni az ilyen borsó-vontatókat.

A' lentsé
aratásról.

§. 11. A' lentsét rész szerént arattyák, rész szerént kézzel nyóvik-fel, a' szerént a' mint a' Föld kemény vagy puha. Ezt is hasonlóképen vontatókba kell rakni, még pedig úgy, hogy a' hüvelyke belől, a' szára vagy gyökere pedig kívülről esék; mert a' madaraknak és galamboknak ez kedves eledetek lévén, fokot intselkednek utánna. A' lednekek is hasonlóképen kell bántani. Mikor már ezek vontatókba vagynak, mindjárt bé-kell őket fedni,

A' köles
aratásról.

§. 12. A' kölest is minedenütt arattyák, és rendbe ki-rakják. De mivel ez igen egyenetlenül szokott meg-érni, azért szükség ötöt szép időben egynéhány napokig a' renden hagyni, hogy a' szárában és leveleiben meg-maradott nedvesség a' tokjába fel-menvén, a' magon által ki-gyözölögjön, és azt tökéletesen meg-érlellye. Minthogy pedig a' köles igen gyengén áll a' fejébe, azért ötöt vagy a' reggeli, vagy az

E 4

est-

estvéli Harmaton kell kévébe kötözni.

§. 13. A' borsó, lentse, lednek és köles hordáskor a' szekeret ponyvával kell bé-takarni: Mert különben fok magot veszt-el a' Gazda.

§. 14. A' tavasz gabona bé-hordásában, még ezt jedzem-meg, hogy akkor a' szérüt jó vastagon meg kell hordani szalmával, hogy se a' kerék, se a' marha kiváltképpen lábával fel-ne vágja, hogy azokban a' vágásokban holmi furkáló férgek lyukakat ne tsinálhassanak magoknak.

Az üszög
ellen nem
lehet óltal-
mazni a'
gabonát.

§. 15. A' gabonának, míg lábán van, a' leg-nevezetesebb, közönségesebb és ártalmasabb nyavalyája az üszög. Ezer meg ezer féle képen igyekeztek már annak orvosságát találni: de mind ez ideig fenki nem találkozott, a' ki próbát, és a' felől minket bizonyfokká tett volna. Kevés reménység-is lehet ahhoz, hogy ez ellen a' veszett Mező-Pestis ellen valaki orvosságot találhasson, valameddig annak igaz okát, és természetű eredetét ki-nem tanulhatja. *

§. 16.

* Némelly gondos Magyar Szántó-Vető Gazdák az üszögről ezt tapasztalták, hogy
az

§. 16. A' ragyának-is mitsoda ártalmi legyenek, eléggé tudva vagyunk előttünk. Mert ez a' Fáknek levelein és gyümöltsein, a' Palántákon és veteményeken, holmi égett feketeségeket és motskokat szokott hagyni, a' mellyek mint meg-annyi jelei az ő égető és étető erejének. De vallyon nem ez a' Levegő-Egből alá jött matéria e', a' melly az égháborús időnek maradványának lenni látszik. Az üszögnek, igaz oka? semmiképpen nem: de tegyük-fel, hogy a' leszfz az igaz oka; vallyon tudnának-e még-is a' mi Gazdasági Tanítóink ez ellen a' közönséges tsapás ellen valami hasznos eszközt javasolni.

§. 17. A' mi Hazánkbelieknek régi Traditziókból, vagy kézzől-kézre adattatott Tudományból, még-is ki-tetfszik az, hogy ez a' gyanakodás nem minden fundámentom nél-

E 5 kül

az olyan gabona között, a' melly mellett ugar, vagy más egyéb Szántás van, sokkal több az üszög, mint a' mellyet semmi Szántás nintsen. A' honnat vigyáznak-is rá, hogy vetések mellett Szántást ne tégyenek, és mióta ezt gyakorolják, sokkal kevesebb üszögöt találnak gabonájok között, mint az előtt.

kül való. Mert midőn néhánykor egyfzer 's mind az első-is esik, a' Nap-is ki-süt: azt szokták mondani, hogy ragya esik. És így ez a' vélekedés, a' mit én itt csak mulolag említettem, már a' mi régi Eleinknél esméretes volt.

HATODIK SZAKASZ

A' gabonának tsépeléséről, tisztításáról és gondja víjéléséről.

§. I.

Mitsoda
rendet kell
tartani a'
tsépelés-
be.

A' le-aratott gabonából, a' Tél be-állása előtt, csak épen annyit kell ki-tsépelni, a' mennyit vetni, és a' Házi szükségre elegendőnek tárt az ember; a' többinek el-tsépelését Téltre lehet hagyni. Leg-elsőben-is a' búzán, kölesen, lentsén, borsón 's ezekhez hasonlókön lehetne a' tsépelést kezdeni, ha t. i. eléggé meg-fzáradtak, mivel a' madár és eger-is leg-jobban fzereti ezeket, 's azután a' többit-is ki-lehet tsépelni. A' zabot közönségesen, leg-utóljára szokták ki - tsépelni.

Az idegen
tsépelők-
öl őriz-

§. 2. Leg - hasznosabb lenne, ha a' Házi Gazda maga gyermekeivel, és

és tselédjeivel együtt tsépelné - el ^{kedni kell,} minden gabonáját. Mert úgy nem ^{vagy nagy} tsak a' lopástól nem félhetne; a' mi <sup>vigyázás-
tal kell
lenni red-
jok.</sup> az idegen tsépelőknek egy különös minémüség; hanem fokkal hasznosabban-is vihetné véghez ezt a' munkát. Vagy leg-alább az idegen tsépelők közzé kellene egynéhányat a' maga tselédi közzül állítani, és a' munkát a' maga tetszése, nem pedig a' béres munkásoké fzerént végeztetni.

§. 3. Én ugyan minden Mezei Gazdának szívesen javallanám, hogy ha tsak ugyan idegen tsépelőkre szorúl, ne részébe, hanem pénzbe alkudjon vélek. Mert a' pénzes tséplőkkel jobban véghez vitetheti kötelefségeket, 's lassan és jól dolgoztathat vélek; de a' részes tséplők tsak a' magok hamari hasznokért dolgoznak. Ha pedig a' Házi Gazda a' maga részes tséplőivel együtt dolgozik, így ök - is tisztában és gondosabban tsépelnek. Ebből az okból kellene még, tsak épen a' Házi tselédek a' felibe ki-tsépeltt gabonának meg-forgatására, és az évfzlen ki-tsépelttnek ismét kévében galó kötözésére fordítani.

§. 4.

§. 4. A' tséplésnek rendes módjáról, és arról, hány személy tsépelhet egyfzer 's mind egy fzerün, Férjfiak vagy Afzfzonyok légyenek-é azok, 's több ezekhez hasonlók-ról, épen nem tartom fzükségesnek hogy itt szóljak. Mert a' nélkül-is eléggé tudja azt a' Mezei Gazda.

Melly
fzükséges
a' gaboná-
nak gon-
dos fel-
tízogató-
lása.

§. 5. A' tsépelés után következik a' fel-tisztítás, *vagy felező-seprűvel való meg-tisztogatása a' gabonának.* A' mellyet a' Mezei Gazdának gondosan és okosan kell véghez vinni, minthogy ettől fok haszna vagy kára függ. Mert így vehet ismét, és így arathat jó és tiszta magot. Ezen kívül a' vevők-is inkább körülötte forgolódnak, 's szorgalmatofságát ditsérni fogják. Ellenben pedig a' kik ezt a' munkát restellik, a' nyakokon marad gazos és rögs gabonájok; vagy ha Vásárra viszik-is, ott sem kél-el, hanem magok károkkal azon módon viszfza hozzák.

A' szórás-
kor kell a'
magot ki-
válogatni.

§. 6. A' szórásra mérséklett szel-let kell várni, a' mellynek ellené-be szóródik a' mag, és ekkor kell gondosan arra vigyázni, hogy a' jó magtól a' rosfz el-húlljon. A' leg-
jobb

jobb mag pedig az, a' melly a' szóráskor leg-mefzfzebb húll, és ebből hadják-ki a' vetni való magot; a' mi pedig ettől meg-maradt, el-adni való lészén. A' többi magot ofztán meg-tartya a' Gazda a' maga Házi fzükségére, az allyát *vagy otsúját* pedig a' marhával meg-éteti.

§. 7. A' szórás és ki-válogatás után, a' két első magot még egyfzer külömbb - külömbbféle roftán által kell botsátani, hogy minden dudva és fü-mag ki-húlljon belöle. Utóljára a' rögtől 's portól, valamennyire tsak lehet, szóró-lapáttal meg-kell szórni és tisztogatni.

§. 8. Minekutánna a' gabonát, akár tavasz akár ősz légyen az, e képen fel-tisztította, és a' Padlásra *vagy Ház Hélljára* bé-hordta az ember, nem kell ezt egy arasznyinál vagy leg-fellyebb egy lábnyinál magasabb rakásra tölteni. Mert minden mag, ha egyfzer a' tokjából ki-jön, nedveséget kap, és épen ezért 3. Héti minden negyed Napban egyfzer meg-kell forgatni *vagy szél-lyel kell teregetni ötöt.*

§. 9. A' szegény Mezei Gazda-embernek nintsen abban módja, hogy
Hom-

Nem kell
egy láb-
nyinál ma-
gasabban
egy másra
tölteni a'
gabonát.

Hombárt, vagy élés Házat, *avagy gabonást* tsináltasson, mellyekben mind azok a' minémiségek megvagnak, a' mellyek a' gabonának fokáig való meg-maradására szolgál-
nak. Minthogy azért ő nékie tsak oda kell szuszakolni gabonáját, a' hol az épületében üres helyet talál; szükség nékie utat mutatni arra, mitsodás helyre tölthesse-le gabonáját leg-kevesebb kárral.

Sem pedig
istálló,
konyha és
lakó Ház
Héjjára.

§. 10. Kiváltképen őrizkedjen attól a' szegény Gazda-ember, hogy tehén, vagy más egyéb marha-istálló héjjára búzáját, rofsát, kölesét vagy hüvelykes veteményét ne töltsé. Mert a' marhákból fel-menő pára 's gözölgés, 's azoknak erős szaga, a' padlásra-is fel-hatván, által-járja a' magot 's azt kedvetlen i-züvé téfzi. A' konyha', és lakó-szobá' héjja nem olyan ártalmas ugyan, mint az istállóé: mindazonáltal a' kémény miatt, a' melly a' Ház-Héllján mégyen-fel, és mindenkor meleg, szüntelen veszedelemben vagon a' mag, kiváltképen pedig a' búza és ros.

§. 11. Azok az apró láthatatlan búza-féreg' és 'zúfok' tojások, a' mel-

mellyek a' magnak szoros végiben *vagy tsútsában* lappanganak, tsak kitsiny melegségtől-is hamar ki-kelnek. E' pedig az istálló, konyha, és szoba héjján igen könnyen, és annál hamarébb meg-esik, mennél ritkábban forgatják a' magot. Mindazáltal az ilyen padlások a' zabnak, árpának, ledneknek, tatárkának, paszúlynak, török-búzának *vagy kukuritzának* 's ezekhez hasonlónak nem olyan ártalmasok, mint a' fellyebb említett gabonáknak. Azomban a' meg-forgatás tsak ugyan mindenkor szükséges.

§. 12. Ollyan padlást kellene tehát a' Paraszt-Gazdának a' maga épületei között ki-keresni, a' hová sem alólról, sem oldalról valami fel-gö-zölgő, meleg, vagy más egyéb külső nedvesség fel-nem hathat. A' minémü a' bé-járó, *vagy pitvar*, pintze-prés-Ház és tsür felett való padlások, a' mellyek leg-alkalmatobbak arra a' végre. Az ilyen padlások fedeleire és ablakaira szorgalmatos gondot kell tartani, hogy béne tsapjon rajtok az első. A' hives szellőt és Levegő-Eget tellyességgel el-nem kell tőlök rekeszteni; de az hév-

hévségtől, és nedveségtől óltalmazni kell.

§. 13. Semmit nem félhet immár az olyan Paraszt-Gazda azoktól az ártalmaktól és károktól, melyekről oda fellyebb ízöllottam, a' ki ezeket a' regulákat szorgalmatosan követi; úgy mint a' ki gabonáját jól meg-tisztította, egy lábnynál magasabb rakásba nem tölti, tavaszszal és nyáron minden 8dik Nap, késő őszszel és Télen pedig minden 14. Napba egyszer meg-forgattya; utoljára friss Levegő-Eget botsát a' Ház-Héjjába, a' nedves és meleg Levegő-Egtől pedig el-zárja.

Hogy kell meg-tartani a' gabonát a' búza-féregtől és zútotokról.

§. 14. A' Paraszt-Gazdának fok-féle módját adták már eleiben a' Gazdaságról Írók, a' búza-féreg és 'zúfok el-vezztésének, és valósággal tapasztalták-is azok, a' kik a' szerezé tselekedtek, hogy az által azok a' férgek nagyon kevesedtek: de még senki sem tudta azt meg-tselekedni, hogy egészen el-vezznének a' föld határol. Tsak azon kell hát minden mesterséggel igyekezni, hogy ezek a' kártékony vendégek tojásaikból ki-ne kelhessenek, mert ez fokkal jobb és tanatosabb mód, mint mikor

már

már ki-keltek, akkor igyekezni legelsőben, holmi bizonytalan eszközök által való el-vezztéseken.

§. 15. Még az egerek-is felette igen fok kárt téznek a' gabonákban. Mellyeknek el-pusztítására jók ugyan az egér-fogók, ha azokat igen gyakran el-nem felejtene az ember fel-petzkelni. De ezt a' fogatkozást egynéhány jó egerésző matska helyre pótolhatja, ha lassanként fel-szoktatják a' gabona-tartó padlásokra. Haszontalan volna pedig őket az ilyen helyekbe bé-zárni; mert a' matska jó kedvéből, 's játékból fogja az egeret, erővel pedig reá nem lehet ötöt venni.

§. 16. A' Házi Gazdának 's Gazda Aszfzonyoknak könnyű módjok volna az egerek ki-pusztításában, tsak épen az óltatlan meszet és tükört vagy nád mézet törnék jól porrá, kevernék őszve, és tennék fel gabonás padlásaikra valami tserépbe, közel pedig hozzá más tserépbe töltenenek vizet. Ez még az egér maszlagnál-is hathatosabb eszköz; mert ettől nem olly hirtelen, 's nem-is olly bizonyoson döglik meg az egér és potzok vagy patkány;

F

kány; de attól mihelyt eszik belőle, mindjárt mint a' méregtől fel-fordúl 's meg-döglik. A' vizet pedig azért kell közel tenni a' méshhez, mert ez a' gyomrában mindjárt szörnyű szárazságot, 's onnan szomjúságot tsinál, a' mellyért nékie inni kell a' vizből, a' viz pedig meg-óltya, *vagy meg-gyújtja* a' mést, melly miatt meg-kell nékie dögleni.

MA-

MÁSODIK RÉSZ

A' kaszálló Rétekről.

ELSŐ SZAKASZ.

A' természeti kaszállókról, vagy közönséges rétekről.

§. I.

A' kaszálló nevelés a' Szántással olly szorosan egyben vagyon kötve, hogy egyik a' másik nélkül fenn nem állhat. Mert valamint a' mező trágya nélkül, úgy a' barom-is eledel *vagy takarmány* nélkül nem élhet. Igen sok haszna függ tehát a' Mezei Gazdának attól, ha a' maga kaszállója körül mind azt szorgalmasan véghez viszi, valami annak mívelésére, és a' leg-nagyobb mértékben lehető meg-javítására tartozik.

§. 2. A' kaszállók két félék, Természe-
ti és tsinált ka-
szálló. úgy mint vagy természeti *avagy vad rétek*, vagy Mesterséggel tsinálttak, *avagy meg-szelédítetttek*. A' természeti kaszállók minden szántás és kapálás nélkül, tsak magoktól, e-
gye-

F 2

gyedül a' természet által termik a' füvet. És épen ezért hadják magoknak a' Mezei Gazdák az ilyen kaszállókat, mivel azt gondolják, hogy minden munka és gond nélkül is tartoznak az ilyen kaszállók füvet teremni.

§. 3. A' Mesterséggel tsinált kaszállók pedig azért neveztetnek így, mert azoknak Földjét az előtt élték és vagy búzát, vagy más egyéb gabonát termesztetnek rajtok: már most pedig holmi marhának való fü maggal, 's külömbb-külobbféle here-hurával vetik-bé. Vagy pedig az előtt marha járáfok vagy nyomáfok vóltanak, most pedig termékeny kaszállókká lettek.

§. 4. A' természeti kaszállók ismét két félek, t. i. vagy nedvesek (vizenyösök) vagy szárazok; és e' szerént lehet meg-küloböztetni és meg-ítelni a' takarmányt vagy füvet-is a' melly rajtok terem. A' vizenyös réteken többnyire sáfos, nádas vagy nagy levelü keferü: a' száraz kaszállókban pedig mindenféle édes fü szokott teremni.

A' vizenyös rétekről al. §. 5. A' vizes és vad füvet termő kaszállókról árkokkal kell, vala-

valamennyire tsak lehet, el-venni a' meg-feneklett posványos vizet. És mivel az ilyen posványos motsáros rétek rend szerént bé-fszoktak mo-hodzeni: erre nézve szükség hogy az ilyen réteket száraz időben, keresztül kasúl nagy ekével fel-fszantsa, és a' szinéről a' mohot fel-fszaggassa, és gerebjével ki-tisztítsa az ember.

§. 6. Minthogy pedig az ilyen rét Földek közönségefen puhák, és a' fü rajtok nagyon vékony: ezért szükség, minekutánna a' mohtól meg-tisztultak, az üres helyeket bennek jó-féle fü magokkal bé-vetni, 's azután kék, vagy szöke márgával egy hüvelyknyire meg-hordani, és görgö-fával meg-jártatni. Ezzel a' kevés munkával osztán a' poshadtt és kopasz vizes réteket a' leg-szebb kaszállókba lehet változtatni.

§. 7. Az ilyen réteknek leg-jobb trágya kiváltképen a' megtört oltatlan mész, és gipsz-por öszve keverve; azután a' fa és tűzek-hamu, kémény-korom, apró-marha' és galamb-ganój, és a' ragaszos márgás Föld. Mert ezek a' mohot és a' keferü vastag bélü dud-

vát el-vesztik, a' Földet meg-kövéritik, és segítik a' hasznos és vastag fünek nevelkedését.

A' száraz réteket mindenütt meg-kell elegyíteni másféle Földel.

§. 8. A' száraz, vagy jó füvet termő rétek Földjét-is meg-kell vizgálni, ha vallyon önként termenek e' füvet, még pedig annyit, a' mennyit annyi darab Földből várhatna az ember. Ha Föld némelly helyen követes fvényes *vagy homokos*, igen agyagos, vagy pedig tiszta ragaszos iszap; már ilyenkor igen bizonytalan, ha bódogúlhat-e az ember véle, és veheti-e annyi hasznát, a' mennyit belőle várna, ha csak fel-nem szántya, és másféle Földekkel meg-nem elegyíti. Mivel pedig az ilyen Földeket, mint természeti és magoknak hagyott réteket semmiféle elegyítés által nem lehet meg-javítani: nem volna azért jobb semmi, mint ha az ember valami mesterséggel vizet árasztana reá, a' mellyel a' Föld színét jól el-hordatná, 's így osztán külömbb-külombb-féle Földel-annyi magasságra, a' mennyit a' fü gyökere kíván, meghordván, egészen új Földet tsinálna belőle.

§. 9. Mivel pedig ez a' munka felette fokba kerülne: annak okáért leg-jobb léfzen, ha a' Mezei Gazdaember, az ilyen száraz réttyeit egészen fel-tölti, 's az én Réguláim ízerént külömbb-külombb-féle Földekkel meg-elegyíti, és azokat vagy Szántó-Földeknek, vagy kaszállóknak fordítja.

§. 10. Az olyan rét, a' mellynek az elegyítésre femni szüksége nintsen, és olyan fekvése vagyon, hogy mindenkor, valamikor kívántatik, meg-lehet öntözni: felette meg-betsülhetetlen, és az ilyennek minden módon méltó gondját viselni, és egész szorgalmatossággal gyarapítani, a' mit az ilyen kaszálló megkiván. Ez a' gyarapítás pedig ebben áll, hogy ezt minden özfízel és tavasfízel, a' vakondak fúrafoktól és hangya-bojoktól meg-kell tisztítani; hideg özfízel pedig jó-féle fertés, juh, vagy tehén ganéjjal, vagy ha ilyen féle trágya nem volna, lehetne márgával vagy gipsz porral meghordani. Mártiusba osztán vagy Aprilisbe, a' valóságos trágyától fellyül maradt Giz-gasztól, 's azoktól a' fa-levelektől, és más szemét

féléktől, mellyeket a' fzel oda hordott, meg-kell tisztogatni. Ezen kívül mindenféle dudva' nemeit, úgy mint iglitze tövift, *vagy zánóthfüvet*, farkas-téj kórót, vad Pafzternákot, *vagy vad murkot*, vad sályát, vad turbolyát, *vagy úti pórts-füvet*, laput, vad tsalánt, kiváltképen mindenféle tövifses és nagy levelü dudvát, a' melly a' füvet meg-fojtja, gyökereftől együtt ki-kell gyomlálni.

A' kaszá-
lónak
öntözése

§. II. Azon kell pedig a' Mezei Gazdának igyekezni, hogy a' zavaros moslék vizet, a' mellyet a' zápor első az útfzákrol és mezökröl a' leg-jobb trágyával együtt elfzokott hordani, árkokon és tsatornákon a' maga kaszállójára végye, míg még a' fü apró; ha pedig az ilyen viz már ártana, a' fünek azokat a' fojokat vagy bé-vonnya, vagy bé-tsinálja. A' tiszta vízzel való öntözést pedig mind addig kell gyakorolni, míg láttya az ember, hogy a' Föld el-ihatja és a' fü megkivánja. A' mellyet észre lehet venni a' fünek szép zöld színéről, és ha derekafon nevelkedik.

§. 12. A' tsipke vagy tövis bokrokat sem kell meg-fzenvedni a' kaszállókban egyébütt, hanem tsak a' folyó-vizek' és patakok' mellett. Az élő-fák-is igen ártalmasok bennek, mert azoknak árnyéka miatt a' fü nem nevelkedhetik, s az első és harmat sem eshetik szabadon reá a' fák levelei miatt, és azoknak gyökerei meg-fojtják a' füvet, s így osztán jó darab Föld fü nélkül marad.

A' tsipke
és tövis
bokrokat
ki-kell a'
kaszállók-
ból irtani.

§. 13. Fel-is kell keríteni minden felöl a' kaszállókat, kiváltképen a' mellyek vagy utakra, vagy Szántó-Földekre, és erdők alá nyúlnak, *vagy dűlnék*, hogy a' fzenának való füvet vagy sarjút a' marha el-ne potsékolja. Az ilyen kerítést pedig *vagy gyepüt*, eleven sövényből, és olyan tövifekből vagy veszfzökből kell tsinálni, a' mellyek sűrűn szoktak ki-farjadzani, s gyökereik sem nem vastagok, sem pedig szélesen nem terjednek. Ambár pedig az ilyen kerítésnek való veszfzök' nemeit a' Mezei Gazda esmér: mindazonáltal nagyobb világofságnak okáért oda alább bővebben fogok rólok fzóllani.

A' kaszá-
lónak
fel-gyepü-
lése.

A' kaszál-
lókban
nem kell
fivelteni
a' marhát.

§. 14. Soha sem kell a' termé-
szeti kaszállókat frissében fel-é-
tetni, hanem a' mennyire csak lehet, Té-
li-re való szénának és farjúnak kell a-
zokat hagyni. A' Mezei Gazda so-
ha sem takarhat elég jó-féle szénát:
mert a' tavaszi idő igen állhatatlan
lévén, gyakran egész Május végig-is
szénázni kell a' marhát, s ha pedig
jókor el-fogy szénája, a' takarmány
nem léte miatt, mind járó, mind
fejős marhaja annyira emelgetőse lé-
szen, hogy fél nyárig-is, alig ve-
heti-fel magát.

MASODIK SZAKASZ.

*A' mesterséggel tsinált kaszál-
lóról, és azokban a' 3. levelű fűnek,
vagy here-hurának termesz-
téséről.*

§. 1.

A' kaszál-
lónak fo-
gott Föl-
deknek 3.
levelű fű,
vagy here-
hura mag-
gal való
bő-vetése.

A' Mesterséggel tsinált kaszál-
lók azért neveztetnek így, mert
a' fű az emberi Mesterség és szor-
galmatosság által terem rajta. A'
melly fű többnyire külömbb - kü-
lömbbféle here - hura némű, és erre

a' végre leg-alkalmatossab és leg-jobb
szokott lenni. Az ilyen here-hura fé-
léhez, melly nálunk-is elég esmére-
tes, tartoznak a' Lutzerniai here, *vagy*
ló here, a' Török here, *vagy babó*,
a' Spanyol here, *vagy mogyoró vi-
rágú fű*, az apró fejér virágú here,
vagy som kóró, a' nagy levelű here,
vagy sár kelep. Ha már az óhajtott
igyekezet szerént, a' határok a' pa-
rasztság között fel-osztódnak: a' Pa-
rasztsz-ember semmit nem fog helye-
febben tselekedni, mintha a' nékie
jutott Földek között azon, a' mel-
lyet nem akar szántás alá fordítani,
vagy a' melly sem Szántó - Földnek,
sem természeti kaszállónak nem al-
kalmatos, a' most említett here-hura
nemeit, és leg-inkább a' három első
rendbélieket természeteni fogja.

§. 2. Az első fel-szántáskor, a'
mellyet mélyen kell tenni, bé-lehet
az ilyen kaszállónak fogott Földet
vetni, még abba az Efstendőbe,
kölessel vagy tatárkával, és ezt szé-
nának még zöldjébe le-kell kaszálni.
Az ilyen vetések ha sűrűn vagynak
vetve, a' dudvát meg-fojtják. Osz-
szel ugyan azon Efstendőbe, míg
fagynak nem állana az idő, az ilyen
bé-

bé-vetett Földet még egyszer felkell szántani, de csak fennyedén, trágyára pedig nintsen semmi szükség az ilyen Földnek. A' következő tavaszzal ismét megkell szántani, de egy kevésbé mélyebben mint az előtt való öfzfzel, és boronával el kell készíteni a' bé-vetésre.

Három nemei a' here-hurának Földnek.

§. 3. Szükséges pedig, hogy a' Paraszt-ember a' nékie esett, és már birtokában lévő Földeket, a' melyek nem gabona, hanem széna termesztésre valók, három egyenlő darabra öfzfza, ha t. i. a' Földnek jósága nem egy forma. Mert a' megnevezett here-hura között a' 3. első, ugyan annyi féle természetűek és tulajdonságúak. P. o. a' Lutzerniai here, *vagy ló here*, kövérebb földet szeret, mint a' Spanyol here, *vagy mogyoró virágú fü*, és ez az utolsó ismét jobbat kíván, mint a' Török here, *vagy babó*, a' mely mindenféle Földet egyaránt szeret, mivel ő lednek formájú, és ugyan ennek nemei közé tartozik.

A' here-hura fokai-ig ki-nem vész a' Földből.

§. 4. A' Földnek illetően elöfztetésének még más különös Gazdasági haszna is vagyon. T. i. a' Lutzerniai *vagy ló here*, a' jó fekvésű Föld-

Földben meg-marad 12. 15. 's több Esztendőig-is, úgy hogy addig nem kell ötöt újra vetni. A' Török here, *vagy babó* leg-fellyebb hat Esztendőig megtartja termékenységet. Amaz igen hasznos Spanyol here, *vagy mogyoró virágú fü*, 3. Esztendőnél tovább nem terem, a' negyedikben pedig egészen el-vész.

§. 5. Ebből tetszik már meg, hogy és miért kelljen háromféle here-hura magot háromféle különböző Földben, ha t. i. benne már akkor ilyen fü volt, termesztetni. De ha a' határ mindenütt egyenlő jóságú, a' here-hurának mind a' 3. féle nemét-is annál inkább lehet rajta termesztetni. Mert ha az egyik neme ki-vész, meg-marad még ketteje, melyek az elsőnek ki-vezését-is ki-pótolják, míg azt ismét vetni és termesztetni lehetne; és e' képen a' takarmányból soha sem fog ki-fogyni a' Gazda-ember ellenben, ha a' Paraszt-ember minden Földjeit csak egyféle here-hurával akarja bé-vetni; az igaz, hogy addig míg a' tart, és a' Földből ki-nem vész, takarmányt gazdagon fog teremni, de ha egyszer ki-vész, míg másikat termesztene

tene helyébe, addig jól meg-koplatatja a' marháját.

A' fejér virágú herének, som kórónak termesztése.

§. 6. Az apró fejér virágú here, vagy som kóró, Pomerániába, Litvániába, Márkhia Elektorálisba, és Silefiába, 's több Helyeken-is, sőt Tseh Országnak-is egy részébe már régtől fogva esméretes. A' melly Tartományokban ezt a' módot szokták vetésében követni, hogy az árpa és zab közzé vetik ötöt, hogy a' haszontalan Giz-Gaz helyet vélek együtt fel-nöjjön; és az ilyen herés Földön osztán még akkor öfzfzel igen jó füveltetés esik; a' következendő Efstendöben pedig az ugar helyet derék here-termő kaszálló leszfz belöle.

§. 7. El-kezdték már a' mi boldog Austriánkba-is, az említett Tartományoknak ditséretes példájok szerént, a' here-hurát az árpa és zab között termeszteni. De meg-kell jedzeni, és reá kell vigyázni, hogy az árpával és zabbal bé-vetett Földet here-hura maggal csak akkor hintse-bé az ember, mikor már a' gabona két, vagy három ujjnyi magafságra fel-nevelkedett; mert különben gyakran meg-eshetnék, hogy a'

a' here-hura fel-nöné az árpát vagy zabot, és azt meg-fojtaná.

§. 8. Ennek utánna az ilyen elvetett here-hura magot, könnyű szerű boronával el-lehet boronálni, és semmit sem kell félni, hogy a' boronálás még ekkor ártson a' gabonának. Sőt felette jó és hasznos ez, kivált a' kemény Földeknek; mert az ilyen Föld a' boronálás által, nem csak az hogy meg-lágyúl, hanem még a' gabona-is bokrosabban nő rajta, és a' Giz-gaz ki-vész belöle.

§. 9. A' nagy levelű herét vagy sár kelepet, még az én tudtomra nem igen termesztik, mint különös jó-féle Takarmány' nemét, ámbár valóba meg-érdemlené, hogy hirtelen való fel-nevelkedése, kövérsége, és bö-termése' régett termesztenék. Az Ausztriai Paraszt-Gazdák többnyire meg-nem egyeznek a' here-hurának Saint foin nevén (a' mint ök hívják) és nem tudjak, mellyik nemére tartozzék. Némelleyek ló-herének vagy Lutzerniai herének, némelleyek pedig mogyoró virágú fünek tartják lenni; holott az semmi nem egyéb, hanem egyedül a' sár kelep. A' melly Ausztriába, kivált abba a' részé-

A' sár kelep Ausztriában

striába
gazdagon
terem.

részébe, melyet Markhfeldnek neveznek, olly bőven terem, hogy igazán Hazájának lehet tartani. Mert az, nem csak a' Szántó-Földeket és vetéseket borította-el, mint valami kövér dudva; hanem még az öfzvényeken, útakon, és gödrökbe-is mindenütt bőven és magába terem.

Es ha ötet
vetik nagy
halznot
ad.

§. 10. Igen jó volna azért, ha a' mi Parafzt-Gazdánk ezt a' kevés fáradságot nem sajnállának, hogy ennek a' fünek magvát, melyet mindenütt lehet találni, meg-vennék 's meg-gyűjtenék, és véle bizonyos darab Földjeiket bé-vetnék, hogy így jó-féle kaszállóik lehetnének. En magam-is próbát tettem már ezzel a' maggal, és bizonyosan tudom, hogy fél Esztendő alatt ötfzör lehet kaszálni, mint a' ló-herét. El-tart pedig a' Földbe gondviseles nélkül 4. Esztendeig, és azután ismét újra kell ötet vetni. A' virága nékie sárga, és magva csak verhenyös színére nézve különbözik a' ló-heré magvától.

Mikor és
milyképen
kell a' he-
re-hurát
vetni.

§. 11. A' here-hurát az Esztendőnek minden részeiben lehet vetni de még-is leg-jobb, ha ötet tavasz-fal, a' tavasz gabona után vetik. Az el-vetésének módja pedig ez:
hogy

hogy ötet meg-boronáltt Földbe kell vetni, és vizfza fordúltt boronával le-kell boronálni, 's azután pedig görgő-fával meg-kell jártatni *vagy simítani*, hogy annak idejében annál könnyebben lehessen le-kaszálni. Egy 1600. Kvadrát *vagy Német* ölnyi Szántó-Földnek, untig elég 14. vagy leg-fellyebb 16. Font here-mag. És ebből a' Föld és mag között való egyenlő mértékből ki-lehet könnyen tsinálni, minden darab Földhöz mennyi mag kívántatik.

§. 12. De hogy a' Parafzt-ember könnyebben fel-vehesse a' dolgot, még-is világosabban szóllok. Ambar ugyan a' nyilas *vagy hóld* Földek nem mindenütt egyenlő mértékűek: mindazáltal már ez közönségesen bé-vett Mérték, hogy 600. Kvadrát ölnyi Földhöz, egy Ausztriai mérő-mag kívántatik. Ha azért a' Parafzt-embernek egy Mérő alá való Földje vagyon, ennyi Földjét 5 $\frac{1}{2}$ Font here maggal bé-éri.

§. 13. Az első Esztendőben, a' mikor ezt a' magot el-vetik, szorgalmasan meg-kell ötet gyomlálni, hogy a' dudva meg-ne fojtsa, és a' dudva-mag meg-ne érhesse. Az-

Első Esztendőben
szorgalmas
gyomlá-
st kíván.

G

után

után pedig nem léfzen femmi fzüke-
sege a' gyomlálásra, mert már ak-
kor ö a' dudván eröt vett.

A' here-
hura mag-
nak te-
nyészteré-
se.

§. 14. Maga a' Paraszt - ember
elég here - hura magot szerezhet ma-
gának, ha második Esztendőben egy
falkát, a' hol leg-sűrűbb, meg-hágy,
hogy meg-érjen. De ennek Elein
való termésnek kell lenni, ámbár
némelly Gazdák a' másodszori ter-
mést jobbnak tartják. Az ilyenek az
első termést le-kaszálják, és a' má-
sodikat hadják magnak: de én ezt a'
vélekedést nékiek hagyom, magam
pedig csak az elein való termés mel-
lett maradok. Meg-lehet pedig es-
mérni, ha meg-értt-e a' mag, er-
ről, ha a' tokja, vagy külső haja
verhenyös barna színű, és már ek-
kor el-jött az ideje, hogy le-kaszál-
lyák. Azután ötet valami szellős
helyre, csak puhán, Fűvibe egy-
másra kell rakni, és minden másod
Nap meg-kell forgatni míg egészen
meg-nem szárad, és a' szalmája meg-
nem áfzik. A' ki-dörsölésre pedig
leg-alkalmasabb idő a' Tél, még
pedig mikor leg-nagyobb hideg va-
gyon; mert különben igen nehezen
válík-el a' tokjától.

§. 15. A' here - hurának több-
nyire minden nemeit négyfzer, a'
ló-herét, és sár-kelepet pedig öt-
ször lehet egy Esztendőbe le-kaszál-
ni. Hogy pedig ezt a' drága ta-
karmányt az ember annyival inkább
meg-kémélheile, jó mind a' járó,
mind a' fejös-marhát az ugar Földe-
ken termett különbb - különbbféle
nyári veteményekkel (mellyekről
már oda fellyebb szólottam) egész
nyáron által ottan tartani, úgy hogy,
hol ezt, hol amaszt adja nékie az em-
ber. De ha ezt nem akarná tsele-
kedni, leg-alább elegyítve kellene e-
zeket a' marhának adni, úgy hogy
a' lovaknak, és ökröknek a' tsi-
náltt kaszállókról ló-herét, vagy
babót, az ugar Földről pedig led-
nekkal elegyített zabot adna. Ha-
sonlóképen a' tehénnek, és ökörnek
a' tsináltt kaszállóról mogyoró vi-
rágú fűvet, az ugar Földről pedig
tatárkával meg-elegyített árpát kel-
lene adni. A' melly elegyítés vagy
változtatás arra való, hogy a' marha
se meg-ne zabáljon, se pedig vagy e-
gyiktől vagy másiktól meg-ne tsömö-
röllyön, hanem mindenkor meg-lé-
gyen benne az eledelhez való kíván-

Hogy kell
a' here-hu-
rával tartá-
ni a' mar-
hát?

ság. A' természeti vagy közönséges kaszállóban termett füvet pedig, szénának és farjúnak kell hagyni.

Mikor és
miképen
kell a' he-
re-hurát
le-kaszál-
ni.

§. 16. Ha valami részét a' here-hurának, már akár árpa és zab Földön, akár tsináltt kaszállóban termett legyen, az ember szénának hagyhattya, annyiival több Téli takarmánnya lesz. De hogy a' here-hurából szénát tsinálhasson, már arra sokkal nagyobb gondoság kívántatik, mint a' rend szerént való szénának való fü körül. Mert a' here-hurát még virágjában kell le-kaszálni. Azután pedig hévségbe nem kell körülötte dolgozni, hanem reggel vagy este a' harmaton kell meg-forgatni, és Petrentzékbe rakni, a' mikor a' levelei puhák és fonnyadtak, nem pedig szárazok. Nem kell pedig arra várakozni, hogy a' renden tökéletesen meg-fzáradjon, mert az felette fokáig esnék, hanem mikor nagyobbára meg-fzáradt, a' tsürbe kell hordani, és valami szellős helyen meg-kell egészlen száraztani. Ha különben tselekeszik az ember, és foká hadja a' renden, a' levelét mind el-húllatja, és csak a' tsupa kóróját takarítja tsürbe.

HAR-

HARMADIK SZAKASZ.

A' Széna-Takarásról.

§. I.

A' természeti, vagy rend szerént való kaszállókon gyakorlott széna takarás a' Paraszt-embernek szokott és esméretes munkája. Azért-is nem terjeszkedem én ki e' körül meszfze, meg-elégfzem, ha csak azokat a' meg-jegyzésre való dolgokat hozom elől, a' melyekről el-hitettem magammal, hogy nem kevés hasznot tsinálok vélek a' Paraszt-embereknek.

§. 2. Tapasztaltt dolog, hogy a' száraz idő többnyire Junius Havának közepéig, 's néha még tovább is el-fzokott tartani. De én előre meg-jedzem, hogy ezt a' tapasztalást nem kell közönséges régulává tenni. Mert én mindenkor igen hasznosnak tartom, ha a' Paraszt-ember a' széna takaráson ezen hónapnak vége előtt által esik. Mert különben Juliusban az aratás mindjárt a' nyakára jön, és így a' Mezei munka meg-felefedvén, vagy egyikben,

A' széna
takarást
nem kell
későre
hagyni.

G 3

vagy

vagy máfikban hátra maradt és kárt kell nékie szenvedni.

A' füvet
nem kell
szárazon
kaszálni.

§. 3. Az én Gazdaságról való Írásaimban, fok helyen emlékezetet tettem arról, hogy a' szénának való füvet vagy reggel, vagy este, vagy pedig éjtfizaka a' föld világon kell kaszálni. Mert ilyenkor a' fű nedves és friss lévén, nem csak könnyebben fogja a' kasza, hanem sürebb rendeket-is lehet vágni, és így mind több, mind jobb szénája lesz az embernek. A' fűnek szárazon való kaszállása, magában-is felette nehéz munka. Mert alig vágja az ember a' kaszát egynéhányszor a' fűbe, mindjárt ki-mengyen az Éle, és osztán nem egyebet csinál, hanem szüntelen kaszáját kalapálja, *közörül*, s még-is csak a' kemény kőrt vágja-le. A' gyenge, lágy, és könnyen engedő füvet pedig, a' melyből lenne osztán, a' valóságos jó-féle, vagy tápláló széna, ott hadja a' kasza. De e' képen még a' farjú fű sem nevelkedhetik, mert az ilyen le-vágott, és egymás mellett tömötten fekvő kő-fára között megfojtódik.

§. 4. Továbbá azt-is egynéhány-szor meg-jedzettem, hogy a' mikor felette heven süt a' Nap, a' le-kaszált füvet nem kell igen vékony rendekbe forgatni, mert a' tapasztalt dolog tanítja, hogy a' hirtelen száradt széna a' tsürbe penészt kap, meg-fül, és osztán el-vész, vagy meg-rothad. Ugyan-is a' hirtelen való száradás miatt a' fű-fára és le-vele öfzve gömörödvén, azok az apró láthatatlan lyukatskák, melyek a' fűben vagynak, bé-dugúlnak. A' mellyből osztán a' következik, hogy a' fű-fázának lyukaiban, mint egy erőszakosan meg-fzorúlván a' termé-zeti nedvesség, majd mikor tsürbe takarittatik a' széna, a' hideg a' meleggel öfzve ütköztén, a' fű-fázai ismét meg-lágyúlnak, és a' kemény parázás miatt meg-fülnek, és így az egész széna el-vész.

§. 5. Az értelmes Mezei Gazda szénáját, még mikor az kinn van a' Mezőn, bizonyos részekre szokta el-osztani, úgy hogy a' jó-félét, a' középszerűt, és a' sás-fénát külön-külön bogjába rakja. Mert néha meg-esik, hogy ugyan azon kaszállóból, mind a' három féle

Sein hirtelen meg-hagyni száradni a' renden.

A' szénának különös bogjába való el-osztása.

ki-telik; úgy hogy a' két végén a' kaszállónak, ha t. i. valamennyire háta, apró here-hura nemű fü, annál alább pedig sovány és kórós, és a' völgyön sáfos, és rozsfz-féle fü terem.

A' széná-
val való
helyes bá-
nás.

§. 6. Ennekutánna a' Házi Gazdának ismét ezt kell meg-tudni, hogy a' maga Házi vagy szelid marhái között melyik a' leg-gyengébb és erőte-leőbb, és melyiknek vagyon leg-na-gyobb szüksége a' kövér takarmány-ra, hogy az illyét a' leg-jobb féle szénával tarthassa. Illyenek már a' barányok, szoptató juhok, az ol-lyan gyermekdéd tulkok, a' mel-lyeket most tanitnak járomba, és a' bornyas tehenek. A' más féle te-henek számára pedig sarjú szénát kell tartani. A' középszerű és dur-vább széna a' jarmos ökröknek, és gulyabéli bikáknak való. És utóljá-ra a' sás-levelű széna a' lovaknak igen kedves és egészséges eledel; mert ha az ember a' kaszállóba bo-tsátja a' lovat legelni, leg-inkább az olyan helyen szeret járni, a' hol a' fü sáfas.

§. 7. Mikor már az ember a' meg-mondott mód szerént a' Mezőn
külön

külön rakásokra osztotta szénáját: szükség hogy mindenik-féle szénát külön-külön helyre rakja, vagy t. i. a' tsürbe, vagy az istálló padlására. Ennek felette a' Juhásznak, a' te-hén-fejő Szólgalónak, Kotsisnak vagy Béresnek, egy szóval minden Tse-lédnek, a' ki a' marhával bánik, ki-kell rendelni és mutatni, melyik széna mitsoda-féle marha számára való, hogy valami módon el-ne té-veszfe a' Tseléd, a' maga kezét alatt lévő marhának való szénát, és kárt ne tsináljon a' Gazdának.

§. 8. Ha ez a' rend-tartás min-denütt lábra állhatna, és ezt szorgal-matosan fenn-tartaná a' Gazda: min-den bizonnyal fok ezer juh, borjú és szarvas marha maradna-meg. Leg-alább, ezen hasznos barmok közzül fokot meg-lehetne oltalmazni a' betegségtől, és a' Marhának rit-kábban lenne döge, a' melly majd minden esztendőben fok kárt okoz. Mivel pedig ezek az oktatáfok igen fontosok és hasznosok, méltó azért hogy azokat minden Paraszt Gazda-Ember különösen meg-tartsa, és ma-gat azokhoz szabja.

§. 9. A' juhoknak szükség, kü-
lömbb-külömbbféle nyári és hüvely-
kes veteményeknek szalmája mellett,
olyan szénát - is adni, a' melly szá-
raz földön termett' és édes ize, 's
leveles-füve vagyon, mert az illyet
igen szeretik. Hasonló eleséget ki-
válnak a' gyenge borjúk, igás bar-
mok és tölgyellő-tehenek. Az erős
jármos ökör mikor kemény igát húz,
a' kórós és vastag szárú fűvet édes-
deden eszi, és mindenkor friss, és
a' munkára alkalmas töle. A' ló,
a' mellytől erejének meg-tartása vé-
gett az abrakot el-nem kell vonni,
a' sás szénát igen jó izüen eszi.
Ezeket pedig kell tudni a' Gazda-em-
bernek a' maga tulajdon hasznára.

Mit kell
az olyan
kaszálók.
Kasznál-
ni, a' mel-
lyeket a'
viz el-bu-
ritott

§. 10. Némelly esztendőkre, a'
mellyek igen esősök, ottan-ottan
meg-esik, hogy az olyan kaszálók,
a' mellyek völgybe, és lapajos he-
lyen, vagy folyó-vizek mellett vagy-
nak, még kaszálás előtt el-borittya,
vagy iszappab bé-hordja a' viz. Il-
lyenkor még kaszálás előtt várjon a'
Mezei Gazda egy jó esőt, a' melly
a' fűről az iszapot le-mossa. Ha
pedig az eső hófízás lenne, és a'
Gazda-Ember nem akarná széná-
ját

ját el-veszteni, le-lehetne ugyan a'
fűvet kaszálni, és szénának meg-
száraztani: de minekelőtte be-taka-
ritaná, valami jó szellős helyen meg-
kellene emberül tsépelni, és fa-villá-
val jól ki-rázogatni, 's így a' sár-
portól meg-tisztítani. Mert ha így
nem tselelzik az ember, a' marha,
a' melly illyen szénával él, minden
bizonnyal el-romlik, sőt talán meg-
is döglök, 's így a' dög a' határra
bé-jön.

HARMADIK RÉSZ.

Az igás és fejös Marha' tem-
jéftetéséről.

§. 1.

Ezen nevezet alatt értetik minden-
féle szelid hasznos barom, a'
mellyet a' Paraszt Gazda-ember akár
szántásra, és más egyéb igás dologra,
akár házi szükségre, Fabrikákhoz és
más egyéb haszonra fordít, hogy az
által mind jövedelmét szaporítsa, 's
mind maga forsát és állapotját meg-
javítsa.

§. 2.

A' föld-
nek men-
nyisége-
hez kell
alkalmaz-
tatni a'
marha
számát.

§. 2. A' mezei Gazdaságra szük-
séges barmok tulajdonképen a' ló és
ökör. A' háznál szükséges oktan
állatok, a' mellyeknek a' föld-mive-
lést trágya által segiteni kell, a' te-
hén, juh, fertés, lúd, tyúk, galamb
's több ezekhez hasonlók. Annak-
okáért a' Paraszt Gazda-embernek,
szükség marhájának számát, földjei-
nek mennyiségéhez, azoknak fek-
vésekhez, és a' szerént, mennyi
trágyát kívánnak, kiváltképen pedig
a' takarmányhoz alkalmaztatni.

Hol kell
ökrön, hol
pedig lo-
von szán-
tatni.

§. 3. Ha a' határ köves, és a'
szántó-föld követes vagy fővenyes,
jobb lovon szántani; mert az ökör
körmét el-rontja a' kö, úgy hogy a'
munkára gyakorta alkalmatlan lészzen.
De ha a' föld iszapos, vagy agyagos,
és így kemény természetü: akkor
ökrön jobb szántani; mert az ökör
tovább gyözi, és nem olyan ha-
mar áll-el, mint a' ló. Ezen-is pe-
dig nem lehet hamarébb szántani
mint az ökrön, ámbár az ökör fok-
kal lafsúbb. Mindazáltal a' ló-tar-
tást még-is hasznosabbnak tartom, az
akár közel, akár messze való sze-
kerezésre nézve. Ha pedig a' Gaz-
dának elegendő takarmánya va-
gyon,

gyon, két-féle igás barmot, úgy mint
mind lovat mind ökröt tarthat egy-
szer 's mind, mert ez szükséges a'
szántó-földeknek trágyával való mér-
séklésekre.

§. 4. A' ló bizonytalan arrára, ke-
vés ideig való tartófságára, és drá-
ga eleségére nézve mindenkor ká-
rofsabb a' Paraszt-Embernek az ö-
körnél. Mert a' lónak arra csak a'
lábától függ, a' melly ha el-romlik,
senmi hasznát nem lehet venni, 's
azután senki meg-nem veszi. Ellen-
ben ha az ökörnek mind a' négy
lába el-romlana-is, mindazonáltal a'
háznál még-is lehet nékie hasznát
venni, és így csak ugyan meg-ma-
rad az árra.

Az ökör
előbb va-
ló a' lónál.

§. 5. De azomban a' ló, mind a'
lágý földnek szántására, mind pe-
dig gyors járására nézve jobb az
ökörnél. Mert az ökör mind jó,
mind nehéz úton csak egyaránt bal-
lag, és nem lehet ötet kár nélkül fe-
belen hajtani, és nyargaltatni, mivel
az által meg-fzelefednék, és magá-
ba-is kárt tehetne. Mindazáltal a'
mezei munkára még-is alkalmato-
sabb és gyözöbb az ökör, egészsége
állandóbb, ereje nagyobb, és a'
tar-

tartása kevesebbe kerül, mint a' lőé.

§. 6. Ellenben a' köves, követses földeken, és a' kemény sík jégen sok-féle munkákban lehet a' lónak hasznát venni, melyekre az ökör alkalmatlan. Ismét meg-jedzem tehát azt, a' mit oda fellyebb mondtam, hogy a' Gazdaságát jól akarja rendelni, mind lovát, mind ökröt tartson, ha t. i. elegendő takarmánya vagyon.

Mire kell
nezní a'
ló-vásár-
lásba.

§. 7. A' Paraszt-Ember mikor lovát akar venni, inkább kell nékie vigyázni annak épségére, erejére és tartótságára, mint szépségére. Ha pedig a' ló ezen minéműségei mellett szép teste-állású-is, annyival nyertesebben esik a' Vásár.

§. 8. Nem kell azokra az alávaló hibákra-is tekinteni, melyek miatt azokban a' munkákban, a' melyekre akarja az ember őket fordítani, semmi hátra maradás nem léfzen.

Ló-ku-
perztől
nem kell
lovat ven-
ni

§. 9. Ló kupetztl felette veszedelmes lovát venni, ha az emberrel lóhoz-értő ember nintsen; mert azok olly mesterségesen el-tudják titkolni a' lónak hibáját, hogy igen ne-

ne-

nehezen veheti észre az ember. Anakokáért a' ló-vásárló, minekelőtte meg-alkudná, és meg-venné a' lovat, bizonyos ideig hagyassa magánál próbára, hogy, ha mi titkos Hibája vagyon, ki-tanúlhasssa.

§. 10. Igen hasznos volna, ha a' Paraszt-Gazda elsőben kantzákat szerezne, és azokat tenyésztetné, s maga nevelne osztán magának lovakat. Hogy pedig annál tartósabb és erősebb tsikókra teheszen szert, a' kantzáit negyed-fü-koroknál elébb meg-ne hágassa, akkor-is pedig olyan tsödörrel, a' melly ötöd-fünel nem iffjabb.

H-nem
maga ne-
veljen az
ember.

§. 11. Továbbá hogy minden Elszendőben tsikaja legyen a' Paraszt-Gazdának, 10. vagy 12. nappal a' kantza farhadzáfa után, ismét meg-kell azt hágatni. A' mi pedig a' tsikókat illeti: azok rend szerént négy, vagy öt hónapig szokták az annyokat szopni: de azomba ollyankor vízbe kevertt hig korpára, és jó-féle szénára-is kell őket szoktatni, néha pedig egy kevés füvet-is lehet nékiek adni, s így osztán annál hamarébb el-lehet az annyoktól fogni.

Hogy
esik-e?
meg?

§. 12. A' tsödör-tsikóknak Heré-
lése leg-bátorságosabb harmad fü-
korokban, míg pedig vagy tavasz-
szal, vagy őszszel, mikor a' fülán-
kos bogartól nyughatnak. A' tsi-
kókat harmad-fü koroknál előbb nem
kell hámba szoktatni: ekkor-is pe-
dig mint egy tsak játékkal, és ke-
vés teréhez, a' mellyet ősztán apró-
donként szaporítani lehet, hogy vagy
igen serények ne légyenek, vagy
pedig azután a' nehéz húzásban mind-
járt el-ne állyanak.

A' lócal
való bá-
rás.

§. 13. A' lovakat, a' magok
rend szerént való elesések mellett,
a' melly szénából és zab szalmából
áll; (mert a' tsupa fü nyáron na-
gyon ki-venné az erejeből, mint
hogy abrakot-is ritkán kaphatnak a'
szegény Paraszt húzó lovak) min-
den nap vakaróval, kefével, és tör-
lővel meg-kell tisztogatni. A' fo-
lyó vagy más egyéb tiszta vizekben
való gyakran füröztetés-is felette
hasznosnékiek. Az iftállónak pedig,
mivel a' lovak benne igen szoktak
gözlgeni, magasnak és szellősnek
kell lenni, és a' mennyire tsak lehet,
mindenkor tisztán kell tartani. És
utóljára minden ló közzé kollát-tá-
kat

kat kell tsinálni, hogy egyik a' má-
fikban kárt ne tehesen, vagy lábát
meg-ne tapodja.

§. 14. Minden ló-tartó Paraszt-
Gazdának felette szükséges volna a'
ló-patkólashoz-is érteni, hogy ha
valamellyiknek az utón, vagy szán-
tás közben patkója lábaról le-esne,
's kováts pedig közel nem volna,
maga-is mindjárt fel-üthetné, míg a'
lónak körme meg-nem sérülne,
vagy el-nem romlana. De még az-is
igen szükséges volna, ha a' lónak
szokott nyavályi ellen némelly pró-
báltt Orvosságokhoz-is értene, hogy
fokszor ne kénytelenítették a' Paraszt
Gazda, holmi magához hasonló tu-
datlan Kovátsokra, vagy Tsikófok-
ra bizni lovának orvoslását, a' kik'
keze miatt gyakran meg-is döglük.
A' leg-közönségeslebb nyavályai
pedig a' lovaknak ezek: Egere a'
lónak, taknyofság, *melly miatt
neh ezen vehet lélekzetet*, fojtó keh,
vizellet meg-akadása, béka a' nyel-
ve alatt, nyilazás, pókofság és e-
zekhez hasonlók.

§. 15. Az ökröknek koránt fin-
tsenek annyi-féle nyavályáik, mint
a' lovaknak, és azért-is inkább le-

H

het

het őket a' Paraszti Gazdának a' lo-
vak felett javallani. Az ő Téli ta-
karmányok a' zab, vagy árpa szal-
mával meg-elegyített középfzerü
széna; a' nyári és őszi takarmá-
nyok pedig a' here-hura, vagy há-
rom levelű fü, és káposzta levél,
de a' mellyek mellett leg-alább éjtfa-
kára egy kevés szénát-is kell nékiek
vetni, hogy meg-ne erőtelenüljenek.

A' járom-
ba való
tulkoknak
nevelése.

§. 16. A' járomba való ökröket-
is magának kellene a' Paraszti Gaz-
dának nevelni. A' bika borjúk
mint egy hat, 's hét Hétig szopják
az Anyyokat. A' ki-heréléseket
még első Esztendőbe kell véghez
vinni. Negyed fü korokban osztán
lehet őket járomhoz szoktatni. De
először csak kevés terhet kell u-
tánnok rakni, a' mellyet apródonként
lehet osztán nagyobbítani, 's így de-
rekasan meg-erősödnék. A' járom-
ba való fogás pedig külömbb-külobb-
féleképen szokott lenni. Mert né-
mellyek szarvokra, mások nyakok-
ra tetstik a' jármot, mások pedig
kettős járomba fogják őket, a' melly-
ben mind szügyökön, mind vállá-
kon húznak, a' fejek pedig és nya-
kok szabadon vagyon. És ez az u-
tól-

tólsó nékem leg-jobban tetstik.
Mindazáltal a' Késs-Hám, a' melly-
ben az ökör a' szügyén és vállán
húzhat, mint a' ló, az én értelmem
szerént leg-alkalmatosabb a' járom-
nak minden nemei között.

§. 17. Midőn az ökör 10. vagy
11. Esztendőig húzta a' jármot: már
ekkor ideje vagyon, hogy ötöt a'
söre közzé tsapják, hogy ott vagy
a' Vásárra, vagy a' Ház szükségére
fel-hizzon.

§. 18. Ha szép és erős ökröt akar
a' Paraszti Gazda nevelni, kiváltké-
pen azon igyekezzen, hogy jó szá-
las és egészséges tehénre, és a' te-
hénnek szépségéhez 's szálaságához
illendő friss bikára teheffen szert.
Mert az apró és el-fejtt riskák hit-
ván és nyurga borjúkat fajzanak, a'
mint ezt a' mindennapi tapasztalás
bizonyítja. A' jó-féle szelid tehén a' jó-féle
azért e' következő jelekből es-
mértetik-meg: t. i. ha széles hom-
loka, nagy szemei, fel-domboro-
dott orra, tágas orr-lyukai, a' mel-
lyek mindenkor nedvesek a' párától,
és széles egyenes fülei; ezen kívül
hosszú nyaka, domború és nagy
Hása, széles kereszt tsontjai, göm-
bolyü

A' jó-féle
szelid te-
hénnek
meg-es-
mértet-
ő jelei.

bölyü és szép lábai, erős és széles körmei; utólyára nagy, tiszta és fejér tölgye, 's jó hofzszú négy tse-tsei vagynak.

És a' jó-fé-
le bikának

§. 19. Ha ilyen tehenre kapott a' Paraszt Gazda, mindjárt azon me-sterkedjen, hogy hozzá való bikája is legyen, ha t. i. a' fajtáját szaporítani akarja. Ebben-is ezek a' minémiségek melyekre vigyázni kell: Hogy a' homloka széles, és apró göndör szőrös, hamis és irtóztató tekintetü, a' fize me nagy és tellyes, a' színe fekete; mert mennél feketébb annál jobb-féle; a' szarva középszere-rü, az az inkább vastag és rövid, mint hofzszú és vékony. A' nyaka vastag és húsos, a' teste hofzszú és széles, a' kereszt tsontja nagy és négy szegletes, a' szára gömbölyü, a' lába egyenes és tetemei rövidek. A' szöre sima és fényes. A' fülei belöl darabofok, és ör-lyukai nagyok és tágafak. A' szügye vagy torka alatt való pötyögös bőre, a' mit *Tokájának-is hívják*, vékony, hofzszú és szőrös, a' térdei nagyok és gömbölyüek, a' körmei hofzszak és üregek; és utólyára a' farka fel-felé álló,

álló, és a' tövénél egy kevésbé fel-domborodott légyen.

§. 20. A' takarmányból pedig semmi fogyatkozásának nem kell lenni a' bikának, és jól kell ötet tartani, hogy a' maga kötelefségét derekasan véghez vihesse. Egy bika 40. söt több tehenet-is el-gyöz: mindazonáltal hat vagy hét Esztendő-nél tovább nem kell ötet a' gulyán hagyni. Mert azok a' borjuk a' mellyeket az után tsinál, gyengék és járomba erőtelenek lésznek.

§. 21. Hogy pedig jó marhát nevelhesse a' Paraszt Gazda, ezt tartsa-meg: hogy az üfzőket soha se botsássa negyed fü-koroknál elébb bika alá. És sem az üfző, sem pedig a' vén tehen fajzását ne hadja tenyésző - borjúnak. Mert erre a' végre leg-alkalmasabb a' tehenek második fajzásától fogva az ötödikig. A' hetedik Ellés után ofztán a' tehennek hafzna nagyon meg-tsökönik, a' fogai ki-hullanak, és a' szénát igen lassan rághattya; akkor azért leg-jobb ötet fel-hizlalni, és ilendő árron el-adni.

Hogy kell
jó tenyésző
borjú-ra szert
tenni?

§. 22. Az olyan borjúk, a' mellyeket tenyésző marhának hagynak, Meddig
kell a' borjúnak
ízopni?

öt vagy hat Hétig szophattyák Annyokat: de azomba ollyas lágy meleg italhoz kell őket szoktatni, a' melly téjből, vizből, és jól meg-törtt kolompérből kézfittetik. Némellyek ugyan azzal tartják, hogy a' borjúkat tellyefséggel nem kell szopni hagyni, hanem mihelyt őket az Annyok ki-elli, mindjárt illyen mesterséggel kézfittt italra szoktatni. En pedig azt gondolnám, hogy az áldott természet elébb adott ezeknek a' gyenge páráknak az Annyok tejéhez keft, mint az embereknek engedelmet arra, hogy ezt ő tölök elvonják. Tartsuk hát magunkat ehhez a' bölts rendhez; mert így bizonyosan tartós és erős marhánk lesz. Mindazáltal az ollyan borjúkat, a' mellyek el-adni, vagy mézfár-fzékre valók, lehet az illyen mesterséges szoptatásra venni, hogy az Annyok tejének annál több haszna legyen.

§. 23. Jobb a' teheneket az Istállóba szénán tartani, mint tsordára botsátani. A' mellynek okait és hasznait böven fel-lehet találni az AUSTRIAI HÁZI GAZDASÁGI KALENDÁRIOMHOZ ADOTT TÖLDALÉKBAN,

a'

a' melly könyvetskét jó volna minden Gazda-embernek meg-fzerezni. A' jászolra kötött marhát Napjában ötfzör kell étetni rendes órákon, és háromszor meg-itatni.

§. 24. A' teheneket első ellé-^{A' fiatal fejős tehenekről való jedzés.} fek után, és tovább-is elegendő takarmányon Napjába háromszor kell fejni; mert ez által a' tejes részeknek erei ki-tágúlnak, s a' tej meg-bövíül. Miképen kelleffen pedig mind Nyáron, mind Télen a' tehenekkel banni, erről-is az említett Kalendáriom böven tanít, a' mellyben a' Házi és Mezei Gazdaságnak, több ide tartozó részeiről-is elég fundamentomos oktatások vannak úgy hogy szükség felett való dolog lenne itt-is azokat le-írni.

§. 25. A' már számos Eszten-^{A' marha dög ellen való Orvosság.} dőktől fogva közönségesen uralkodni szokott marha - dögről igen sok könyveket irtának: de sem az igaz okát, sem pedig helyes és próbált orvosságát ennek a' felette káros veszélynek még eddig ki-nem találták. Mindazáltal jó reménység lehet hozzá, hogy mihelyt egyszer a' marhájáró Földek el-töröltetnek, és a' marhának jászlon való tartása fel-áll:

H 4   ennek

ennek a' közönséges ostornak mindjárt eleit lehet venni.

§. 26. A' szarvas marha egészségének fenn-tartására, igen hasznosnak tartatik a' falétrom, vagy ha a' nints, a' porrá tört ürömmel és gyalog fenyő maggal meg-elegyített so, a' mellyből minden Héten kell egyfzer adni a' marhának. Több marha Orvosságokról én itt nem szóllok; mert azok többnyire nem bátorságosok; a' leg-közönségefebbeket pedig maga-is tudja a' Paraszt Gazda-ember.

NEGYEDIK RÉSZ.

A' Juhokról.

§. I.

Ambár a' közönséges Paraszt-ember, itten Austriában, a' juh-tartásra keveset hajt, és azt inkább a' nagy Gazdák, és a' Földes Urak üzik: mindazonáltal nem tartom székségtelennek, hogy a' Paraszt-embernek a' juh-tartásra útát nyílsak, és meg-mutassam nékie, melly

igen

igen meg-tsalja magát, ha a' juh-tartást haszontalan dolognak itéli.

§. 2. Az a' kevés haszon és ^{A' juh-fszattal való nem gondolás nakt oka.} Nyereség ugyan, a' melly eddig a' tsak imigy amúgy és immel *ammal* gyakorlott juhászattól származott, mint hogy a' gyapjúnak másája alig ment 20. Forintra, egy juhnak gyapja pedig 26. vagy 27. Lótnál sem nyomott többet; és ezen hasznos állatoknak minden Esztendőben való döge, épen nem édesíthetik a' Mezei Gazda-Embert ahoz, hogy szorgalmatosabban körülötte járjon, és nyájját szaporítsa. De már 10. Esztendőtől fogva, kezdik az emberek a' juh-tartásnak betsét esmérni, és annak hasznát a' gyapjúnak ki-készítéséből érezni, úgy annyira, hogy a' nagy Uraságok és földes Urak már most minden tehetségekből a' juh tenyésztésre adták magokat.

§. 3. Ebből a' haszon vételből nem akarom én a' Paraszt Gazda-Embert ki-rekeszteni, úgy mint a' kinek hasznára tzelezok leg-inkább ezen könyvemben. Ez előtt magok az Uraságok sem vették juhaiknak egyéb hasznát, hanem hogy földjeiket trá-

gyáztatták vélek, 's egy kevés árendát fizettek nékiek érettek. De mivel minden Esztendőben a' dög miatt fok el-hullott belőlök, a' mellyet ugyan az ő természeti gyengeségeknak tulajdonítottanak; holott valósággal, a' rosz gondviselés okozta: így osztán azt a' kevés hasznotis a' nyájnak helyre-pótolására kellett fordítani. A' gyapjúnak árra-is pedig alig volt elegendő arra, hogy mindenkor egy formán bőv takarmánnyal élhessenek a' juhok. És épen ez a' tsekély haszon volt oka annak, hogy a' juh nyájakat, kevés pénzért ki-adták árendába Árendás Juhászoknak, olly móddal, hogy a' nyájat abban a' számban, mellyben kezek alá vették, mindenkor megtartsák, a' mit az után béres nyájának neveztenek.

A' juh
tenyésztés
helyreho-
zásának
kezdeté.

§. 4. A' juh-nyájnak bérbe vagy Árendába való ki-adásának hasznáról való tévejgő vélekedés, mind a' Juhászoknak, mind pedig az Urasági Tiszteknek elméjekben olly mélyen meg-gyökerezett volt, hogy azok a' Gazdaságnak minden részeiben jártás, próbáltt, és tanúltt embereknek leg-fundamentomofabb okaiknak-

nak-is, ezerfzer 's meg-ezerfzer elene mondottanak. De tsak ugyan utoljára meg-győzte az igazság a' tévelygést. Meg-tanúlták osztán, hogy a' juhot nem annyira tejéért, mint gyapjáért kell tartani. Ez okáért mindjárt ollyan eszközökről gondolkoztak, a' melly által a' Juh-tartást jó rendbe hozhassák, és az ollyan Tartományokból, a' hol a' juhoknak gyapja vékonyabb és gyengébb, kofokat hozattak. Erre a' végre legközelebb volt ide Pádua a' Velen-tzei Birodalomban, a' honnan valósággal-is hozattak elegendő kofokat. Ezzel az ide való juhoknak idegen Országakkal való meg-elegyítésével, Austriának egy részében annyira bődögültanak az emberek, hogy már az ilyenek fok ezerekre szaporodtanak, és ezen fattyú-fajból való juhoknak gyapja osztán annyira meg-javúlt, és meg-vékonyodott, hogy már most tsak azok gyapjának másája-is 56. Forinton, a' tör-sökös juhoké pedig 80. Forinton is el-mégyen. Az ilyen fajta juh-nak pedig gyapja két fontot-is lenyom.

A' juh tar-
tásnak
meg-kön-
nyebbité-
se a' Pa-
rafzt Gaz-
dája néz-
ve.

§. 5. Ezekre a' fzembe tünö bi-
zonyos hafznokra nézve immár, min-
den bizoronyal más fzemmel fogja
nézni a' Parafzt-Gazda a' juh-tartást;
és nem fogja el-múlatni a' maga mar-
habéli Gazdaságát ezzel-is fzapori-
tani. Ezt pedig annyival könnyeb-
ben munkába lehet venni, mihelyt
a' mi Felséges Afzfzonymunknak
Kegyelmes és bölts rendelése fze-
rént, a' Parafzt-Gazdának javára és
hafznára, a' marha-járó földek el-tö-
röltettnek, és a' fzarvas marhák
iftállókra fzorittatnak. Mert így min-
den fzaraz Pufzta földek, a' mellyek
nem ekéhez vagy kalfzához valók,
egyedül tsak a' drága juhok' lege-
lő-mezejeiknek maradnak, mellye-
ket az előtt marha-járásnak-is kel-
let fordítani.

§. 6. Jól tudom ugyan én azt,
hogy a' Parafzt-Embernek nintsen
abba módja, hogy magának melfzfze
földről 's idegen Orfzágról hozaffon
kofokat. De reménylem, hogy mi-
vel már ilyeneket benn a' hazában-
is lehet találni, és minden Efztendő-
be fzaporodnak, magok a' földes
Uraságok fzorgalmatos jobbágyaik-
nak ebben örömeft segitségül fog-
nak

nak lenni. Ezt előre fel-tévén im-
már egyedül tsak az ide való jó-féle
jerkéknek meg-fszerzésében kellett
fzorgalmatoskodni a' Parafzt-Gazdá-
nak, hogy a' juh-tartásból hafznót
tsinalhaffon magának, és ezt a' Ha-
zának hafznos termését bővithesse,
és tenyészését fegithesse.

§. 7. Mikor jerke juhót vásárol
a' Parafzt Gazda-Ember, a' válafz-
tásban ezekre vigyázzon benne;
hogy fzéles fzügye, hofzfzü 's dom-
ború nyaka, nagy és fényes fze mei,
rövid 's öfztövérlábai, és fzip tölgye
légyen. A' gyapjának továbbá to-
mötnek, fodornak *vagy gondörnek*,
és fejrnek kell lenni. E' pedig a'
böre felé *vagy tövinél* verhenye-
ges és lágy, de azomban egy ke-
véfsé 'siros tapafztású légyen. A'
járást és minden mozgást vigyázva,
friffen 's *elevenen* és gyorsan tegye.
Utoljára egéfségének jelei ezek. Ha
lehellette jó fzagú; Nyelve tífzta,
és nem foltos, *vagy nem pettegetett*;
Szeme belső réfze, és gyapja alatt
való böre veres.

§. 8. Ambár az idegen Orfzági
jó-féle kofok vásárlásában, nem le-
het olyan gondos válafztó a' Parafzt-
em-

Mtsodá-
foknak
kell lenni
a' jerke
juhoknak.

ember, mint a' Jerke-juhokéban: mindazáltal szükség nékie tudni, mi-tsodásnak kellelten lenni a' jó-féle kosnak, hogy ha egyszer a' fajtájára reá kaphat, a' maga nyájja számára ki-választhassa a' leg-jobbát.

A' jó-féle
kosnak tu-
lajdonsá-
ga.

§. 9. Ollyan fiatal kosokat kell továbbá a' nyáj közzé választani, a' mellyeknek annyok már ez előtt egy kos bárányt ellett, de azomban még az Anyja nem vén. A' másodikban, vagy harmadikban ellett kos-bárány leg-jobbnak tartatik, Mivel pedig a' bárányok többnyire apjokra ütnek: ezért a' kosnak különös szépségünek, gyapjának kivált a' nyaka körül, Hasán, és Valla között vékonynak, lágynak, tömöttnek és sűrűnek kell lenni. Továbbá magas termetű, széles testű és erős tsontos; a' homloka széles, a' izemei frissek és vereferek, és az orra valamennyire domború; a' válla széles, nyaka vastag, lábai erősek, járása kemény és kevély *vagy gangos*, és a' farka igen gyapjas légyen.

§. 10. Mert a' koft a' jerkével öfzve botsátják, szükség, hogy akkor gyors, kíváncsi, és ferény légyen, és egész indulattal, jó kedvel,

's har-

's hartzosan vífelje magát a' kos. Nem kell pedig a' kosokat három Esztendő-koroknál előbb a' juhokkal öfzve botsátani; de a' nyöftény bárányokat két Esztendő korokban bizvást lehet meg-beregtetni *vagy üze-kedtetni*. Kiváltképen meg-kell jedzeni, hogy a' kosnak mindenkor idősebbnek kell lenni Esztendővel a' juh-nál, a' mellyel öfzve botsáttatik. Es e' volna már az első módja a' jó-féle és tartós juh nyáj' fel-állításának.

§. 11. A' szomszédságban lévő helységeknek szükség volna egymással egyet érteni, hogy minden Esztendőbe, vagy leg-alább minden másodikba kosaikat, még az öfzve-botsátás ideje előtt egy-más között el-tserélnék, hogy a' bátya a' húgával, vagy az apja a' leányával öfzve ne menne, a' mellyből az a' haszon lenne, hogy a' juhok gyapjai szép vékonyakká változnának. És épen ez a' kosoknak változtatása tette Svétziába a' gyapjút olly jó-félévé, hogy az Angliáinál semmi-ben nem alább való.

§. 12. A' kosokat a' juhokkal Septembernek végén, Sz. Miklós Nap tájban kell öfzve botsátani. Melly

A' kosok-
nak izük-
séges vál-
toztatása.

Az öfzve-
botsátás
előtt való
időről, mit

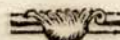

kell meg-
tartani?

Melly idő előtt két vagy három Hét-
tel jól kell tartani őket, és minden-
nap egy-egy marok zabot kell né-
kiek adni, hogy virgontzak és erő-
sek legyenek. Egy koshoz pedig
nem kell 25. vagy leg-felgyebb 30.
juhnál többet erefzteni, mert külön-
ben nyomorék és töpörödött bárá-
nyaik léfznek.

Ugy a' bá-
rányozás
vagy ellés
előtt, és
idejekor?

§. 13. A' juh 21. Hétig tölgyel-
lik, *vagy hordozza a' bárányt ma-
gába*; ez el-telvé, Februáriusnak
a' végén vagy Martiusnak elején
meg-ellik, *vagy meg-bárányozik*. De
mivel még ekkor hideg az idő: fűk-
ség hogy az ellő-juhok számára kü-
lönös helyet vagy istállót készítsen
az ember. A' mellyet jó magasan
lágyszárnával bé-kell fedni, hogy
a' hó, nedveség, és hideg fűél meg-
ne járja, de azomba fűellős legyen.
Ezen kívül az ilyen juh istállót,
minek-előtte a' juhok elléshez kez-
denének, jól meg-kell fűtölteni, hol-
mi kemény szagú dolgokkal, mint
a' marha körmével, szarvával, fűö-
rivel és fertéjével, gyapjú-hulladék-
kal, 's több ilyenekkel; hasonlóké-
pen fenyő-maggal, ürömmel, ma-
jorán-

joránnával, tömjénnel, és ezekhez
hasonló száraz fűvekkel.

§. 14. Szükség mind a' Parasz-
t Gazdának, mind a' Gazda Aszfzony-
nak az ellés idején gyakorta, és
szorgalmasan meg-látogatni az el-
lő-juhokat, hogy ha nehezen ellené-
nek, segithessenek rajtok. Ha ezt
el-múlatják, fok szép bárányaik, és ta-
lám ellő-juhaik-is el-vesznek. Mi-
helyt meg-lefzsz a' bárány, az An-
nyának első tejét ki-kell fejni, és a'
tsetse körül való fűört ki-kell tépni,
minek előtte a' bárányt meg-fzop-
tatná az ember. Mert ez az első
táj, és azzal gyomrába bé-fzopott
fűör a' bárányoknak felette vesze-
delmes, a' mint-is erre fok Mezei
Gazdának vigyáznak.

§. 15. Ha a' most ellett kis bá-
rány nem állana a' fűzopáshoz, meg-
kell az Annja tsetsét táj-fellel,
vagy frífs vajjal kenni, hogy mikor
a' tsetsét nyalogatná, az-is a' fűz-
jába menne. Ha ofztán egyszer az
Annja tejét meg-kóstolta, az után
örömeft fogja fűzopni. Igen jó fejer
rúpával, ha lehet addig tartani a'
háznál, még a' juhok meg-ellenek,
a' juhokat tartani; mert attól felette

Hogy kell
a' kis bá-
rányokat
fűzoptatni?

böv tejek lészén. Ha pedig akkor-ra el-fogyna az ilyen répa, murok répat-is jó nékiek adni. A' rendes eleség mellett szükség volna még a' fejös juhoknak, hogy el-ne gyengüljenek, az első két Hétben, mindenik Héten kétszer, egy jó öfzve marék zabot, meg-morfoltt méhfüvel és sóval meg-elegyítve adni, a' melly nékiek igen jó izüen esik, és a' bárányaik tartófok lesznek tőle.

És ételre
kapatni?

§. 16. A' kis bárányok 8. Nap múlva kezdenek enni 's *rágotskálni*. Igen jól tselekedné azért a' Házi Gazda, ha a' jó-féle széna mellett egy kevés zabot, főtt és sós vízbe fel-forralna, és minekutánna meghült azt a' kis báránykáknak eleikbe tenné; mert ettől rend kívül nevelkednek és erősödnek. Azt a' vizet pedig, mellyben a' zab főtt, italokba belé kellene tölteni. A' kis bárányokat Napjába háromszor kell Annyok alá botsátani szopni, t. i. reggel, délbe és estve, hogy a' fokfzori szoptatás által Annyok megne erötelenedjen, magok pedig a' bárányok annál hamarabb reá kapjanak az ételre és italra. A' Juhoknak fejését, mint mind a' bárányok-

ra,

ra, mind pedig magokra a' juhokra nézve, felette ártalmas és veszedelmes szokást, én minden Gazdaságról való Iráfaimban, valahol tsak a' juhokról vagyon a' szó, meg-vetettem, és meg-is maradok ezen vélekedésem mellett.

§. 17. A' bárányokat leg-alább 3. 's 4. Hónapig Annyok alatt kell hagyni. Ez idő alatt szépségeket, frisségeket, és gyapjoknak jóságát egészen ki-lehet ismérni. Azután ki-kell valógatni, és jedzeni a' nyáj szaporításra alkalmas kos-bárányokat; a' többit pedig mig szopnak, 's az idő fel-nem hevül, és a' szárnyas bogarak fel-nem támadnak, ki-kell herélni örüknek. Illyen időben könnyen ki-állják a' herélésből esett fájdalmat, és kevesebb romlik-el közzülök, mintha ezt a' munkát későbbre hagynák körülöttök. A' nyöftény *vagy jerke* bárányok farkokat-is épen ebben az időben kell el-vágni. Ez az el-vágás pedig nem annyira arra való, hogy a' kofok annál könnyebben hozzájok férhesse-nek a' juhokhoz, mint leg-inkább arra, hogy annál könnyebben és tisztábban élhesse-nek.

A' bárá-
nyoknak
herélésé-
ről, 's far-
kok el-vá-
gásáról.

I 2

§. 18.

A' bárá-
nyoknak
a' juhoktól
való el-vá-
lasztása.

§. 18. Mihelyest a' bárányokat a' juhoktól el - választják , azután vagy a' meddő juhok', vagy pedig az örök' közzé kell őket dél előtt, és dél után egynéhány óraig , bortsátani a' mezőre közel. Ezeket szokások szerént, mindjárt szopni akarják, de nem csak az, hogy tejet náluk nem találnak, hanem még elüzettetnek tőlök, és így osztán kevés Napok múlva, mind a' tsetsről, mind Annyokról el-felejtkeznek. Ez után osztán bátran lehet őket ismét a' nyáj közzé bortsátani.

Mit kell a'
bárányok-
kal tsinál-
ni, mikor
leg-elősz.
szőr haj-
ják ki őket
a' mezőre?

§. 19. Minthogy pedig a' legelső fű a' bárányoknak szokatlan e-leség, és könnyen has-menést okoz nékiek: szükség annak okáért, minnek előtte a' mezőre ki-hajtanák őket, gyalog fenyő magot, ürmöt, és söt öfzve törve és keverve nyalatni veleik. Nedves vagy motsáros helyen pedig épen nem kell őket legeltetni, hanem háttas száraz mezőn, a' minémünek a' fázatlatlan maradt ugar Föld-is értetik.

A' szopta-
tos juho-
kat nem
kell a' ko-
sokkal
együtt le-
geltetni.

§. 20. Minden helyen , a' hol juhokat tartanak két nyájra kell osztani a' juhokat; úgy hogy az egyikbe a' szoptatós juhok és bárányok,

nyok, a' másikba pedig az örök és kosok légyenek. Es a' két nyáj soha se legeljen egy máshoz közel, annyival inkább se a' Mezőn, se az istállóba öfzve ne keveredjen egymással. Mert különben az ellésben olyan rendeletlenségek következnek, a' mellyeknek minden jól rendeltt juhászban tilalmasoknak kell lenni.

§. 21. Septembernek mint egy közepén, és Sz. Mihály-Nap' tájba a' jerke - bárányokat , mellyek még nintsenek két Esztendősek, a' jerke juh-nyájtól el-kell választani, és azok helyében kosokat kell a' nyáj közzé bortsátani. Ellenben pedig azokat a' bárányokat, a' mellyek még a' bergezésre vagy üzekedésre alkalmatlanok, az örök nyáj közzé kell erefzteni, de a' mellyben egy tenyésző fiatal kos se légyen. És ezeknek mind addig különösön kell a' többtől lenni, míg az öfzve bortsátás ideje el-nem múlik, és mind a' vén, mind a' fiatal kosokat az örök közzé, a' jerke bárányokat pedig a' meg-bergett juhok közzé nem bortsátják.

§. 22. Német Országának na- A' juh ko-
gyobb részében az a' ditséretes szo- sarról.

kás már lábra állott, hogy a' juhokat éjtfzakára juh kosárba, *vagy állásba* hajtják, a' mellyet nappal mindenkor elébb elébb vífzen a' juhász a' Szántó-Földön, és ezt nevezik Szántó-Föld kövéritésének *vagy ganéjozásának*. Adná Isten, hogy a' mi Ausriai Mezei Gazdáinak - is, ezt a' hasznos szokást, magok távol lévő Földjeik ganéjozásában követnék: fok ezer szekér trágyát megmaraszthatnának a' közel lévő Földjeik kövéritésére, és a' drága időnek fok részeit fordíthatnák a' Föld mivélésére!

A' juhok' nyíréséről, és mire kell abban vigyázni?

§. 23. A' juhokat, a' hol Esztendőbe kétfzer vagyonszokásba a' nyírés, és az idő kellemetes, Májusnak végén, vagy Juliusnak elején nyirik-meg először; másodszor pedig Septembernek közepén: az első tavaszi, a' másodikat pedig ősz gyapjunak hívják. Az olyan helyeken-is, a' hol Esztendőben csak egyfzeri nyírést tartanak, hasonlóképen Juniusban szoktak a' juhokat meg-nyírni. A' nyírés előtt pedig meg-kell őket mofogatni, *vagy fő-rőzteni*. De fok Mezei Gazdák fellette hasznosnak tartják, juhaikat egyen-

egyenként meg-mofogatni, a' mint én ezt az Ausriai Mezei és Házi Gazdasági Kalendáriumomban javallottam; azért-is csak úfztatni szokták őket falkáftól valami vízben. A' melly szokást én helybe hagynám, ha valamelly patak folya közel, a' melly olly mély volna, hogy a' juhok benne úfzhatnának. De ha az illyen úfztatás valami tóban vagy más álló vízben esik-meg, már így a' gyapjú mofkofan marad, és kevelebbet fog érni.

§. 24. Leg-jobb azért a' juhokat valami folyó patakban meg-förőztetni, ha alkalmas helyen túl a' vizen juh-kosár vagyonsövénymórára tsinálva. Az innenső részén a' víznek jó darabnyira bé-kell hajtani a' juhokat, hogy a' kosár felé úfzniok kelljen, a' hová könnyen kikaphassanak a' szárazra. De minek előtte a' szárazra ki-botsátaná őket az ember, háromszor's négyfzer-is vízfza kell őket a' vízbe hajtani. Ekkor őfztán alkalmasént meg-tíftul a' gyapjok. A' feresztés után vagy száraz gyepen, vagy szellős iftállóba jó fekvésre kell őket botsátani, míg gyapjok annyira meg-szikkad, hogy

Hogy kell úfztatni őket?

hogy nyirni lehet. Mire kelljen pedig a' nyirés közben vigyázni, arról a' tanultt Mezei Gazdában többet lehet látni.

Mirsodás
juhokat
kell meg-
hagyni. 's
mitsodásfo-
kat nem?

§. 25. Mikor a' nyári legelő Mezőből már hamar ki-kopik a' juh, a' melly igen September közepe táján szokott lenni: ekkor osztán eljött az ideje, hogy a' Mezei Gazda a' maga juhait gondosan meg-visgálja 's meg-tzirkálja, mellyek érdeme-
sek a' Téli takarmányra, 's mellyeket hadjon a' jövő tavaszra. Azokat a' mellyek frissek és elevenek, jól meg-jegyezze, hasonloképen azokat a' mellyeknek lafsú és nápézfjárások vagyon: továbbá azokat, a' mellyek néha néha köhögnek; vagy tavaszszal a' nyirés előtt gyapjakat nagyon hullatják; ismét azokat, mellyeknek szemekben semmi veres eretskének nintsenek; ellenben pedig a' szemek végeiben sűrű tsipák, vagy egyéb aránt-is gyakorta nehézségek vagynak, kiváltképen pedig azokat, a' mellyeknek vastag ketske szörü gyapjok vagyon.

§. 26. Az ilyen roz-féle juhokat, mind ki-jegyezze a' Gazda, és a' jó féléktől el-válaszsa, és mivel

vel mind a' juhok, mind az örök a' tarlón leg-jobban fel-hiznak; azon igyekezzen, hogy ezeken előbb ad-hasson, mert nem méltók, hogy a' téli takarmányt reájok vesztegeffe az ember. Ide tartoznak még azok a' jerke juhok-is, a' mellyek már öt vagy hat bárányt-is elettek, és hét Esztendősoknél vénebbek, valamint az olyan kofok-is, a' mellyek 4. Esztendeig szolgálták a' nyáját, és az olyan örök, mellyek már fogatlanok és vénülnek. Az ilyenek mind ki-mustrálni, vagy a' juhászok nyelve szerént, ki-fzagatni valók.

§. 27. Mikor az idő igen nedves, akkor nem lapajos mezőn, hanem oldalas száraz halmokon kell a' juhokat legeltetni. Ha pedig ilyen a' határon nem talátnék: inkább istállóba kell őket hajtani. Mert a' nedves idő, nedves szél, és a' nedves helyen termett fü, tsalhatatlanul betegséget okoznak a' juhoknak. Hasonloképen télen, mikor nagyon vastag a' hó, az istállóból ki-nem kell őket eresztetni. Ha pedig közel olyas birtzes erdők volnának, mellyekben fok apró bokrok, kiváltképen pedig fok vad tzi-

A' ne lves-
ség árt a'
juhoknak.

prus és gyalog fenyő-bokrok talál-
tatnak; már az ilyen helyeken tél-
ben-is lehet egynéhány óráig legel-
tetni a' juhokat.

A' juho-
kat a' szar-
vas mar-
hákrol kü-
lön-kell
tartani.

§. 28. Különös iftállókat kell a'
juhoknak készíteni. Es sok Mezei
Gazdák helytelenül szokták, a' ju-
hokat a' szarvas marhakkal egy iftál-
lóba rekeszteni. Ezzel ugyan a'
baromnak mind alomját, mind ta-
karmánnyát akarják kémélni, mivel
azt gondolják, hogy azzal, a' mit
a' marha a' jászolból és a' rátsból
ki-húllat, egy kis nyáj mindenkor
bé-éri. De az ilyen roszfzűt ren-
deltt Gazdaságban több kár vagyon,
mint haszon. Mert nagyobb része
a' nyájnak télen által el-éhezik, vagy
a' sűrű 's vastag göznek párája, és
meg-rekedt melegsége miatt meg-
ful, vagy pedig a' marha meg-ta-
podja, 's talám meg-is öli. A' mar-
ha-is pedig a' juh-gözet nem szereti,
és egészségtelen nékie.

§. 29. En ezeket egyedül tsak
a' hazabéli Paraszt-Gazdák kedvek-
ért írom, a' kik a' juh-tartást fel-
akarják magok között állítani. A'
nagy juhászatokról, és a' juh-iftál-
lóknak helyeiről, 's azoknak mind

kül-

külső mind belső részeikről, derék
írások vagynak. Ilyenek kiváltké-
pen Haftfer Uramnak a' juh-tenyésztés-
ről, és ahoz tartozó dolgokról
való gyönyörűséges könyve. Ha-
sonlatos ehez Geudebrucknak a' ju-
hokról és juhászatról való oktatása.
A' tanultt Mezei Gazdában - is sok
hasznos és drága oktatások vagynak
a' juh iftállókról, mellyeket mind
a' majorsági Tiszteknek mind a' Gaz-
dasági Tanítóknak szükség volna meg-
olvasni.

§. 30. Utoljára, a' juhok' nya-
valyáiról-is szükségesnek tartom itten
egy 's két jegyzést tenni. Azoknak
okai külömbb-külombbfélek. Az esős
idő, ha a' juhok mindenkor nedves
nyomáson legelnek, és oda haza-is
száraz takarmánnyal nem értethetik
öket, nyavalyákat okoz nékiek,
még pedig rend szerént mételyt. A'
felettébb való hideg-is ártalmas né-
kiek, és természeteket meg-gyengíti.
Hasonlóképen nyárban a' rekkenő
hévség miatt, ha árnyéket nem
kaphatnak, az agya-velejek meg-
romlik, és a' fejek vízzel meg-te-
lik, a' mit kerengőnek, vagy mar-
ha-bolondjának-is hívják. A' nagy
me-

A' juhok-
nak nya-
valyái.

melegség-is, és az olyan istállóban meg-fzorúlt nehéz párázatok, a' mellyeknek tetejeken vagy padlásokon femmi szellőző lyukak nintsenek hagyva, a' tüdejeket meg-rontja, a' mellyből száraz-betegség, 's utóljára dög-is következik. Továbbá a' lettébb-való szomjúság meg-akadályoztatja az emésztést, és meg-késlelteti a' vérnek forgását, a' melly osztán belső tájogot és tüzezséget okoz. Az álló tokból és meleg potsojából ha mohon ifznak, májjok és epéjek meg-vész, a' melly osztán meg-nyüvesedik, és miatta meg-döglenek. A' rend kívül való ijedés-is nyavalyát okoz nékiek, és a' berggett juhok miatta többnyire meg-vetnek. Utoijára a' motsáros és mételyes fütöl a' vérek meg-vész, és vízfketeges nyavalyát 's rühet kapnak, gyakran pedig meg-is himlödzenek.

§. 31. Ezek volnának leg-inkább a' szokott, de felette veszedelmes nyavalyáik a' juhoknak, a' mellyek miatt, ha egyszer erőt vesznek, ezeneként el-hullanak. Mivel pedig ezeknek a' nyavalyáknak okait-is egyszer 's mind elől-adtam, innen a' gon-

gondos Mezei Gazdák, és majorsági Tifztek, könnyen el-távoztathatják azon nyavalyákat, ha idejében vigyáznak a' dologra, és a' juhászokat-is meg-taníthatják, 's arra kötelezhetik, hogy a' juhokat mind attól, valami ezen nemes állatoknak veszedelmes, szorgalmatosan meg-örizzék. Ezen nyavalyáknak fokféle orvosságaikat lehet találni a' fellyul meg-nevezett könyvekben: de mivel a' nyavalya rend szerént már akkor, mikor a' Mezei Gazda észre vette, el-terjedett, és erőt vett, keveset segethetnek.

ÖTÖDIK RÉSZ.

A' Sertésekről.

§. 1.

Az ez előtt ki-botsátott Gazdaság-Nem kell ról való írásaimban már érdeklettem azt, hogy ámbár a' fertés egy a' házi házfnos állatok közzül: mindazonáltal nem kell a' Mezei Gazdának fokot tartani. Igaz ugyan az, hogy a' fertést holmi ollyas alávaló eleséggel 's moslékkal-is el-lehet

het tartani, a' mellyet más oktalan állatok nem esznek: mindazáltal ezt el-hagyván, még-is mindenkor drágába kerül azoknak Hizlalása, kivált a' hol a' makkoltatás szokásba nintsen. Az Auszriai Mezei és Házi Gazdasági Kalendárium böven tanit erről.

§. 2. A' izeid Házi állatok között egyedül tsak az fertés az, a' mellynek, míg meg-nem ölik, vagy el-nem adják, semmi hasznát nem lehet-venni. A' kan disznókat nem kell két vagy más-fél Esztendős-koroknál elébb a' kotzák közzé botsátani; ha a' nyájban ilyenek vagnak, nagyobb és erősebb lészén a' nyáj; mintha nevedékeny malatzok volnának közöttök. Egy kan mellé 14. 's több kotzát-is lehet adni. De 4. Esztendő el-telvén ki-kell őket heréltetni, és szalonnának hizóba kell vetni.

A' kotzáról. §. 3. A' kotzák egy Esztendőben kétszer szoktak malatkozni. Tavaszszal Mártiusban, és őszszel October-tájján kell őket meg-rihedztetni, és ennek-is, ha el-lehet kerülni, két Esztendős-koroknál elébb nem kell len-

lenni, hogy a' malatzok szebbek, és a' kotzák tartósfabbak légyenek.

§. 4. Azok az apró fekete vagy Khiniai (a' mint nevezik) fertések, mellyeknek fajtája némelly itt való helyekre be-jött felette buja természetűek. Mert, a' mint ezt ide közel meg-próbálták, olyan semmire való malatzok meg-rihedzenek közöttök, a' mellyek még alig vagnak három Fertály - Esztendősök. És épen ez-is lehet egyik oka, hogy az ilyen nemű fertések miért olyan aprófok, és termet nélkül valók.

§. 5. De ha ezek a' Khiniai vagy idegen Országi kanok a' kotzáktól mind addig külön tartatnak, míg a' más-fél vagy két Esztendőt el-nem érik, és azután botsáttatnak a' Hazabéli kotzákkal öszve, igen derék szalonnának való fertések válnak malatzaikból.

§. 6. Ha a' Mezei Gazda vagy Gazda Afzszony nem akarja, hogy a' kotzák tovább malatkozanak: heréltesse-ki ahoz értő Herélő emberrel, 's így többet meg-nem malatkozhatnak; és azután hizóba vet-heti őket, 's el-adhatja, vagy a' Ház szükségére le-ölheti.

§. 7.

Azokról a' kanokról mellyeket Khiniai kanoknak neveznek

A' kotza-
malatzok-
kal való
bánás.

§. 7. A' kotzákat, 's malatzai-
kat különös olban kell tartani, és a'
többi közzé nem kell őket rekeszteni.
A' melly olban a' válú szabad
és alaton helyen legyen, hogy az
ollyan malatzok, mellyeket nyajba
akar hagyni az ember, fel-érhessék,
és az anyyoktól enni tanulhassanak.
Rend szerént hat Hétig szokták őket
anyyok alatt hagyni. Ez idő alatt
az ollyan malatzokat, vagy süldö-
ket, *a' mint hívják*, mellyek el-adni
valók, a' piatzra fel-hordogatja az
ember, vagy ha tetszik, tselédjei-
vel együtt meg-efzi.

A' ferté-
seknek
hizlalásá-
ról.

§. 8. Ambár ugyan a' fertések
igen erős, és kemény természetü-
ek: mindazonáltal télen és hideg
időben, az óljoknak melegnek kell
lenni, ha azt akarja az ember, hogy
meg-tesék rajtok az hizlalás, a'
melly ilyenkor szokott lenni. Ele-
inte mindenkor előtök kell tartani
az eleséget, de a' tsak közönséges
legyen, mert ők szüntelenül fálnak:
de mihelyt a' hájjok és szalonnájok
köveredni kezd, nem kapnak úgy
az ételen. Erre nézve már ilyen-
kor a' leg-jobb, és ollyan eleséggel
kell őket tartani, a' mellytől szalon-

ná-

nájok kemény és ropogós lészén,
mint p. o. makkal, árpával és ku-
kuritzával. A' bik makktól pedig
mind szalonnájok, mind hájjok lágy
és olajos lészén. Felette reá kell
vigyázni, és a' Tselédnek - is meg-
parantsolni, hogy a' fertéseknek ita-
la lágy-meleg legyen, nem pedig
forró, mert ez nékiek halálos.

§. 9. A' fertéseknek leg-közön-
ségefebb nyavalyáik a' has-menés,
merigy, és torok-gyék. A' has-
menést okozza nékiek az ollyan dud-
va' étele, a' mellyet vad-paréjnak
vagy Parasztofan bűdös labodának,
vagy portsinnak neveznek. De ez a'
nyavalyát hamar el-múlasztják, ha
száraz eleséget étetnek vele. A'
merigy ellen igen hasznos a' pis-
kóltz, és a' torok-gyék ellen a'
torkán való ér-vágás.

A' fertések
nyavalyái
ellen való
Orvosá-
gok.

§. 10. Sok Mezei Gazdák azért
nem kapnak a' fertés tartáson, mi-
vel mind Szántó-Földjeiket, mind
kaszálóikat fel-túrják, és ha oda
mennek legelni, károkat tesznek.
Mellynek el-kerülésére, némelly he-
lyeken a' fertésnek órra-tzimpájára
vas-peretzet szoktak vetni, a' melly
peretzre egy villa formájú vas va-

A' fertések
kárt tesz-
nek a' me-
zőbe.

K

gyon

gyon forrasztva, melly hegyesen kiáll az órra-vége felől. Máfok pedig még süldő-korokban meg-fzakasztják azokat az örrookban lévő fogláló inakat, mellyekkel örrokat mozgatják, és meg-keményitik. De legjobb a' fertéseket ólakba tartani, és leg-fellyebb avagy tsak a' vetés nélkül maradott ugar Földekre hajtani, mert itt a' dudva gyökereket feltúrják, a' mellyek el-fzáradnak, és a' Föld meg-puhúl.

HATODIK RÉSZ.

A' Hafznos Szárnyas állatokról,
vagy apró marhákról.

§. 1.

Felette hafznos az ilyen oktalan állatoknak neme a' Mezei Gazdaságra, kiváltképen pedig az olyan helységekben, a' mellyek nagy Városokkal, vagy külömben olyan helyekkel határolók, a' hol fok elég szokott Esztendön által el-kelni. Ezeknek az állatoknak tenyésztetése, és gondviselése egyedül a' Házi Gazda-Afzfzony' hivatala ugyan: de azom-

azomban szinte úgy kell azokhoz tudni a' Gazdának, mint a' Gazda-Afzfzonynak, miképen bányon vélek, hogy leg-jobb hafznokat vehesse.

§. 2. A' szárnyas állatok között leg-hafznosabbak a' lúd, puzka, rutza *vagy kátsa*, tyúk, és galamb. A' hattyú, páva, gyöngy *vagy Indiai* tyúk pedig, és ezekhez hasonlók, az udvarnak éketségére vagynak ugyan: de a' Mezei Gazda-embernek nints reájok semmi szükség, mert nékie inkább a' hafzorra, mint az ékeiségre kell vigyázni.

§. 3. Az olyan határokon, és helyeken kell lúdat tartani, a' ^{Hol kell a' lúdat tartani?} hol folyó-vizek, patakok, tavak vagy motsáros helyek vagynak közel; leg-alább az ilyen helyeken bővebben lehetne őket tenyésztetni. A' hol pedig ilyenek nintsenek, ott nem javallom a' lúd tenyésztetést. Tseh Ország Felséges Afzfzonyunknak örökös Országainak az a' része, a' hol nem igen tenyésztetik a' lúdat, holott ritka helység az, a' mellynek ilyen vizei nem volnának.

§. 4. A' főt, *vagy sereg* lúdat párosan, az az, a' mennyi jértét, annyi gúnárt kell tartani. ^{Mire kell a' libák körül vigyázni?}

Mert a' gúnár a' libáknak igen szükséges vezetője, és mind ember, mind oktan állat ellen, ha bántani akarják őket, felette serény óltalmazója. Már Februáriusba, sőt elébb is gúnározni szoktak a' lúdak, ha gabona-fzemmel tartják őket.

§. 5. A' lúdak liba - korokban felette gyengék, és szorgalmatos dajkálkodást kívánnak. De leg - gyengébbek szoktak akkor lenni, mikor tolladzanak, *vágy pejheket hannyák*, és a' tollaik tele vagynak vérrrel. Ebben az időben száraz eleséggel kell őket tartani; mert a' tiszta pást-fütül mind el-döglene. Hogy kell pedig a' lúdat tenyésztetni, nyavalyáikat orvosolni, mellyesztetni *vagy meg-tépni* és hizlalni? ezekről a' már sokszor említett Gazdasági Kalendáriumot meg-lehet olvasni.

A' pujka
háznos a'
Mezei
Gazdának

§. 6. A' jól rendeltt Mezei Gazdaságra a' pujka felette szükséges, és ha meg-hizlalják, 's el-adják, jó nyereséget kaphat belőle a' Gazdaember. Olasz és Frantzia Országokban egész főttal tartják ezt a' madarat, és különös Páfstorral őriztetik. Mig ő nevedékeny, és növéseinek felébe vagyon, felette gyenge szokott

kott lenni, és ezért is kiváltképen való gondviselet kíván. A' hideget és nedves időt igen nehezen állja ki. Erről is nézd meg az említett Ausztriai Kalendáriumot.

§. 7. Ez előtt egynéhány Esztendővel találtatott a' pujkák hizlalásának egy módja, a' melly dióval való tartásban áll. A' melly hizlalás így megyen véghez: hogy első nap, a' mellyen hizoba vetik a' pujkát, az ilyen dióból ötöt, még pedig nem meg-törve, hanem egészlen a' begyibe kell tömni, második nap hetet, harmadik nap kilentzet, és következésképen, mindenkor kettővel többet, míg 45re nem telik: az után vizfsza-felé megint mindennap kettővel kevesebbet kell le-tömni, míg ötre vizfsza nem kerül, és ekkor osztán vége vagyon a' hizlalásnak. De mivel a' mi Paraszti Gazda Aszfzonyaink szokatlan dologra nem igen adják magokat; olvasásuk-meg hát az igen sokszor említett Kalendáriumot: ott könnyebb és bátrabb módját találják pujkájok' meg-hizlalásának.

A' pujkák
hizlalásá-
nak új
módja.

§. 8. A' rutzák *vagy kátsák* olyan faluba a' hol vizet találnak, és

A' rutzá-
kat viz-
nélkül

nem lehet
tenyésztetni.

és szüntelen való hápogásokkal, és vízben való fáradhatatlan halászfásokkal, 's keresgélésekkel kedveket töltetik, valóságos hasznos Házi apró marhák: a' hol pedig ezeket fel nem találhatják, keveset-is lehet bizni tenyésztésekhez; mert apródonként mind el-döglenek, és a' belőlök várt haszon-is füstbe megyen.

§. 9. A' tyúkok ellenben ezekenél-is sokkal nagyobb ditséretre méltók, és azoknak tenyésztetése a' Mezei Gazdának, mindenek felett hasznos, kivált olyan helyen, a' hol közel nagy Városok vagynak.

A' kakasokról és
tenyésztő
tyúkokról

§. 10. Egy kakashoz lehet 14. 's 16. tyúkot-is adni. Négy Esztendeig jól birja magát; de az után nagyon meg-erőtlenül, és a' mi tojást tsinál, ki-nem kél. A' költetésre alkalmatosabbak a' két és három Esztendő tyúkok a' jértzéknél; mert azok tsirkéjeket gondofabban hordozzák mint ezek. A' jértze tyúkok gyakran ideje előtt el-hadjak tsirkéjeket, és ismét a' kakashoz adják magokat. A' Hertziniai birtzeknek felső részében, *mellyet Obermanhartsbergnek neveznek*, a' Házi Gazda-Afzszonyok a' kappanok-

A' kappanokkal
hogyan lehet

nokkal-is el-tudják fogadtatni a' tsirkéket, melly által a' tyúkoknak annál több idejek vagy on a' kakással való társalkodásra, és gyakrabban tojhatnak.

a' tsirkéket el-fogadtatni.

§. 11. Ez a' Mesterség pedig igen könnyű és együgyű: t. i. mikor a' Gazda-Afzszony előre meg-tudja, mellyik nap kell ki-kelni a' tsirkéknek a' tojásból, elő vészten egy kappant, 's a' hasáról egy kevés tollat le-tép, és ott meg-dörgöli tsalánnal, vagy más szúros tüvel. Annak utánna egy kevés égett-borba meg-áztatott kenyeret dug a' torkába, 's a' fejét a' szárnya alá dugja, és meg-tsóválja négyszer vagy ötször, a' melly miatt a' kappan egészen el-bódul, és el-fzedül. E' meg-lévén, a' fipogó tsirkéket a' ki-költt tojásról le-fzedi, és a' kappan alá rakja; de borító kosárral, vagy más egyéb szellős eszközzel bé-fedi, hogy fel-ébredvén el-ne szaladjon. Azomban ki-bújnak az apró tsirkék alólia, a' mellyeket ő osztán el-fogad, és gondosan hordoz és fel-nevel, mintha ugyan maga költötte volna őket, mind addig,

míg a' tsirkék nála nélkül-is el-lehetnek.

A' galambok leg-
árralmasabbak.

§. 12. A' galambokat-is az hasznos apró marhák közzé számlálják. De ha azokat a' károkat, melyeket ezek a' madarak a' vetéskor és aratáskor, külömb-külobbféle Mezei gabonákban minden-felé tesznek, azzal a' tsekély magános haszonnal, melyet a' Gazdák belölök vésznek, egybe vetjük ; meg - tapasztaljuk, hogy a' kár véghetetlenül nagyobb belölök, a' közönséges tárfaságra nézve, mind a' haszon. Minek okáért fok külső Tartományokban világos rendelésekbe ki-vagyon szabva, kinek legyen szabad galambokat tartani, s kinek nem ?

HETEDIK RÉSZ.

A' Hasznos Bogarakról.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Méhekről.

§. I.

A' méh tulajdonképen nem az állatok, hanem inkább a' bogarak közzé tartozik. Mindazáltal mindenképen szükség, ennek tartását minden Mezei Gazdának, a' leg-hathatófabb módon javallani. Mert ennek drágalátos hasznai fokkal többek és nagyobbak annál a' kevés fáradságnál és költségnél melyet a' Mezei Gazda az ő tartására szokott tenni. Ugyan-is ez a' kis Bogár, nem csak az, hogy minden-féle háttáron, és mezön talál magának eledelet, hanem a' Gazdának-is, a' ki az ő elelméről és lakásáról gondoskodik, viazfzával és mézzivel gazdagon meg-fizet, és azt kárt vallani nem hadja.

A' méh-tartásnak hasznai.

§. 2. Tellyes reménységünk legyen, hogy rövid időn, amaz méheszetben minden-képen jártás, és

tanultt Janschárd Uram erről tökéletes oktatásokat fog nekünk adni; a' ki Felséges Aszfzonyunk' kegyelmes rendelkezéből épen erre a' végre, t. i. a' méhészetnek a' mi boldog Ausfriánkba való fel-állítására és gyarapítására állittatott elő. Melly munka hogy ha el-készül, akkor fogja osztán a' Mezei-Gazda vóltaképen esmérni és érezni, melly igen boldogithatja ez a' majd számba sem mehető szárnyas bogaratska az ő alapottját. Annakokáért én sem terjeszkedem itten meszfzire, hanem a' méhészetről való széles oktatást, tsak az említett munkára bízom. *

§. 3. Míg pedig a' lenne: én itten a' méheknek leg-közönségesebb és leg-ártalmasabb nyavalyáik ellen tsak némelly segítő eszközöket, *vagy orvosságokat* jedzek-fel. Az egyik nyavalyája vagy veszedelme azért a' méheknek, a' bűdös Raj, *vagy dög*; a' másik pedig a' has-menés *vagy fosás*.

§. 4. Az első külömbb-külömbb-féle okokból származik; mint p. o. a'

* Ez a' munka már ki-jött, tsak épen fordítaná valaki magyarra.

a' raj nem ereszthetésből, éhségből hidegből, és a' fok nedves időtől. Ezek miatt a' gyenge raj meg-döglik, és bűdös nedves materiává válik, a' mellynek nehéz szagát az Anyaméh nem szenvedhetvén, még életben maradott rajját el-hadja, a' mellynek osztán hasonlóképen el-kell veszni. Ez a' nyavalya olly hathatós, hogy az továbbra-is ki-terjed, és több méhekre-is el-ragad, ha hirtelen elejit-nem veszik. Mellynek ez a' módja vagyon, hogy az ilyen meg-veszett méheket az egészségséktől el-választják, és másuvá meszfze el-vízzik; a' veszni tértt rajt pedig a' kasból lépestől együtt kivágják, és helyében egészségest raknak. Ezután még három napig ezen helyen a' leg-jobb mézzel kell őket tartani, míg az egészséges méhek közzé vízfzra vitettetnének.

§. 5. A' másik nyavalyájok a' méheknek t. i. a' Has-menés *vagy fosás*, onnét származik, ha a' méhekafokat télen nem tisztítják-meg eléggé, és fokáig fok rusnyaságot hagynak benne; vagy ha a' káfokat nedves helyre rakják-le, és a' még benne meg-kél, *vagy megjavód-*

savószik. Néha pedig ebből az okból-is származik ez a' nyavalya, ha közel a' méh-kosárhoz motsáros, vizes, vagy felette kövér rétek vagynak, mellyeken a' fü le-nyomul és meg-rothad; és az olyan fü virágjáról hordják a' mézet. De míg abból-is meg-esik ez a' nyavalya, ha a' méhek téli álmokból fel-találnak ébredni, és egyszerre felette fok mézet esznek.

§. 6. Ezen nyavalyák ellen jó idejében mind örző, mind segítő eszközökkel kell értetni a' méheket, ha nagyobb része nélkül el-nem akar lenni az ember. Az örző eszközök ezek; hogy télire tsak kevés mézet hadjanak nékiek, 's így a' rusnyaság nem gyűlhet nagy rakásra; vagy Januáriusban és Februáriusban, ha szép Nap süt, ki-kell a' méhjáró lyukakat bontani, hogy a' kasból ki-repülheffenek, és magok rusnyaságától meg-tisztulhassanak. Martiusba továbbá a' leg-jobb mézzel kell őket tartani. A' méh kasokat vagy köpüket olyan száraz helyre kell rakni, a' hol szabad járáfok lehessen, és reggel, 's délbe ki-kan-dikálhassanak. A' segítő eszközök

vagy

vagy orvofságok pedig ezen nyavalya ellen ezek: Végy fél font leg-jobb féle mézet, fél mészszely forrás-vizet, Fa-héjjat, gyömbért, szerezsen-dió-virágot, szeretsen diót, mindenikből két két köntingnyit, *vagy fél fél Lótót*: mind ezeket törd őszve jól, és keverd a' méz és víz közzé. De mivel még ez így igen sűrű; végy azért egy pohárnyi jó-féle ó-bort, a' mellyben olvaszsz-el egy szeretsen Diónyi darabotska Kámfort, 's töltsd közzé, ősztan meg-vékonyodik *vagy hig léfzen.* Ebből tölts-meg egy tserép-tálatskát, és azt Februáriusba, Martiusba, és Aprilisbe mintegy 14. Napig *vagy három Hélig* tartsd mindenkor a' Méh-Kas' széken. Ezen kívül, a' tálon, mellyben már az ilyen elkészültt orvofság vagyon, rakj Zsúp-Szalma-fzálakat, vagy gyenge ágatskákat kerefsztül-kasúl, hogy a' méhek ebbe az italba belé ne húllyanak, és *belé ne fúllyanak.* Erről reménylem többet fogunk látni Janfchárd Uramnak említett Méhész Könyvetskéjében.

MA-

MÁSODIK SZAKASZ.

A' Selyem-erészto bogarakról.

§. 1.

A' selyem-
erészto
bogar-
nak hasz-
nairól.

A' Selyem erészto bogaraknak a' mi Austriánkba való szerentsés tenyésztetése eléggé bizonyítja, melly rendkívül való nagy hasznát vennék ezeknek a' bogaraknak a' Mezei Gazdák, kiváltképen pedig a' Selyem Matériákra nézve, mellyeket az Uraságok viselnek. És ezért-is nem szükség a' Mezei Gazdát okokkal indítani, és ösztönözni arra, hogy Szederj vagy Eperj-fákat palántáljon, és Selyem-erészto Bogarakat tenyésztesen. Hanem ezt kell nékie értesére adni, hogy ez a' Mezei Gazdaságnak tsak mellesleg-való része, a' mellyet egyedül a' Gazda-Alfzöny-is gyermekeivel együtt végeben vihet, és a' Gazda jövedelmét véle felette öregbitheti.

§. 2. Ezen bogarakról irtam én még 1759dik Esztendőbe egy kis munkátskár, mellyet így neveztem: A' SZEDERJ - FÁKNAK PALÁNTÁSÁRÓL, és SELYEM-ERESZTŐ BOGARAKNAK TENYÉSZTETÉSÉRŐL 'S ARRA

VA-

VALÓ FUNDAMENTOMOS OKTATÁSOK, mellyben mindent valami erre tartozik igen világosan és bőven előadtam: azért-is nem tartom szükségesnek, hogy azokat itten újjolag elő-beszéljem.

NYOLTZADIK RÉSZ.

A' Fábrikákhoz szükséges Palántákról.

§. 1.

Ezek rend-szerént a' Len, Kender, Dohány, Vad, vagy fel-magzó répa' magva, komló, vereft festő vagy búzér gyökér, fűrészfű levelű fű, mil, v. Gyapjú Festő fű, sáfrány, édes gyökér, és kerti mak' magva 's több ezekhez hasonlók.

§. 2. Ha azokat a' külömbb-kü-
lömbbféle Materiákat, mellyek a' Fábrikákban tsupa lenből készítettetni szoktak, 's egyszer 's mind a' körülötte dolgozó embereknek fokaságát, a' kik azokat dolgozzák, és belőlök magokat taplálják, és az ilyen Matériákkal való meszszire ki-terjedő, 's a' világnak fok részeiben hasznosan

gya-

A' lennek
derék
Haszna.

gyakoroltatni szokott kereskedést gondolóra veszfizük: bizonyára felette tsudálni lehet a' mi Mezei Gazdáinknak e' részben való restségeket, hogy még ez előtt régen reá nem kaptak, és hozzá nem fogtak e' mi boldog hazánkba a' len-termesztéshez.

§. 3. A' len-termesztés, minden ki-fogás nélkül, egy a' leg-hafsznó-fabb mellesleg-való Mezei-Munkai között a' Paraszt Gazda-Embernek, mind azért, hogy azzal Jövedelmét derekafán szaporithattya, mind pedig fő képen azért, hogy azzal maga gyermekeinek és tselédinek szüntelen dolgot adhat, melly nékiek épen nem únalmas, és a' szorgalmatofsághoz 's munkához hozzá szoktattya őket.

A' len-vetés nem foglalja-el a' gabona földjeit.

§. 4. Hogy pedig ezt a' vélekedést ki-vegyem a' Mezei Gazda-Emberből, mintha a' len-vetés fok gabona-földjeit foglalná-el, és így kevesebb gabonát termeszthetne; erre nézve más Szántó-Földjeit nem kívánom, hogy lennel bé-vefse, hanem egyedül tsak, az Ugar földjeit hagyom nékie e' végre, mellyekről már oda fellyebb emlékeztem. Ezek közzül a' leg-jobbakat, és leg-alkal-

alkalmatosabbakat választhatja ezen Palántának termesztésére, ahoz tartván magát azomban, a' mit az Ugar Földeknek valóságos fekvésekről a' maga helyén elől adtam.

§. 5. Még 1767dik Esztendőben adtam vala én-ki egy kis munkátskát a' len-termesztésről, mellyet Trattner Uram nyomtatott-ki 122. Levélre Octávba, *vagy nyolctzad rész árkusnyi nagyságba*, és a' melly a' Mesterséges Gazdasági dolgokról ítéletet tenni tudó idegen Országi leg-keményebb Birák előtt is kedvet talált, és azok által a' Parasztságnak - is javasoltatott. Mint hogy tehát azzal ketsegtetem magamat, hogy ezen munkátskám újra ki-nyomtatvatván, az oskolák igazgatóinak kezekben fog forogni, és az Országba esméretesebbé lészen: erre nézve nem szóllok én itten bővebben ezen Fábrikákhoz tartozó Palántákról, és azok helyett a' többit veszem-fel, mellyeket még nem annyira termesztenek a' miéink.

§. 6. A' kenderből ugyan nem dolgoznak úgy minden Fábrikában, mint a' lenből, és ezért-is nem szokták azt annyira termeszteni: A' kendernek halz-na.

L

mind

mindazáltal igen hasznos fű ez a' Mezei Gazdaságra. Mellyre nézve minden értelmes Mezei Gazdának szorgalmatosfan kellene ezt termeszteni.

§. 7. A' kendernek munkája és készítése majd egy formán megyen a' lenével véghez. Hogy s mikor kelljen pedig ötvet vetni, fel-nyöni, és el-készíteni: ezekről az Ausztriai Mezei és Házi Gazdasági Kalendáriomban már bőven tanítottam, s azért-is szükségtelenek tartom itt azokról többet szólni.

§. 8. A' dohánnyal való kereskedésnek-is melly szép jövedelmei légyenek, mindenek előtt voltaképen tudva vagyon, és ennek hasznos voltát előre meg-bizonyítja tsak ez-is, hogy majd minden Országokban és Tartományokban az ezzel való szabados kereskedést igen nagy Summa pénzen szokták az Uralkodóktól ki-árendálni.

A' vad,
vagy fel-
magzó í-
páról.

§. 9. A' mi a' vad, vagy fel-magzó répát illeti: ennek nem tsak Olajának magvából való ütéséről, melly leg-jobbnak tartatik, hanem vetéséről, aratásáról, és további véle való bánásáról-is bőv oktatást lehet találni.

lálni a' tanult Mezei Gazdában, a' második darabnak 45dik levelétől fogva az 56dikig. Melly oktatást kevés fáradsággal ki-irhatnak magoknak az Oskolai Tanítók, és azt magok' tanulni kívánó Tanítványaikkal közelhetik: engemet pedig megmentenek az erről való további tanításról.

§. 10. A' komló felette szükséges Gyümölcs a' serföző Házak' körül, és a' Paraszt Gazda-embernek egy olyan bizonyos hasznú Majorsága, mellynek szorgalmatos palántálásából, mint valamely különös forrásból, a' pénz erfényébe gazdagon mégyen, azért-is méltó, hogy minden Paraszt Gazda-ember ennek termesztésére reá adja magát. Azok az Oskolai Tanítók a' kik a' komló mivelésének, szedésének, szárasztásának és Vásárra való készítésének módjáról fundamentomos oktatásokat kívánnak látni, és azokat kezek alá adott Gazdaságot tanuló tanítványaikkal közleni akarják; olvassák-meg a' már sokszor emlékezetben volt Ausztriai Mezei és Házi Gazdasági Kalendáriomot, abban üntig eleget foghatnak találni.

A' komló-
ról.

A' búzér-
ról egy
verest fe-
stő gyö-
kéről.

§. 11. A' búzért *vagy verest festő gyökeret*, a' mi Auszriánkba alkalmasént kezdik esmérni, és már egész hold Földeket láthat az ember, mellyekben azt palántályák. A' festésre szinte olyan jó és tartós szine vagyon ennek, mint az olyan búzérnek, mellyet ez előtt idegen Országokról kellett hordani, és drága pénzen vásárolni. Annak okáért méltó a' Mezei Gazdának ezt a' mellestegvaló munkát, mint maga jövedelmezaporításának nem utolsó módját javallani.

A' búzér
minden fe-
le Föld
meg-termi

§. 12. A' búzér épen nem gyenge vetemény. Tseh Országban olyan Szántó-Földekben-is láttam a' búzérnak termesztését, mellyekben majd több volt a' kö mint a' Föld, s még-is ez a' vetemény mindenütt kövér volt. Mellyből ki-tetfzik, hogy a' búzér még a' rozsföldet is szerezti: mindazáltal ha azt akarja az ember, hogy jól teremjen; olyan Földbe vesse, a' melly jó vastagon fekdjék a' kö felett, és lágy homokkal elegyes légyen.

Annak
termeszté-
sének
módja.

§. 13. Minek előtte pedig a' búzér alá szántana az ember, szükség annak előtte való öfzfzel apró és jól megért ga-

ganéjjal meg-trágyázni a' Földet, és szépen meg-boronálni. E' meg-lévén, öfzfza-el az ember az ilyen Földet akár hofzfzára, akár kerefztül mint egy négy lábnyi szélességű ágyakra. A' mellyekbe öfztán a' búzér gyökereket egy mástól egy lábnyira távol, és egy lábnyi mélységre dugdossa-el; de úgy, hogy a' tsirája *vagy jövéje* ki-álljon a' Földből.

§. 14. Első Esztendőben pedig szorgalmatosan kell vigyázni arra, hogy az ilyen ágyakat és Palántákat a' gyom's dudva el-ne borítsa. Öfzfzel az ágyaknak mind két oldalait bé-kell vonni földel és az ágyakat fel-kell tölteni. Ezt pedig, ha az ágyak hofzfzára vagynak tsinálva, ekével-is, de ha kerefztbe vagynak, kapával lehet véghez vinni.

§. 15. Ha a' Mezei Gazda több Földjein-is kívánja termesztetni a' búzért, és azt akarja, hogy elég Palántája légyen: erre nézve a' búzér bokrokat még Juniusba hajtsa-meg és szárait egy tenyérynnyi mélységű gödrökbe nyomja-le. De mindazáltal egy vagy két szarát ki-hadja

a' Földből; mert tapasztalett dolog, hogy ha egész bokra bé-temetődött a' Földbe, a' szárai nem hogy gyökereket verték volna, hanem inkább meg-rothadtanak. Tavaszszal ofztán ezeket az új tsemetéket válaszszal a' tövétől, 's vegye-fel a' Földből, és a' mint fellyebb mondam, frifs Földbe ültesse-el.

§. 16. Két Esztendő múlva (de még jobb ha három múlva) fel-kell szedni a' gyökereket a' Földből, még pedig Septemberbe. A' nagya ofztán el-adni való leszsz, az apraját pedig el-kell ültetni, és a' felyül meg-irtt mód szerént kell vele bánni. Az el-adni valókat minden Gaztól, levelektől, és más egyéb szeméttől, Földtől, és fővenytől, *vagy homoktól* meg-kell tisztogatni, az után szellős helyen gyengén meg-száraztván, utóljára kenyér-sütő kementzébe, vagy valami e' végre rendeltetett különös aszalóba erőssen meg-kell aszalni, és a' Vásárra valami száraz de szellős helyre el-kell rakni. A' tövén lévő leveleket, vagy füvet, melly Palántának nem ültetődött-el, nyáron által a' szarvas marhával fel-lehet étetni. Hogy pedig

dig ennek a' fünek a' teje meg-verefednék, annak semmi fundamenta nintsen, söt a' tapasztalás ellen vagyon; azért-is ettől tsak annyit kell tartani, mint attól hogy a' zöld fütől zöld szint kap.

§. 17. A' mil *vagy gyapjú festő* füvet, mellyből a' kék festéket tsinálják, még Ausfriaába nem igen esmérik, de bezzeg Silefiába és Tseh Országba hőldonként palántálják. Melly fünek Tseh Országba nagy tenyészése lévén, nem régibe egy kis munkátska nyomtatódott-ki Prágába, ennek hasznos vóltáról, mellyben erőssen javaltatik ezen fünek bővebb termesztése a' szarvas marhák' kedvéért, mellyeket igen jó véle tartani.

§. 18. Ez a' Palánt puha és jól meg-trágyázott Földet kíván. Lehet pedig ötet vetés által-is termesztetni, mint a' gabonát, ámbár né mellyek annak magvát kerti meleg ágyba szokták vetni, és a' Palántáját az után rakják-el a' mezön. A' melly ugyan több fáradsággal, és hosszafabb munkával esik: de ellenben a' levelei-is nagyobbak és gazdagabbak lesznek. A' magvát en-

A' mil
vagy gyapjú
festő füvet

Annak
termesztéséről
és a' körülötte
való munkáról.

nek vagy öfzfzel az öfzi vetéffel együtt, a' mit Téli Mil fünek, vagy tavaszszal, a' mit nyári Mil fünek neveznek, lehet a' Szántó-Földekbe vetni. A' vetését pedig ritkán kell tenni, hogy a' levelei annál szélefebben ki-terjedheffenek és bokrosodhassanak. Mind a' vetett, mind az ültetett gyenge Palántákat, minden dudvától tisztán kell tartani. A' hol felette sűrűk volnának, ott a' gyomlálás közbe ki-kell belölők irtani.

§. 19. Mikor a' Mil fünek levelei egy jó tenyérnyi hoszfzaságra nevelkedtenek, és már fényes sárgálló színt mutatnak, azokat köröskörnyül görbe metsző-késsel, mind annyiszor le-kell vagdalni, míg mind meg-nem érik, de úgy, hogy a' belső héjja meg-ne sérüljön. Továbbá ezeket a' leveleket portól, földtől meg-kell tisztogatni, és szelős helyen gyakori forgatás által meg-száraztani, s az után tsomóba kötözvén, illendő árron el-kell adni.

§. 20. A' magvat ennek a' fünek leg-előszfzör második Esztendőben szokták meg-venni, még pedig illy móddal; hogy a' Földjébe meghágy az ember annyi Palántát a' men-

Hogy kell
a' gyapjú
festő fű
magvát
meg-ven-
ni.

nyit

nyit elegendendőnek gondol, és annak nem szedi-le a' leveleit, hanem a' virágát meg-engedi érni. Azután le-vagdalja a' fejeit, *vagy a' magtartó fürtjeit*, de a' tokjából nem dörgöli, vagy nem tsépeli mindjárt ki, hanem jó darab ideig puhán rakáskákba hadja, míg eléggé meg-nem száradnak.

§. 21. A' zöld festéknek való fű-
rész levelü füvet tudtomra még nem szokták termesztetni; hanem az Erdei és réti füvek' közzé számláltatik, és az illyen helyeken szedik. A' Morva vize mind két oldalai, kiváltképen Morvába és Austriába, rakvák ezzel a' Festő füvel, és felette gazdagon terem, úgy hogy Sileziába-is itt szedik, s innét hordják.

A' fűrés levelü-
Austriába
és Morvá-
ba bővön
terem.

§. 22. Ha az ember ezt a' füvet előszfzör meg-szedné a' réteken, és azután ennek magvát különösen készítettetett Szántó-Földbe el-vetné, gazdagon meg-jutalmaztatná körülötte tejendő fáradságát. A' mi felesleg termene, úgy hogy mind el-nem adhatná az ember, a' füve felette hasznos Házi-Elesége lenne a' szarvas Marhának. A' levele ennek közel olyan, mint az úgy ne-

Ennek
hasznai,
ha ter-
meszte-
nék.

L 5

ve-

vezett szarvas nyelvű fü, *avagy nagy lép fü*, vagy pedig a' vad madár sóska, és csak ebben különbözik tőlök, hogy ezeknek a' levelei inkább simák, amazé pedig gyapjas vagy szőrös, és a' töve vastagabb mint emezeké.

Az Auszri-
ai sáfrány
előbb - va-
lő a' más
fénel.

§. 23. Auszriába, kiváltképen pedig a' Hertziniai Birtzeknek felső részében, a' *mellyeket Obermanhartsbergnek neveznek* Maifa, Horn és több Városok körül, hasonlóképen a' Bétfi Birtznek, a' *mellynek Obervienerváld a' neve*, felső részében, Sz. Póltentől fogva egész Ens-ig, földönként és nagy haszonnal termesztik ezt, a' sáfrányt. A' *mellyet* mindennek jobbnak tartanak a' Napkeleti sáfránynál. Annakokáért mel-
tő volna ezt hires és betses vótáért, majd mikor a' marha-járó földek fel-osztattatván, ezzel-is szaporittatni fognak a' Szántó-földek, minden módon, valamint csak lehet, termeszteni.

Annak ül-
retéséről
és véle-
való bá-
násról.

§. 24. A' sáfrány jó és puha földet kíván, a' *melly fővennyel vagy homokkal*, elegyes, és annak előtte két esztendővel meg-trágyázott. A' sáfrány-töveket Juliusnak

ko-

közepe tadjától fogva végéig kell ültetni apró ágyakba, mint egy négy hüvelyknyire egy-mástól, és valami két hüvelyknyinél mélyebben. Az ágyakat idejében meg-kell gyomlálni, és a' gyomtól meg-tisztítani.

§. 25. Mikor a' sáfrány virágzik, a' *melly* Sz. Mihály Havába izokott esni, minden nap jókor reggel meg-kell vigyázni az ágyakat, és az egészlen ki-nyíltt Sáfrány bimbókat, *vagy virágokat* okosan le-kell vágni, s rendel kosárba rakni, de úgy ám, hogy a' bimbóknak ki-nyíltt részei fel-felé legyenek. Ott-hon osztán a' tokjából, a' bimbó körül lévő veres szálatskákat, *mellyekből leszfz a' valóságos sáfrány*, gondosan ki-kell fzedni, és vagy szel-
lős helyen, vagy pedig gyenge me-
legen lassan-lassan meg-fzárognatni, és Skatulyákra rakván vásárra tartani.

§. 26. Továbbá, a' töveit télen által az ágyakba kell ugyan hagy-
ni, de azomban az erős hideg ellen alól szalmával fellyül pedig ganéjjal be-kell takarni, hogy a' kemény fagy a' tövekre le-ne hathasson. Negyedik Esztendőbe Sz. Iván Ha-
vá-

vába vagy *Juniusba* ezeket a' sáfrány töveket fel - kell a' földből szedni; az új fattyú töveket pedig, mellyek az Anya tövekből az alatt nőttenek - ki, el - kell azoktól választani, és Kis-Afzszony vagy *Augustus* Haváig szellős és árnyékos helyen kell tartani; a' mikor osztán ezeket is új Sáfrány ágyakba el - lehet ültetni.

Az édes fa
gyökér-
nek hasz-
na.

§. 27. Az édes - fa gyökér tulajdonképen orvosságnak való és a' Patikákba, vagy Materialistáknál, *avagy fü - szerjzám - árrosfóknál* bizonyos szükségekre tartatik. Annyival inkább szükség tehát ennek termesztését, mint a' Mezei munkának mellesleg - való részét, az olyan Mezei Gazdáknak, a' kiknek elég földjeik vagynak, javallani, mivel kevés munkát kíván, 's még - is szép hasznot ad.

§. 28. Az édes Gyökérnek való földet, a' mellynek puhának és valamennyire fővenyesnek kell lenni, meg - kell elsőben televenyes, vagy erdei földel (mellyben leg jobban tenyészik) jól elegyíteni. Es az ilyen földbe kell osztán a' gyenge gyökereket, a' mellyek egy arasznyi

nyi hofzfzúságúak legyenek, fél lábnyi mélységű gödrötskébe, egy kevéssé félre dűtve, vagy *hardntékoson* rakni. Továbbá a' gyökereknek azokat a' végeit, a' mellyeken ki - fakadt szemek vagynak, fel - felé kell hagyni, de úgy, hogy a' föld színe felett még két hüvelyknyi magasságra bé - lehessen földel takarni. A' gödrötskéket pedig, mellyekben ilyen gyökerek ültettetnek, lehet könnyen más fél lábnyira egy - mástól tsinálni.

§. 29. Lehet az ilyen édes gyökeres földeknek egyszer 's mind más hasznokat - is venni, és mindenféle konyhára való zöldséget, mint kerti labodát, vagy *Paréjt*, salátát, 's ezekhez hasonlókat rajtok palántálni, a' mellyeknek nem szokott hofzfzú gyökerek lenni. Ennek a' palántásnak pedig ez a' haszna vagyon, hogy az által a' földnek felső részén, vagy *színén* lévő szellőző lyukatskái gyakrabban meg - nyílnak, és a' levegő, égből, ködből, esőből, és harmatból annál több tápláló nedveségeket szivhatnak vagy vehetnek - bé.

Hogy kell
ezt ter-
mesztetni.

§. 30. Négy esztendő el-telven, a' gyökereket fel-keil fzedni, és a' nagyobbakat *vagy vastagabbakat* eladni, az apróbbakat *vagy vékonyabbakat* pedig ismét a' földbe el-dugni a' tenyészésre. Ha az édes gyökérnek természetihez való a' föld, négy s öt esztendő alatt az Anya gyökerek leg-alább - is egy Klasternyi *vagy ölnyi* hozsfzúsásra, és egy hüvelyknyi vastagságra meg - szoktak nevelkedni.

A' mák
magnak
hasznos
váltáról,

§. 31. A' mák ugyan kerti vetemény, mellynek minden szorgalmatos Házi Gazda-Afzfzony előtt esméretesnek kell lenni. De ha egyszer ezt a' mezőn és különös Szántó-Földeken-is, a' mint Tseh Országba szokásba vagy, termeszteni kezdte az ember, és kereskedik véle: a' Paraszt-Gazda hasznának nem kevés öregbitésére szolgál, hogy annak annyival nagyobb szorgalmatossággal lehető termesztésére ötten nógassuk, és ha elegendő Szántó-Földei vagynak, arra ő nékie kedvet tsinállyunk.

Kivált
Tseh és
Morva or-
szágokba.

§. 32. A' mákból felette jó olajt lehet tsinálni, a' mellynek mind a' Háznál, mind a' Patikában derék hasz-

hasznai vagynak. Egész Tseh Országba és Morvába, olly közönségsé lett már a' mák-mag, hogy majd semmi oda való sülemény, mint kaláts, mákos rétes *vagy Béles* nem igen készülhet-meg nála nélkül, a' melly-is a' parasztság között egy különös kereskedésnek neme. Jól tudják azok-is a' kik ezekben a' Tartományokban, és Magyar Országban a' Morva-Vize mellett lévő részein jártanak, mitsoda hires a' Tseh-kaláts, és a' Pofonyi Mákos-Rétes.

§. 33. A' mák magot Aprilis vége felé, vagy Májusnak elein szokták vetni, szép tiszta és fel-szántott Ugar-földbe. Mint hogy pedig ez a' mag felette apró, erre nézve szükség ötet vagy derekafon meg-rostált Földel, avagy fővénnel, vagy pedig hamuval meg-keverni, hogy egy helyre igen sűrűn, másuvá pedig felette ritkán ne essen, hanem mindenüve egyaránt szóródjon. Azomban mindenkor olyan mák magot tartson a' Paraszt Gazda-ember vetni, a' mellynek tellyes virága, és nagy feje szokott lenni, mert az illyen felette gazdagon terem,

A' mák
magnak
termeszté-
séről.

Hogy kell
meg-ven-
ni a' mák
magvát?

§. 34. Semmi egyéb gondvifelés nem kell pedig e' Palánta körül, hanem hogy a' földét minden dudvától tiszttan tartsa az ember. Meglehet továbbá esmérni a' mák magnak meg-érését erről, ha a' feje a' szára felé sárgállik, fellyül pedig a' Rósája, *vagy teteje*, verhenyösen fénylik. A' mák' bimbók le-vagdálásával, nem szükség arra várakozni, míg azok tettzin színűek lesznek, és meg-keményednek. Mert ha igen el-érik, a' Rósa alatt a' feje meg-haladozik, és így vagy a' szél miatt, vagy mikor le-vágják, felette fok mag vész kárba. A' le-vagdaltt fejeket osztán valami kendőbe *vagy Abro/zbá* rakják, 's abba viszik haza, otthon pedig valami szellős Ház-héjján egészlen meg-afzalják.

§. 35. Nem kell a' mák magot ki-tsépelni, hanem kézzel kell a' fejéből ki-fejteni *vagy ki-dörgölni* illy móddal: Hogy estve vagy más alkalmatos időben vegyen az ember öt 's hat szál mákot a' bal-kezébe, és a' Jobb-kezébe lévő késszel vágja-el mindeniknek a' Rósáját vagy tetejét, annakutánna botsállá-ki valami edénybe a' kupakjának minden ze-
ge-

ge-zugából a' magot, a' melly mint-hogy a' maga üregjében szabadon, *vagy nem-tömötten* vagyon, a' legutolsó magig ki-húll. Ezzel pedig mind addig úgy bányon, míg minden mák fejekből a' magot ki-nem botsátja. Utólyára a' szárai tsak a' földbe maradjanak, valamig egészlen meg-nem száradnak, és az után felkell szaggatni őket, 's tsonókba kötöztvén, a' sütő kementze fűtésére fordítani; mert az ilyenekkel, mivel igen kemény természetek vagyon, nem jó trágyát szaporítani.

KILENTZEDIK RÉSZ.

A' Kertekről.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Konyha vagy Veteményes Kertekről.

§. I.

Minthogy a' Mezei Gazdának tsak két-féle kertye szokott lenni, úgy mint Konyha *vagy veteményes*, és gyümölcstös kertye; az ilyennek gondvifelését-is pedig, maga több
M ter-

terhes foglalatosságai miatt, a' maga szorgalmatos Házi Gazda Afzszonyára, vagy *Feleségére*, kell bizonia: erre nézve én-is csak azokat az Oktatófokat adom itten elői, mellyek az ilyen kertek' hasznára valók.

§. 2. A' leg-első meg-kivántató szükséges dolog minden Kert körül ez, hogy sem ember sem oktalan állat bé-ne ronthasson. Ezt pedig eleven, vagy száraz sövény *avagy kerítés* által lehet el-kerülni; amazt tövissel vagy vészszövel tsinállyák; emezt pedig kö-kerítéssel, Berénával, Palánkal, vagy más egyéb száraz ágokból fonnyák. A' kö-kerítés után az eleven Sövény leg-jobb, a' mellyre olyan tövifeket vagy *veszszöket* kell választani, a' mellyek hamar és sűrűen egymásba nőnek, tartófok, és ágaik 's gyökereik nem terjednek szélesen.

§. 3. A' galagonya, mivel igen erősen áll a' földben, és kemény szúrós tövisei vagynak, erre a' végre leg-alkalmatofabb, és ha mindjárt eleinte körülötte járnak, 's *igazgat-tyák*, igen sűrűen lehet egymásba nevelni. A' galagonya után kell tenni mindjárt a' sóska-fát, hanem ez a' kü-

külömbőség vagyon közöttök, hogy ez nem tart olyan foká, mint amaz, és hamarébb ki-szárad. A' fagyal-fa hirtelen nő ugyan, és igen sűrű sövényt lehet belőle nevelni; de nintsen nékie semmi szúrós fegyvere, vagy *tövissé*, a' mellyel a' vad és szelid állatokat a' kár-tételtől megtartóztathatná. Mindazáltal még-is mindenkor jobb a' fagyal-fa kerítésnek, mint az olyan vészszö-tseméték, a' mellyek enni-való gyümölcsöt teremnek, mint p. o. a' mogoró, vad tserefznye, pöszméte, 's több ezekhez hasonlók, mellyek után a' Paraszt Gyermekek nagyon ólálkodnak.

§. 4. A' Kékény tövis igen tartva, vagy lassan nő. A' füz és égerfák csak a' patakok körül és vize-nyös helyeken teremnek. A' bodza-f nem a' Konyha kertek' kerítésének való; mert a' hangya és más egyéb féreg az ilyen fa-környékeit nagyon állya, a' melly olstán a' veteményt-is meg-emésztené. A' tölgy, bik, szil, hárs, és több ilyen fáknak igen vastag tőrsokei vagy *derekei*, és kemény gyökerei

M 2

vagy-

vagynak, a' mellyért-is épen nem eleven sövénynek valók.

§. 5. Hogy kellelten pedig az eleven sövényt ültetni és nevelni, ennek módja eléggé le-vagyon írva a' tanultt Mezei Gazdának 11dik Részében a' 254dik Levéltől fogva a' 266kig a' honnan az iskolai Tanítók, a' magok tanítványaik' ízámára, az erre tartozókat könnyen ki-kereshetik, és nékiek elől-adhatták.

A' Kony-
hára való
Palánták-
nak szük-
séges ön-
tözéséről
vagy lotsó-
lásáról.

§. 6. A' Konyha-Kertnek felette szükséges az öntözés *vagy Lotsolás*. Ha azért az ilyen kert mellett semmi patak, vagy folyó-víz nintsen, szükség egy, vagy a' kertnek nagyságához képest, több kútakat-is benne ásni; mert a' Kert viz nélkül csak olyan, mint a' test lélek nélkül. És a' nélkül a' leg-nagyobb körülötte való munka-is, de még a' föld-is haszontalanná lenne.

Mellyek
a' Konyha
Kerti Pa-
lánták.

§. 7. A' Konyha kertekhez tulajdonképen tartozó Palánták rész szerént gyökerefsek, rész szerént fejesek *vagy tövefsek* és egy részént fűzások és hüvelykefsek. A' fűzások *vagy torsás*, és leveles Palánták közzé tartóznak, a' fejer káposzta, a' Fodor káposzta, a' kék és

és Barna káposztának külömbb-külömbbféle nemei, Olasz, és Kauli káposzta, Kártifolia, haraszt-káposzta, kerti Laboda *vagy Spindz*, fejer Tzékla, *vagy Mangold*, Saláta Kárdi-fű, Spárga, Kömény-Mag 's a' t. hasonlóképen fok féle fűszerfűzamos *vagy szagos* fűvek, mint Majoránna, Temjén, Bafaikom, 'Salya, Ruta, Bors-fű, és fok ezekhez hasonlók.

§. 8. A' gyökeres vetemények' közzé tartóznak a' veres Répa *vagy Tzékla*, sárga és fejer Répa, Pászternák *vagy Olasz Répa*, Káposzta-Répa, kerek *vagy Betsi* Répa, Frantzia Répa, Petrefelyem, Zeller, Tzúkor *vagy édes* Répa, Skorzonéra-Gyöker, *vagy kigyó-fű*, fzelid Rapontz, Kolompér, Arpa Répa, *vagy Tsitsóka*, és ezekhez hasonlók.

§. 9. A' fejes *vagy Töves* vetemények' nemei közzé tartóznak a' közönséges veres Hagyma minden nemeivel együtt, Pár-Hagyma, Mogyoró Hagyma, tavaszi Fok-Hagyma, Német Hagyma, *vagy Snitzli*, 's ezekhez hasonlók.

§. 10. Az Indás és hüvelykes vetemények közzül valók minden-

féle Bab vagy Paszúly, nagy és kicsiny Belend-fü, *vagy Ola/z Bab*, tüzök- és más kerti borsó, hártatlan borsó, csitseri borsó, és több ezekhez hasonló hüvelykes Palánták. Ezeken kívül ide tartóznak még a' Tök, Dinnye, a' mellyeknek véghetetlen fők nevei vagynak, és utóljára az ugorkának külömbb-külmöbbséle nevei.

§. 11. Tudom én ugyan azt, hogy a' Kerti Vetemények között ezeknél sokkal többet-is lehetett volna számlálnom, ha azokat nevek szerint rendelt, és a' mint a' jó Kertészek előtt esméreteftek, akartam volna itten elő-adni. De attól tartok, hogy mind az Olvasók, mind pedig a' Tanítók tanítvánnyaikkal együtt meg-unatkoznak tőle, a' mint ez némeltyeken a' kik Gazdaságról való könyveiket, majd csak a' füvek' neveivel töltik-bé; holott az ő Irásaiknak tulajdonképen csak a' Paraszt-Emberék', és Házi Gazdák számára valóknak kellene lenni, a' kik nem hogy azokat meg-tanúlnák, hanem inkább beléjek bódúlnak.

§. 12. Mivel azért én ezen könyvetskét épen nem a' füveket esmé-

esmérőknek, hanem egyedül a' Paraszt-Embernek kedvéért irtam: erre nézve elégnek tartottam csak azokat a' Kerti veteményeket fel-jegyezni, a' mellyeknek a' Házi Gazdaságban, bizonyos hasznai vagynak, és mindenek előtt esméreteftek. Mert ugyan-is mit használ az a' Paraszt-Embernek, ha nékie egész Linnakust minden Palántájával együtt deakül és németül ki-irják, és ötöt ezer meg ezer tudós szókkal inkább el-ijesztik, mint azokkal tanítják?

§. 13. Hogy kelleffen pedig mind azokat a' fellyebb-említett Konyhára való veteményeket, vagy Magról, vagy Töröl, vagy pedig ültetés által nevelni, tenyésztetni, megértelni, és több munkákat körülötök véghez vinni? ha ezeket-is itten le-akarnám írni; ez felette fok-ra menne, 's azomban pedig a' Paraszt Ifjúságnak, mind halgatónak keveset használna. Csak ezt jegyzem azért meg önégiek, hogy ha ők egyszer magok Gazdái lesznek, szorgalmatos Feleségeiknek szerezze-meg azt a' nem régen esméretefsé lett Auszriai Mezei és Házi Gazdasági Kalendáriumot, és ez abban e-

löl-adott Oktatásokban gyakorolják őket. Mert ebben a' kis Könyvetskében többnyire minden-féle Konyhára tartozó vetemények eránt, kiváltképen pedig az eránt való oktatás böven meg-vagyon, miképen lehessen egy szorgalmatos Házi Gazda-Afzfszonynak a' maga Gazda-Afzfszonyságából leg-több hafznot venni?

MÁSODIK SZAKASZ.

A' gyümölsös Kertekről vagy Bigetsekről.

§. 1.

A' Gyümölsös Kertek körül való munka egy a' nem foglalátoságok közül.

Ellenben a' gyümölsös kertek körül való foglalátoság inkább a' férjfiak' tífzte, mint az Afzfszonyoké, a' melly mindenkor a' leg-nemesebb mellesleg való részének tartattatott a' Mezei Gazdaságnak; úgy annyira, hogy Tsáfzárók és Királyok sem sajnállották kezeiket tőle. Ugyan-is a' ki fákat ültet, az a' maradékról-is gondoskodik, és az ő emlékezete leg-alább addig fenn marad, míg tőle palántáltatott vagy ültettetett fa él.

§. 2.

§. 2. A' gyümölsös kerthez al-^{Mitsoda a' szelid gyümölsös fa?} kalmatos, és a' Parafzt Gazdának hafználatos fák a' szelid gyümölsös fák. A' mellyek akkor neveztetnek szelideknek, midőn a' már az előtt be-öltött fának vagy öltovány ágait, vagy magvát valami vad fákba öltják, a' mellyek már most gyümölsöt teremnek. Ellenben az olyan fák, a' mellyeket magról ültetnek, és neveltenek, ha mindjárt szelid fa gyümölsös magról valók-is, mindazáltal még-is vad tsemeteknek neveztetnek mint addig, míg ezekben-is hafonlóképen szelid ágakat nem öltanak.

§. 3. Mindazáltal nem épen szükséges, hogy minden gyümölsös termő fákat a' kertbe bé-öltson az ember. És nem-is minden fának természete az, hogy emberi kéz által öltattassanak. A' leg-közönségebb fák, a' mellyek az ültetést vagy öltást leg-inkább szerezetik, és szereztséssén ki-állyák, az alma, körte, vély, birs-alma, baratzk, tengeri-baratzk, mondola, noszpolya, minden-féle tserefznye, és minden-féle szilva, szederj-fák, 's több ezekhez hafonlók.

M 5

§. 4.

^{A gyümölcs-fának külsőbb-külsőbb-féléi nevei és nemei.} §. 4. Jól-lehet pedig átallyába ízólván, minden gyümölcs-fának a' maga neme szerént magva vagy on: mindazáltal mindeniknek az ő gyümölcshöz és annak magvához képest különös neve vagy on, úgy mint a' kopátsos hajú, húfos, kemény - magú és lágy - hajú gyümölcs, *a' mellynek mind húsát, mind magvát meg-eszik.* A' kopátsos hajú gyümölcs az, a' mellynek csak a' bélit lehet meg-enni, mint p. o. a' diónak minden neme, minden-féle mogoró, mondola, gesztenye 's a' t.

§. 5. A' húfos gyümölcsön értetnek kiváltképen az alma, a' körtvélynek fok nemei, birs-alma, füge és egy szóval minden-féle gyümölcsök, mellyeknek lágy magvok, és hajók vagy on ugyan, de femmi kopátsok nintsen. Ellenben a' baratzk, tengeri-baratzk, minden-féle szilva, tserefznye, noszpolya, az úgy nevezett lazarolli gyümölcs, berekenye, fom, és fok ezekhez hasonlók, a' kemény magú gyümölcsök közé tartóznak. A' lágy hajú gyümölcsöknek mind húsát *vagy bélit*, mind haját meg-lehet enni, mint

mint p. o. a' szederjt, málnát, Sz. János gyümölcshöz, *vagy tengeri szölet*, poszmétét *vagy fái egrest*, szölet, és ezekhez hasonlókat.

§. 6. Minden vagy gyümölcshöz ^{A' fa-oskoláról.} kertben, a' melly bé-vagy on ültetve, és a' fának benne femmi héjjok nintsen, két fa-oskolának *vagy tsemetés kertnek* kell lenni. Az egyikben az olyan vad tsemeték vagy onnak, a' mellyeket gyümölcshöz ültettek; a' másik pedig arra való, hogy abban ugyan azon tsemetéket 3. vagy 4. Esztendő múlva által ültessék, a' mellyben eléggé meg-gyökerezvén, ofztán bé-oltani lehessen őket.

§. 7. A' Földnek pedig, mellyben a' vad tsemetéknek való gyümölcsöket ültetik, foványabbnak kell lenni, mint annak, a' mellyben ofztán a' bé-oltásra vagy Okulátzióra által ültetik. De még ennek-is foványabbnak kell lenni, mint egyébütt a' kert Földjének, hogy a' tsemeték *vagy óltoványok*, mint vad fák, mint egy még kitsinységektől fogva, a' kemény Földhöz hozzá szokjanak, és az ő derekaik *vagy törsokeik* annál tartófabbak legyenek. Így ofztán fokkal könnyebben által

által lehet őket ültetni a' kemény Földből a' lágyba, mint a' lágyból keménybe.

Mikor és
hogy kell
a' fákát
ültetni?

§. 8. A' fák' oltásának tavasz-
szal, midőn a' fákban a' nedvessé-
gek meg-indúlnak, és a' fagytól töb-
bet nem lehet tartani, mint egy Fe-
bruáriusban Mártiusnak végéig, vagy
Aprilis' elejéig vagy on ideje. Bé-is
lehet pedig őket ez idő tájján füzemre-is
ültetni, ámbár ezt későbbre szokták
hagyni, hogy mind az holt, *vagy*
vak, mind pedig a' már bimbódzó
füzemek jól ki-fakadhasanak. Holt,
vagy vak füzemeknek nevezem azo-
kat, a' mellyek még a' bimbóban
lévő leveleken belől vagynak. A'
bimbódzó füzemekben pedig azokat
értem, a' mellyek már fakadozni
kezdenek, és abban az Esztendőben
való gyümölcstözésről reménységet
nyújtanak.

§. 9. Az oltáskor a' termő-á-
gakat a' tsemőkon *vagy bötökön*
alól, mellyekben a' gyümölcstre szol-
gáló nedvességek meg-készülnek,
mint egy két vastag hüvelyknyire
el-kell metszeni. Azt a' vélekedést
pedig, hogy az ilyen oltoványokat
nem vágni, hanem törni kell, már
alkal-

alkalmasént hagyogattyák az embe-
rek; mert magok-is látták, hogy a'
törés által a' nedvességnek tsüvets-
kéi fokkal inkább meg-fzakadoznak,
's meg-sérülnek, és a' tsemeték az-
után alkalmatlanabbakká lesznek a'
bé-oltásra mint a' vágás által. Az
öltő-ágot két felől a' beléig meg-
kell faragni, úgy hogy egy felől t. i.
a' hatúlsó részen a' Héjja meg-ne
sérüljön, a' két oldala pedig egy
szegeletre faragódjon, és az oltó-
ágnak meg-faragott vége három sze-
geletü légyen. Fellyülről továbbá,
és belölről-is, az éles oldala felől bé-
kell vágni az oltó-ágot, hogy a'
tökére egyenesen reá feküdjön.
Annak utánna a' bé-ültetni való tö-
két *vagy vad fát* jó magasan (leg-
jobb egy lábnyira a' tövítől fogva)
egyenesen el-kell fűrészelni, és a' met-
sző-késsel a' közepét egy hüvely-
nyi mélységre meg-kell hasítani. A'
melly hasadékba oltván az oltó-á-
got úgy kell belé-botsátani, hogy a'
meg-faragott része belől, a' héjjas
része pedig kívül essen; még pedig
olly vigyázással, hogy az oltó-á-
nak Héjja a' tökének héjjával egy-
aránt légyen, az oltó-ágnak tso-
mója

módja *vagy böttye* pedig a' töké-
hez közel ellen. Mind ezeket igen
szükség az óltásban meg - tartani: de
fokkal könnyebben meg-tanúlhattya
a' Paraszti Legény ezt a' Mesterséget
a' látásból, ha egynéhányszor néz-
ni fogja hogy óltanak, mintha könyv-
ben még bővebben-is elől adná né-
kie az ember.

Hogy kell
szemre ól-
tani, vagy
okulálni?

§. 10. Szemre való óltásnak
vagy Okulátciónak azt hívjuk, mikor
a' termő Szemet, *vagy bimbót*, há-
rom szegületű pais formára ki-kere-
kitett héjjával együtt, mint egy egy
létz-szegnyi nagyságra a' termő á-
gatskáról le-vonnyák, és azután azt
szinte annyi helyen a' bé-óltani való
ágnak, *vagy tökének* héjjára reá-
húzzák. A' tökéről a' mellybe ól-
tani akar az ember, szinte annyi héj-
jat kell le-vonni, mint a' mennyit az
óltó ágról ki-vágott, hogy az ág
héjja mindenütt bé-foglalja a' tökét,
és annál könnyebben öszve forrad-
hassanak egymással.

§. 11. Némellyek jobbnak tart-
ják, ha az olyan tökének, mellyet
szemre akarnak óltani, nem metszik-
ki a' héjját, hanem az óltó ág ki-
metszett héjjának szélelsége szerént
ke-

kerefztül, és onnon hofzfzára a' héj-
ján egyenesen fel-hasítják egy vízfzra
fordult deák J. formájára. Azután
a' fel-hasított héjnak mind két ól-
dalát el-vágják, és az óltó ágatská-
nak pais formára ki-vágott héjját
reá borittyák, de úgy hogy ez a'
kerefzt-metszéssel tökéletesen meg-
egyezzen, és azután illendöképen
öszve forhassan véle.

§. 12. Sok-féle módon szokták <sup>A' tsapra
való óltás-
ról.</sup> még a' két-féle tsemetéket, vagy
ágakat egy másba óltani: de az itt
nálunk nem igen vagy on szokásba.
Tsapra szokták óltani, midőn két
egyenlő vastagságú tsemetét egy-
másba óltanak, a' melly így elik-
meg: az alsót, vagy vad tseme-
tét, a' mellyben óltani akarnak, de-
rékba olly magassan, a' mint tetfzik,
el-vágják, és azután alólról fel-felé
két hüvelyknyire túl-felől háránté-
kofan a' héjja erányába fel-metszik,
hogy az a' metszés hasonlósága legyen
a' síphoz. Hasonlóképen tselekefz-
nek a' másik tsemetével-is, a' mel-
lyet abban akarnak óltani. Mind a'
két hárántékofan le-faragott tseme-
tét, t. i. *mind az óltót, mind a' bé-
óltottat* szorosan egy-máshoz foglal-
ják;

jak; a' midön reá kell vigyázni, hogy mind a' kettő héjjának széle egymást érje, és szorosan egymáshoz feküdjön. Ennek utánna a' febet, *vagy vágást* óltó-viaszfzal bekell kenni, és mind alól, mind felül valami vászon rongyal erőssen bekötni, és egy póznát *vagy karót* mellé verni, hogy a' fzel ki-ne törje, vagy más egyéb kárt ne tegyen benne; és míg öszve nem forrad tsak úgy hagyni.

Hogy kell
hajrás ál-
tal óltani?

§. 13. Szoktak még hajrás által is óltani, midön a' fzelid gyümölts fának ágát más vad fá' derekába hajtják. A' melly így esik-meg: a' vad fát vágd-el derekába olly magassán, a' mint a' fzelid fa ágnak magassága kívánja, hogy lassanként reá lehessen hajtani. Azután hafítsd-meg a' vad fát azon módon, mint-ha óltó ágát akarnál belé-tenni. Továbbá a' hajtani való fzelid ágát, mind szintén az óltó ágát, mesd-bé, de tsak félig ám, hogy abban az Anya fából a' nedveség szabadon foroghasson, *vagy belé szívároghasson*. Ekkor ofztán az ágnak hegyét vágd-bé, és azt a' bé-vágott részét, botsásd úgy belé a' vad fának

nak hasadékjába, hogy a' héjja minden felől bé-lepje, annakutánna óltó-viaszfzal kösd-bé. Mikor ofztán mind a' vad fá, *vagy töke*, mind pedig az ág eléggé öszve forradtak, akkor vágd-el az ágát a' forradásánál épen, és válafzd-el az Anyafájától. Ez a' hajrással való óltás leg-alkalmatosabban esnék, ha vagy a' vad fá, vagy a' fzelid fá, a' mellynek ágát amabba akarod óltani, valami edénybe, *vagy kádba* volna ültetve, hogy úgy bánhatna az ember véle, s úgy forgathatná, valamint akarná. A' több mesterségei az óltásnak, mint a' fűrés, s az ágaknak abba való által húzása, és belé nevelése, a' Sipra való óltás. és ezekhez hasonlók semmit nem érnek, és inkább tsak elme' futtatásra, mint valóságos Gazdaságra valók.

§. 14. Mind a' közönséges, mind pedig a' fzemre, tsapra, és hajrásal való óltást, a' vad fával *vagy tökével* egy nemű Fából kell tenni, és a' természet rendit meg-kell tartani, mikor a' rozsfzabb tökébe jobb-féle ágát akarunk óltani. Ugyanis az a' nyughatatlan vágyakodás, melly ízerént valaki ugyan

Minden
tökébe
azon egy-
féle gyü-
möltsöt
kell óltani.

azon egy fáról fok-féle gyümöltsöt kívánna szakasztani, merő azon hi-jában valóság; mert egy 's két esztendő alatt az ilyen külömbb-kü-lömbbféle gyümöltsel bé-öltött fa el-vész, és az a' haszontalan gondof-ság-is tserbe marad. Ha azért a' gyümölts fadat meg-akarod javita-ni, hogy jobb-féle gyümöltsöt te-remjen, ugyan azon nemű ágakat ólts belé, ha azt kívánod, hogy a' gyümölts fad tartós légyen. Söt ezen kívül héjját, nedvességét, ne-velkedésének idejét, erejét, és nagy-ságát, mint óltó, mind a' bé-ólta-ni való fádna jól meg-visgáld, mert külömbben az óltásod el-vész.

§. 15. Az alma - ágát igen jó ugyan, és könnyen lehet birs-alma fába óltani: de idővel osztán 6. 's 8. Esztendőre az óltó ág szemlato-mást vastagabban fog nőni, mint a' töke. A' melly ezután keveset vastagodhatik, mivel a' nedvességet mind az alma-ágba kell botsátania, 's magának keveset hagyhat; és így mind a' kettő el-tsenevéfzik 's végre ki-is vész. Használóan jár az ember a' körtvély ággal-is, a' mellyet birs-almába ólt. A' neszpolyának-is ha-

son-

fonló forsa vagy on, ha galagonyába óltják. Több példákat-is lehetne ezeken kívül elől-hozni, a' mellyeket a' tapasztalás bizonyit, ha szükséges volna.

§. 16. Az óltó flastromot, vagy Az óltó viafzfizat, készítéséről. az úgy nevezett óltó viafzfizat, mellyel a' most le-irtt óltas' nemei-ben élnek, így készitsd: Végy ol-vasztott viafzfizat, szurkot, Terpen-tin-Olajt, sárt, vagy agyagot, és hasonló mennyiségű frís tehén ga-néjt. A' három első rendbélieket egy lábasba pár-fzénen olvaszd-meg, ved belé az agyagot és tehén ga-néjt, 's keverd öfzve véle, és mind addig kavargasd, míg vastag kenőt-tsé *avagy sirrá* nem válik. A' tiszta viafzfizat, szurkot és Terpentint a' darás, here, és méh felette dong-ják, a' fáról le-fzedik, és magok odújokba el-hordják, 's a' febet pulz-tán hadják.

§. 17. A' bé-öltött fákat az os-Mikor kolából, vagy tavafzfizal, míg a' kell a' fá- nedvesség benne meg-nem újjul-kat által-
palántál-
ni vagy öfzfzel, midőn a' leveleket el-húllatták, kell a' gyümöltsös Kert-be *vagy Bigetsbe* által-ültetni. De még-is jobb, ha mindenkor csak öfz-

N 2

re

re hagyják az ilyen által palántálást. Mert ugyan-is a' gyökereknek elég idejek marad télen által, hogy magokat a' Földben illendően ki-terjeszthessék, és a' földel egyesülheffenek, hogy ősztán tavaszszal annyi-val előbb ki-fakadhaflanak, és minnekelötte új ágakat vernének, elne nyomorodjanak.

§. 18. De a' nagy élő fákat télben kell által palántálni, és földestől együtt kell a' Földből fel-venni. Hogy kellefen pedig ezt véghez vinni, és kiváltképen miképen kelljen a' gyümölts fákkal bálni, azokat irtani, és a' ki-irtott fákat Pénzé tenni, vagy házi szükségre fordítani? ezekről böven irtam a' sokszor említett Ausztriai Mezei és Házi Gazdasági Kalendáriumomban, a' mellyre itten a' Paraszt Ifjaknak Gazdasági Tanítóit igazítani elégnek tartom.

HARMADIK SZAKASZ.

A' Vad vagy Erdei Fáknak neveléséről.

§. I.

Minékutánna mindeneket, vala-
 mellyek a' gyümölts fák körül
 szükségefek, elől-adtuk: nem léfzen
 hafszontalan a' Paraszt Gazda-embert
 a' Vad, vagy Erdei fákkal-is, *t. i.*
a' mellyek épületre, vagy tűzre va-
lók, meg-esmérkedtetni. Mert a'
 napról napra öregbedő fa-szükség,
 és annak azzal együtt nevelkedő
 drágasága erre hiv minden Gazda-
 embert. Majd minden Paraszt Gaz-
 dának vagynak a' maga tulajdon Föld-
 jei között üres *vagy Pusztá* helyei,
 mellyeket minden Mezei és Kerti
 veteményinek meg-tsonkulása nél-
 kül, tüzi fáknak való tsemetékkal
 be-ültethetne, 's bé-is kellene ültet-
 ni; de egyedül az áll ellent, hogy
 a' módját nem tudja.

§. 2. Erre a' végre leg-alkalma-
 tofabbak volnának ugyan az Erdő
 tsöfzök, és Erdei Vadász-Emberek,
 a' minémüek majd minden Erdős
 faluban találkoznak, a' kik a' Pa-
 raszt-

A' Vad,
 vagy Erdei
 fáknak ül-
 tetésér
 sem kell
 el-műlat-
 ni.

rafzt-Gazda-Embert leg-jobban megtanithatnak arra, mitsoda féle tsemeték, vagy fák ültetésére volna jó ez vagy amaz Földje. De ezeknek az embereknek minden efzek kedvek még eddig csak a' vadak kergetése, koránt sem pedig az Erdők körül való szorgalmatosság volt, t. i. hogy nevelhetnék és szaporithatnák az olly felette szükséges tűzre és épületre való fákat. — Mindazáltal reménylem, hogy ennek az hazának ártalmas henyeségnek, a' mostan ditsőségesen Uralkodó Felségnek Föld Népe eránt való gondoskodása ma-holnap nyakát szakasztja.

§. 3. Addig - is pedig, míg ez lenne, szükségesnek tartom, hogy itten mint - egy tódalékul egy kis rövid oktatást tégyek, és csak azt határozzam - meg, hogy mitsodás Föld mellyik nemét szzereti inkább azoknak a' fáknak, mellyekből a' Paraszt Gazda - ember maga Házát tüzi fával tarthattya. A' tölgy - fa, mint a' mi Erdeinkben a' fáknak Királya, majd minden-féle Földet szerez, csak épen egyedül a' Homokos vagy fövényes, és követses Földet nem szzenvedi. Hogy pedig ez a' fa annál in-

Mitsodás
Földbe. és
miképen
kell a'
tölgy-fát
ültetni?

inkább fel-nevelkedheffen, szükség, hogy a' Paraszt Gazda azt a' Földet, a' hová az ilyen tsemetéket ültette, első és második Esztendőben zap-bal vagy tatárkával bé - vessé; mert ezen hirtelenfel-növő vetések között a' rekkenő hévségekben, mindenkor árnyékban és hivesben maradnak. Harmadik esztendőbe osztán erre a' mesterségre nints szükség. De azokat a' Darab-földeket, mellyek ilyen Erdei fák' tsemetéivel bé - vagynak ültetve, mindenféle Marha-Legeléstől meg-kell óltalmazni.

§. 4. A' Bik-fa leg-inkább szzereti az Iszapos, vagy lágy agyagos Földet, ámbár a' homokos és követs Földtől sem irtózik. A' kemény agyagos Földben pedig, ha más féle Földdel belől meg-elegyedett, a' Bik-fa ifzonyú magafságra és vastagságra nevelkedik. A' nyir - fának minden-féle Föld jó; mert tapasztalni lehet, hogy ez a' fa még a' sivatag Homok halmokon-is, és szinte úgy a' mély völgyekben, kiváltképen a' Folyó-Vizek mellett böven terem. A' Hárs-fát majd minden faluba ültetik; mellyre nézve a' nélkül-is tudhatja a' Paraszt Gazda - ember,

A' Bik,
nyir, és
hárs-fát
hol kell
palántál-
ni?

ber, mitsoda Földet szeret leginkább.

§. 5. A' Jegenye, Körös, Szil, Juhar, *vagy Javor*, a' feje és fekete nyár, füz, rekettye, és éger fák nedves Földet kívánnak. Mert az ilyen Földbe felette hamar felnevelkednek, más Földbe pedig sokkal inkább csak nyavalyognak, és *tsenevéznek*, és növésnek nem veszik magokat.

A' fának
jobb ne-
meiről.

§. 6. Az úgy nevezet tövisses vagy fekete fakon, *mellyeknek levelek helyett vékony szűros tövisseik vagynak*, értetnek azok, mellyek szurkot teremnek. Ezek a' főenyves, követses, vagy száraz Földet kedvelik: mindazáltal a' veres fenyő-fa a' nedves Földben is szinte olly derekafon gyarapodik.

§. 7. Ezt a' véget pedig igen könnyen eléri a' Mezei Gazda-ember, mihelyt a' marha-járó Földek *vagy puszták* is, a' mint az igyekezet vagyon, fel-osztattnak; mert a' meg-lévén, kétség kívül üntig elegendő Földje lesz, a' mellyben, ha ugyan nem restelkedik, vagy egy, vagy más nemű Erdei-fakat minden bizonnyal palántálhat. Így osztán egy

egy szorgalmatos Paraszt Gazdának egész Gazdasága nem ér-é-fel egy kis Nemefi jószággal, ha a' maga tulajdon Földéből Szántó-Földet, kaszállót, kertet, és szőlő-hegyet, és utólyára erdőt-is tsinálhat?

TIZEDIK RÉSZ.

ELSŐ SZAKASZ.

A' Szőlő-Hegyekről.

§. 1.

A' Gazdaságnak ezen hasznos részéről, a' mellyel ezen munkátskámát bé-rekesztem, sokkal többet is lehetne írni, mint én ide alább írok. De úgy reménylem, hogy a' mi hijjánosság abban lesz, azt amaz jutalmat ígérő munka, melly 1770dik Elztendőben ujfolag kiadattatott, és annak esméretesé való tétele egészlen ki-fogja potolni. Melly munkában e' vagyon fel-téve: „Hogy „lehesen az Austriában már rész „szerént romlásra jutott szőlő-mi- „velést, a' szőlő-hegyek fekvését, „és Földjét előre szorosan meg-vis-
N 5 „gál-

„ gálván, leg-jobb móddal ismét jó
 „ lábra állítani, és a' leg-jobb-féle
 „ szőlő-vefzfzöket, a' fzántásnak
 „ és marha-tartásnak meg-tsököné-
 „ se nélkül, mennél inkább palán-
 „ tálni és faporítani. 's a' t.?

§. 2. Mellyekhez ezek a' kérdések
 vagynak ragasztva: „ Mi az oka, hogy
 „ a leg-jobb hegyeken lévő szőlők
 „ többnyire el-parlagofodtak, és ár-
 „ rok olly temetefen alá ment? és
 „ miből származik ez a' kár, a' ka-
 „ pásnak resttségéből-é, vagy a'
 „ meg-rögzött bál vélekedésekből
 „ (*praejudiciumokból*) vagy pedig
 „ mástól egyébtől? Mi módon le-
 „ hessen ezt a' két kárt el-fordítani,
 „ és el-kerülni? Vallyon ártalmas-é
 „ a' szőlő-hegyeknek a' más-féle
 „ Palántáknak bővebb termesztése,
 „ a melly ezen Tartományba an-
 „ nyira lábra kapott, mint sem a'
 „ szőlő ültetés, avagy nem? Mi-
 „ tsoda nemü szőlő-vefzfzöket leg-
 „ hasznosabb ültetni? A' mustnak
 „ jó el-készülésére nem lehetne-é
 „ valami különös hasznos módot ta-
 „ lálni? és utóljára, vallyon nem
 „ leg-jobb volna-é, ha az ollyan
 „ Földes Urak, a' kiknek jószága-
 „ ik-

„ ikban, szőlő-hegyek vagynak,
 „ és a' Hegy-Birák, vagy Hegy-
 „ Gazdák, mindezekről egy közön-
 „ séges és minden szőlő-hegyekre
 „ ki-terjedő munkat írnának.

§. 3. Mivel azért bizonyosan re-
 ménylem, hogy ezekre jutalmat ígé-
 rö kérdésekre, azok, a' kik a' szőlő-
 mivelesnek mesterségét fundamento-
 mosan értik, olly hasznosan meg-
 fognak felelni, hogy ofztán ebbe a' rész-
 be több oktatásra semmi szükség nem
 léfzen: annak okaért én-is itten elég-
 nek tartom, ha a' szőlő munkáról
 és azzal való bánásról tsak egy ke-
 veset szóllok, és a' többi eránt a'
 Mezei Gazda-ember az említett ju-
 talmat ígérő kérdésekre leendő fe-
 leletekre igazitom.

§. 4. Tsak ebből a' fzóból Szö-
 lö HEGY, már eléggé világosan
 meg-tetfzik, hogy a' szőlőt nem
 a' fik Földön, a' hol az ekével
 is lehet dolgozni, hanem háta-
 s magas helyeken, halmokon, vagy
 dombokon, és hegyeken kell ültet-
 tetni. Mert a' szőlőnek minden
 munkáját kézi-eszközökkel kell vég-
 hez vinni, és a' szőlőnek természe-
 te-is

A' szőlő
 tsak a'
 magas és
 fel-emel-
 kedett he-
 lyeken sze-
 reti.

te-is azt kívánja, hogy háta és fel-emelkedett fekvése legyen.

Nem pe-
dig a' fik
Földet.

§. 5. A' fik helyen fekvő szőlők sokkal inkább ki-vagynak tétet-
tetve a' nedvességnek, dérnek, és
több vízontagságoknak, a' mellyek
mind a' tökének, mind a' szőlőnek
ártalmasok, mint az olyan szőlők,
a' mellyek fel-emelkedett helyeken,
vagy hegyeken, fekszenek. Mert
a' köd, és Föld' gőzölgései, mellyek
tavaszszal, kivált Májusba a' Föld
színe felett ki-terjednek, és nehéz
váltak miatt a' Levegő - Égbe fel-
nem szállhatnak, az alatsón fekvésű
szőlők' gyenge jövéseiket és leve-
leiket meg-efik; a' hideg északi szél
pedig ezeket a' vékony nedvessége-
ket Nap fel-költte táján meg-fagy-
lalja. És e' már az, a' mit mi öfz-
tán dérnek nevezünk, a' mellyet ab-
ban az Esztendőben, sőt gyakran
tovább-is a' szőlők tövek meg-finle-
nek. De még a' bora-is az ilyen a-
latson fekvésű szőlőknek lágy, és
hamar meg-romlik.

Hol és
hogy kell
ültetni a'
szőlőt.

§. 6. A' hegynek, a' mellyet szö-
lővel bé-akarunk rakni, olyan fek-
vésűnek kell lenni, hogy egyik olda-
la Délre és Nap-nyúgotra, másik pe-
dig

dig Nap-keletre és északára dőljön.
Ezt az utólsóbb oldalát, úgy a' te-
tejét-is a' hegynek bé-lehetne leve-
letlen vagy szurkot termő fákkal ül-
tetni, hogy a' kemény szelek ben-
nek meg-ütközzenek, és a' hegyen
kár nélkül által meheffenek. A'
leveles Fáknek igen erős gőzöl-
géseik vagynak, és ködöt botsáta-
nak, a' melly mikor le-fzál, a'
gyenge jövéseket meg-efi, és a' hi-
deg éjtszakán, a' mint fellyebb meg-
jegyzettem, dérré válik. Hasonló
kárt tesznek, a' közel lévő tavak,
vizenyös és motsáros helyek-is.

§. 7. Minek előtte a' szőlő - vefz-
szöket el-rakná a' Parafzt Gazda-em-
ber: szükség hogy voltaképen meg-
visgálja a' Földet, vallyon meg-va-
gyon-e más Földekkel annyira ele-
gyedve, a' mennyire a' szőlőnek ha-
szonnal való mivélésére meg-kiván-
tatik. A' lágy Földbe ugyan kedves
izü és szelid bor terem, de a' melly
mindenkor, gyengén vagy lágyan
marad, a' kemény Földben pedig ke-
mény és erős bor terem. De ha
vagy egyik vagy másik Föld mással
öfzve nem elegyítettik, az igen lágy
Földnek bora ugyan izetlen, a' fe-
lette

A' szőlő
Földjének
kü ömbb-
séget.

lette kemény Földnek pedig fojtos és savanyú lészén.

§. 8. Az elegyíteni való Földet pedig így keresheti ki az ember; ha valami kinn-álló közsziklához közel széles vermet ás, és a' közsziklát emelő-eszközökkel *vagy hékerekkel* abba belé süllyeszti. Az ilyen ki-ásott Földnek egy részét osztán a' közszikla' helyének bé-töltésére, a' többit pedig a' szőlő Földjének meg-elegyítésére fordítja. Fel-téstem én itt azt, hogy a' Föld, a' melyet szőlővel be-akar valaki rakni, nem közsziklás, a' mely a' nélkül-is nem szőlőnek való. De ha olyan a' mely lágy, *vagy porhányos* követ terem, a' melyet könnyen széllyel lehet verni, már az ilyen mind a' tökére, mind a' borra nézve, annyi-val alkalmatosabb volna.

Hogy kell
a' rozsfz
szőlőt
meg-javi-
tani?

§. 9. Mivel a' bort a' Földnek természetiből a' melyben termett, lehet meg-esmérni: azért a' Mezei-Gazda-ember csak egy közel lévő szőlő-hegyet szemléljen jól-meg, a' mely igen jó müben vagyon, és annak Földje, azzal a' Földel, a' melyet szőlővel bé-akar rakni, egy forma, hogy ki-tanúlhasssa, mennyire egyez-

egyeznek-meg a' két Földnek belső részei egy-mással. Hasonló vigyázással légyen a' Mezei Gazda az ilyen szőlő-hegyeken lévő tökékre, hogy meg-tudhassa, mitsoda féle szőlő-vefzfzők kövérebbek rajtok, és leg jobb féle szőlőt teremnek.

A' szőlő
vefzfzők-
nek ki-vá-
logat afa.

§. 10. Auszriában a' fejeér bort inkább kedvelik, mint a' vereset. Mert amaz tartósabb, és a' bor vásárlók-is inkább kapnak rajta; ámbár a' veres bort sem lehet illendő dítséretitől és betsitől meg-fosztani. Szabad akarattyától függ a' Mezei Gazdának, mitsoda féle szőlő-vefzfzőkkel rakja-bé a' maga szőlőnek szántt hegyét; csak hogy, a' mint előbb meg-jegyzém, a' két-féle vefzfzők között a' leg-jobbát válassza. Meg-válasszthatja pedig, ha meg-tanúlja elsőben, melyek a' jó-féle Vefzfzők, és azokat maga keresi-ki, nem pedig idegen és béres szőlő-kapás emberekkel keresteti. Mert az ilyenek elégnek tartják, ha a' vefzfzőknek reájok bizatott számát meg-szerzik, és keveset gondolnak véle, ha az ilyen vefzfzők jó-féle szőlőt teremnek-é, vagy rozsfz félet.

§. 11.

A' fekete
porhajas,
és homli-
rás, ha-
szontalan
módja a'
ízölő ra-
kásnak.

§. 11. Nem tanátsos a' mi fző-
lő mivefeink' nagyobb részének szo-
káfokat követni, a' kik az el-rakni
való vefzfzőket, mellyeknek 2¹.
Lábnyi hofzfzúságok fzikott lenni,
vermetskékbe, vízzel együtt tso-
mónként el-dugják, hogy azokban
a' fzemek gyökereket verjenek ma-
goknak, a' minémü vefzfzőket ofz-
tán fekete porhajafoknak neveznek.
A' homlítás-is hafonlóképen keveset
ér; söt a' fzőlő rakásnak ezen két
módját tellyefséggel meg-kell vetni.

§. 12. Ugyan-is azok a' fzőlő-
vefzfzők, mellyeket vermetskékbe
vízzel együtt el-dugnak, erőfzakos,
lágý, és vizes bojtoknál vagy gyö-
kereknél egyebet nem nevelhetnek.
Már ha az ilyen vefzfzők újra el-
rakattatnak, kétség kívül fokkal e-
rötelenebbek léfznek, mint fem a'
Földbe bé-nöhetnének, és magokat
azzal egyefithetnék. És így tsak
Efső ne légyen egy darabig tava-
fzal a' vefzfző rakáskor; majd nem
egyéb lefzfz a' vége, hanem hogy
felének, az ilyen újjonnan el-rakott
vefzfzőknek el-kell vefzni, és így
a' pénz, idő, és munka fűftbe men-
nek.

§. 13.

§. 13. Nem kevésbé ártalmas a'
Mezei Gazda-embernek a' homlítás.
Mert az a' képzeltt Gazdaság *vagy ta-
karékság*, a' mellyet ő abban kép-
zel lenni, tsak épen felére terjed-ki
a' vefzfzőknek, mivel az ilyen vefz-
fzőknek való vermetskék olly távol
esnek egy máftól, hogy minden ket-
tő között egy egy üres hely marad.
Midön már az ilyen újjonnan el-ra-
kott vefzfzők, három 's gyakran
még előfzör négy efsztendő múlva e-
léggé meg-gyökereztek, és az el-ra-
kásra alkalmas fát vertek magok-
nak: ekkor ofztán az üres helyeken
fzinte ollyan vermeteket tsinálnak,
mint előfzfzör, és a' Fíatal fzőlő-tö-
veket, vefzfzejekkel együtt beléjek
által dütik, el-választják egy máftól,
és rendel el-rakják, 's a' vermets-
kékből ki-áfott Földel bé-takarják,
hogy azok a' tókék, mellyeket ez
után vernek magoknak meg-örököd-
heffenek, 's *meg-nöheffenek*. Az
Anyá tókén pedig tsak egy vefz-
fzöt, és ritkán fziktak kettőt hagy-
ni, a' mellyből hafonlóképen állan-
dó tókének *vagy örökségnek* kell
lenni.

Ö

§. 14.

§. 14. Ezekből azért látni való, hogy az olyan szőlő-hegyet, a' melyet homlitással raknak - bé, 3. vagy 4. Esztendő múlva, a' midőn már a' termésről reménységet nyújtott, ismét új vefzszökkal kell e-gészlen bé-ültetni, a' melyek megannyi idővel későbbén fognak teremni, és így leg-alább két 's több Esztendő-is el-vefz.

A' szőlő
vefzszö
Oskolá-
nak vagy
agyaknak
szükséges
vólta.

§. 15. Hogy azért ezen károk, melyek a' takarékság rofzszúl való értésének gyümöltsei, el-távoztat-tassanak, és az új szőlő-hegyek mindjárt az első bé-ültetésekor elege-dendő veres vefzszökkal bé-rakattat-tassanak; erre nézve szükség volna a' Mezei Gazda-embernek egy szőlő-vefzszö Oskolát, *vagy veres vefzszö ágyakat* kertében, vagy valami bé-kerített helyen, mindenkor kézzen tartani. A' holott a' jó-féle vefzszö-ket öfzfzel, különösen arra kéfzi-tett vermekben $1\frac{1}{2}$. lábnyi mélység-re, és egy arasznyira távol egy más-tól el-kellene rakni, a' hol öfztán a' jövő tavaszszal, és nyáron, ha szárazság lenne, öntözéssel kellene őket segíteni. Mellyből könnyű által látni, hogy azok a' gyökerek, mel-lyek

lyek természet fzerént formáltatnak a' Földben, véghetetlenül tartósfabbak azoknál, a' melyek a' vermekben vízzel és nedvefség által erőszakosan verik-ki magokat. És minden Gazdaságban magát gyakorlott ember eb-ből meg-esmérheti, hogy az új szőlő-hegyeknek palántálására, sem a' fe-kete porhajast, sem az homlitást nem lehet javafolni; hanem ezek helyet valóságos veres vefzszö Oskolát *vagy ágyakat* kell tartani.

§. 16. A' szőlő-vefzszöket akár új szőlő-hegyek tsinálására akár a' régi tökének meg-javítására for-dittya az ember, leg-bátorságofabb öfzfzel rakni, és ezt a' munkát mind addig lehet gyakorolni, valameddig a' Föld fagy nélkül miveltethetik. Az új vefzszöket puha Földbe kell ül-tetni, hogy azok a' gyökerek, mel-lyeket magoknak alól vernek, min-den akadály nélkül bé-nöheffenek a' Földbe. Annak okaért a' vermeket leg-alább két lábnyi mélységre kell vájni; de a' vefzszöket $1\frac{1}{2}$. lábnyi mélységre 's $2\frac{1}{2}$. lábnyi szélefségre, még pedig forjába kell a' hegyen kereftbe el-rakni. Ha a' Föld egy könyöknyi magasságra fekszik a' gyö-

Hogy és
mikor kell
a' szőlő-
vefzszöket
rakni?

kereken, így jól -meg-rothadt kövér trágyával kell a' Földet bé-hinteni, és azt megint a' veremből kiáfott Földel bé-kell teríteni. Ez pedig magában - is világos, hogy a' gyökerek a' leg-jobb féle földet kívánják, a' soványabbat pedig el kell rólok háritani.

§. 17. A' vefzfzőknek foronként való el-rakásának igen fok-féle hafznai, és könnyebbségei vagynak. Mert a' tökéket előfzfzőr jobban és könnyebben lehet mivelni. A' fzfő fűrtök továbbá nem olly könnyen verődnek-le; de még a' kárókban-is a' mivelés közben kevesebb kár esik; sőt a' Levegő-Ég-is fokkal fzfőadabban hozzá férkezhetik a' tökékhöz, és a' Nap-is hafonló erővel dolgozhatik benne.

§. 18. Mitsoda móddal kellefien, továbbá az új fzfő-hegyeket forjába fzfőölvel bé-rakni: ebben Auftriának azok a' fzfő-hegyei, mellyek a' Dunának Déli mellyékén, vagy abban a' birtzben feküfznek, mellyet Unter-manhartzbergnek neveznek, fok fzfőlős Tartományoknak mufrául lehetnek. Mert azoknak forjai, barázdaí, és tövei olly fzfőpek, és egyenlok,

lök, hogy leg-kiffőbb hibát fem lehet benne találni: ellenben pedig a' Dunának éfzaki mellyékein, a' Bétsi Birtzeknek azon a' rcfzén, mellyet Untervienervaldnak neveznek, még fok rendetlenségeket lehet látni a' fzfő-hegyekben. Mert ezen jó-féle hegyeknek többnyire majd minden rcfzeiben, a' fzfő tövek minden rend nélkül fzfőerte fzfőllyel vagynak palántálva.

§. 19. És ez a' fzfőembe tűnő külfőmbbség könnyen fzfőarmazhatik valami régi meg-rőgzött fzfőkásból, és talám a' Dunántúl gyakoroltatni fzfőkott fzfő mivelés találóji, nem a' leg-jobban értettek a' fzfőlőhöz; a' midőn ellenben a' Dunán innét való fzfő mivéléft valami tanúlt és próbált ember állithatta-fel. A' Parafzt-ember fo ha fe távozik mcfzfő a' maga honnyától és Földjéről: de ha el-távoznék-is, mindazáltal kéfzfőbb vólna az ő Parafzti bőltselkedéséből fzfőarmazó bal vélekedését, mindenkor el-vinni, 's vízfzfő hozni magával, mint fem Gazdaságának valami meg-jobbitásáról gondolkozna: hanem ez az egy még-is fzfőká-

fa, hogy ha valaminek hasznát szemlátomást tapasztallya, azt osztán szereti ki-majmolni.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' Szőlőnek Mivelésről.

§. I.

Mind a' régi, mind az új szőlő-hegyek Földjének kapálása és mivelése, a' gabona Földeknek mivelésével alkalmasént egy formának látszik, a' mit a' mi Ausztriai szőlőmiveseink-is igen jól tudnak. Tsak hogy vajha a' szőlő-hegyeknek mivelése-is olly rendesen mehetne véghez, a' mint természet szerént kellene lenni, és meg-is lehetne; mert ez igen sokat tenne a' bornak mind fokosságára mind jóságára.

A' nyitástól.

§. 2. Az első kapálását, vagy a' mint hívják, nyitását a' szőlőnek, a' melly Martius Havának vége táján vagy Aprilisbe szokott esni, a' Szántó-Földeknek első fel-szántásával, vagy ugarlásával, igen meg lehet egyeztetni. Ezt a' kapálást mélyen kell tenni, és a' göröngyöket

ket a' mennyire tsak lehet, szélllyel kell a' kapával verni. Ollykor-ollykor pedig ezen kapáláskor, meg kell a' szőlőt egyszer 's mind trágyázni, ha t. i. az előtt való öfzfzel ezt végben nem lehetett vinni, a' melyről mindjárt fogok szólni.

§. 3. A' második kapálása, vagy a' mint hívják, bé-vágása a' szőlőnek, melly Május Havában szokott esni, hasonló az ugar Földeknek keveréséhez vagy másodikzi szántásához. És ez a' kapálás felette hasznos a' szőlőnek; mert ez által nem tsak a' dudva ki-vágódik, hanem maga a' töke-is az ártalmas és haszontalan fattyú jövéfektől, vagy sarjú veszfzöktől, mellyeket szőlőkaptsainak, vagy kattsainak neveznek, meg-tisztul.

A' bé-vágástól.

§. 4. Ezek a' fattyú veszfzök, mellyek utóljára szőlőkaptsaivá vagy kattsaivá válnak, onnan léfznek; mivel egynéhány Esztendő alatt nem igen tisztogatták-meg a' tökéket, és a' Földet egészen a' tökéig, vagy a' leg-alsó Anya gyökerekig nem háritották-el, hogy ezen gyökerek, és a' Föld színe között ki-verődött bojtos részeiktől vagy szá-

Hogy léfzenek a' fattyú veszfzök.

kállaiaktól őket meg-tisztíthatják, és azokat le-metszhefsék. Mert ebből a gondatlanságból esik-meg, hogy az ilyen bojtos, vagy szakállas részei a' gyökereknek valóságos gyökerekké válnak, a' mellyek osztán az Anya gyökereket el-nyomják, azoktól a' tápláló nedvességet el-szívják, és azokat el-erőtlenítik, végre pedig annyira meg-fojtják, hogy osztán el-kell nékiek rothadni és vészni.

Hogy kell azoktól meg általmazni a' tökéket és hogy kell azokat lekatsozni?

§. 5. Ha már a' Mezei Gazda-ember, vagy Földes Ur, a' ki a' maga szölejében illetén fattyú veszföket, vagy szölo-kaptsokat veszen észre, vizsgálja tsak-meg a' most elő adott mód szerént szölejét; minden bizonnyal azoknak okait a' képen fogja találni a' mint én most elő adám. Es ezek szerént magában elég világos, hogy a' szölös Gazdának kiváltképen való vigyázással kell lenni szölo-kapásai után, akár maga tselédi, akár pénzen fogadott Nap-számofok légyenek azok, ha vallyon a' tökéket tetejektől fogva egészen tövekig eléggé meg-tisztíttják e' minden szakállaktól és fattyú gyökerektől? Hasonlóképen a' szölös Gazda mind a' bé-vágáskor, mind a' keve-

keveréskor különösen reá parantsoljon a' maga kapásaira, hogy a' tökéken ki-bújt levelekre reá vigyázzanak. ha azok között nintsenek e' öszve kutorodott vagy gömörödött levelek; a' minémüket ha észre vennének, azokat mindjárt le-kell metszeni, nem pedig szaggatni, 's oda haza tüzre kell vetni. Mert az ilyen levelek holmi férgeknek, mellyeket a' Gazda-ember szölo levél tekerő féregnek nevez, tojásaikkal, vagy néha magokkal a' már kiköltt férgekkel-is rakva vagynak, a' mellyek ha erőt vehetnek, rettenetes pusztitást tesznek a' szölo-fürtökben. Ugyan és a' fürtöknek kotsánnjai, vagy szárjai, mellyeket ök meg-rágnak, el-száradnak, és a' szölo-szemek, mellyek között lakoznak, igen egészségtelenné, és felet-te roszíz izüekké lésznek.

§. 6. A' szölo keverés, melly Julius Havában esik, az ugar Földeknek másodszori keverésével egyenlő természetű, és utóljára az a' haszna vagyon, hogy az által a' dudva ki-vész, és a' Föld a' töke körül meg-puhúl, és meg-nyílik, hogy

A' harmadik kapásról vagy keverésről.

a' Levegő-Ég és Nap annál jobban dolgozhatnak benne.

A' negye-
dik kapál-
ásról
vagy har-
mallásról.

§. 7. Hátra vagy on meg utól-
iyára a' szőlőnek negyedik kapálása
vagy a' mint nevezik a' harmallás,
a' melly Augustus Havának végén,
vagy Septembernek elein szokott
véghez menni; és ezt az öfzi mag-
alá való szántáshoz lehet hasonlítani.
A' Németek azon negyedik kapál-
ását a' szőlőnek, kötésnek-is neve-
zik, mint hogy ekkor szokták min-
denek a' szőlőt fel-kötni, mellynek
csak a' karó felett fel-nőtt hegyeit,
vagy gyenge jövéseit katsozzák - le.
E' mellett a' felesleg való leveleket-
is, mellyek a' fűrtöktől a' Napot
el-zárják, le-hánnyák, hogy így a'
szőlő - szemeket a' köd és harmat
szabadon meg-szállhassák, a' mellyek
azokat érlelik.

§. 8. Ezekből áll tehát a' szö-
lőnek minden műve, a' melly t. i.
kapával, és igen az ugarlás ideje
alatt mégyn véghez. A' trágyá-
nak le - kapálása vagy bé - vágása a'
dűtés vagy homlítás és örökség ra-
kás-is hasonlóképen kapa által esik u-
gyan - meg; de ezek nem Eszten-
dönként való rendes munkák, ha-
nem

nem csak akkorra valók, mikor a'
szőlő-hegynek szüksége vagy on reá-
jok.

§. 9. A' szőlőt vagy késő öfz-
szel a' szüret és karó fel-fzedés után, <sup>Mikor és
hogyan kell
a' szőlőt
trágyázni?</sup>
vagy tavaszszal nyitáskor kell trá-
gyázni. Itt-is szinte úgy, mint a'
Szántó-Földekben a' Földnek, és az-
zal meg-elegyítendő trágyának ter-
mészetére szükség vigyázni. A' lágy
Föld jól meg-rothadt siros marha,
és fertés ganéjt kíván; a' kemény
Föld ellenben hasonlóképen jól meg-
rothadt juh, vagy ló ganéjt sze-
ret. Nem kell pedig a' szőlő - he-
gyeket felette trágyázni, hanem csak
módjával, és három vagy négy Esz-
tendő alatt egyszer. Hogy pedig az
embernek a' trágyázásban bizonyos
mértéke legyen, és tudhassa egy tö-
kének mennyi kívántatik: szükség
meg-tartani, hogy minden hat tö-
kének egy jó tele putton trágyát
kell adni, a' minémüt tudniillik egy
jó izmos ember a' hátán el-bir.

§. 10. A' trágyának le - kapálá-
sakor pedig reá kell vigyázni, hogy
a' trágya a' gyökereket ne érje;
mert különben a' tökének bora ke-
ferü és izetlen lesz, és a' szőlő
für-

fürtök-is könnyen meg-rothadnak. Annak okáért mikor a' szőlő-tővéről a' Föld el-háríttatik, leg-alább egy tenyéryi, vagy négy hüvelyknyi vastagságra kell a' gyökér felett a' Földet hagyni, és ilyen módon a' trágyát szélyyel venni, 's a' ki-hárított Földel fellyül be-húzni.

A' szőlő-
nek dűtés
által való
bé-földo-
zása.

§. II. A' dűtésre vagy homli-
tásra akkor vagyon szükség, midőn
a' szőlő forjába némelly tökéek ki-
vesznek. A' hol egy vagy két tö-
ke hijja esik a' szőlőnek, a' hijjai fe-
lől némelly vermetskéket ásnak, 's
azon üres helyhez egy közel való
tökét, mellynek egészséges és szép
veszfzei vagynak, ki-választanak.
Ehez a' tökéhez közel ismét egy
vermetskét vagynak, mellybe ötöt
el-dűtik. Az után a' veszfzöket tö-
kéftől együtt a' vermetskén által oda
húzzák, a' hol hijja vagyon a' for-
nak, és a' veremnek hátulsó végén
a' veszfzöket fenn hadják, 's ekkor
osztán a' Földből ki-álló hegyeit el-
vágják. Ennek az el-dűtött tökének
helye' eránnyába, a' honnan el-dű-
tődött, hasonlóképen egy szál vesz-
fzö fenn hagyódik, a' melly osztán
a' régi helyet-is bé-földja, a' mint már

ezt

ezt oda fellyebb, a' hol az új szőlő
hegyeknek homlitással való bé-ra-
kásáról szóllottam elől adtam.

§. 12. Az örökség rakásra - is u- Az örök-
ség rakás-
ról.
gyan azon okokból vagyon szükség.

T. i. ha a' szőlő forjában, egy 's
több töke veszni térne: a' leg-köze-
lebb való tökétől, az üres helyig
egy vermet kell vágni, a' melly ott,
a' hol a' veszfzö el-húzódik, vala-
mennyre hárántékokan mennyen-ki.
Ezen a' helyen az örökség veszf-
zö a' Földből ki-hagyódik, hogy
tökére formállya magát. Ezután
a' verem Földel bé-töltődik, és 'a
veszfzö a' tökéjén rajta marad, a'
melly ötöt mind addig táplálja ned-
vességgel, mig a' rajta lévő szemek
a' Földbe meg-nem gyökereznek,
és osztán magától-is élhet. Két Elz-
tendő múlva az ilyen örökség veszf-
zö az Annjától el-választatik, és a'
Földben, a' mellybe el-húztatott
el-metfzódik, mivel már magának-
is vagyon tökéje. Ez az örökség
rakás ugyan mi nálunk nem igen
esméretes; de a' rend fzerént való
dűtésnél még-is mindenkor haszno-
sabb. Mert ezzel a' móddal az A-
nya töke a' maga természetében és
épsé-

épségében meg-marad: ellenben a' dűtés által egészlen bé-temetődik a' Földbe.

A' met-
széssel
nem kell
feleltet-
etni.

§. 13. A' szőlőnek több melle-
leg való mívelései között, a' mel-
lyek a' szőlő hegyeken rész szerént
késsel, rész szerént kézzel mennek
véghez, leg-első a' metzés. A'
mellyhez soha nem kell Martius' Ha-
vának közepe előtt fogni, mint a' mi
béres szőlő kapáfaink tselekefsznek,
a' kik gyakran több szőlő' munká-
ját vállalván magokra, mint sem em-
beri lehetnének, már Februáriusba
el-kezdik a' szőlőt metíteni, a'
mellyből a' lefész; hogy a' követke-
ző fagy, a' melyet senki előre
el-nem láthat, a' meg-metízet vész-
szöbe bé-hat, és a' benne való ned-
vefséget meg-fagylalja, és így a'
veszszöknek bötykeiben meg-ha-
gyott szemek meg-feketednek, *vagy*
meg-vakúlnak, és egészlen el-vesz-
nek.

Mire kell
abba vi-
gázni?

§. 14. A' metzéskor a' ki-álló
egészséges tőkén nem kell három
tser, *vagy* termő fánál többet hagy-
ni, a' többit mind töbe le-kell vágni,
úgy hogy egy szemetske se maradjon
rajta. A' tser vagy termő fákön
nem

nem szükség egy vagy leg-fellyebb
két szemnél többet meg-hagyni a'
termésre. Arról az oldaláról vágja
pedig el a' Metfzö a' vészszöt, a'
honnét termő szem Metfzö kése alá
nem esik; mert különben a' vész-
szöböl ki-szirvárgó nedvefség a' sze-
met meg-vakította. Ennek felette a'
metfzést alólról fel-felé és háránté-
kősan tegye, hogy sem valami ned-
vefség rajta meg-ne fenekelhesse,
sem pedig valami szárazság oldaláról
belé ne férkezhesse.

§. 15. A' több melleleg való <sup>A' karó-
zétról. és
szorgal-
maros
gyomlá-
sáról.</sup> munkái-is a' szőlőnek szükségese-
k ugyan, de nem olly föképen mint
azok, melyeket eddig le-írtam.
A' szőlőt akkor szokták karózni,
midőn a' tőkék kezdenek fakadni.
A' gyakori gyomlálás-is szükséges,
mert a' Gaz a' Földet meg-erőtele-
niti, abban a' nedvefséget meg-
szorította, és a' Napot, Levegő-Eget
a' tőkétől 's szőlő-fürtöktől el-zárja.
Ugyan ezen okokból nem kell sem-
mi-fél leveles és torsás vetemé-
nyeket, mint fős és olasz, *vagy*
kéhl káposztát, karalábét, kukuri-
tztát *vagy* *tengerit*, 's ezekhez ha-
sonlókat, a' már termő szőlő-he-
gyen

gyen meg-fzenvedni, és leg-fellyebb-
is holni gyökeres, és föld színén
tsak el-terjedő veteményeket lehet
rajta termeszteni. Mikor kelleffen
pedig a' karókat fel-fzedni, 's azok-
nak miképen kellyen gondját viselni,
és a' tökéket az erős Télben, a'
kemény hidegtől meg-óltalmazni?
mind ezeket, s ezekhez hasonlókat
böven ki-lehet tanulni az Austriai
Mezei és Házi Gazdasági Kalendá-
riomból.

HARMADIK SZAKASZ.

*A' Szőlő fzedésről vagy a' Szü-
retről.*

§. 1.

Hátra vagyon még a' fzőlő-fzedés
vagy *szüret*, a' Préselés vagy
Sajtolás, *avagy a' mint sok helyeken
szokásban vagyon a' szőlőnek zsákba
való ki-nyomása*, és utólyára a' must
és borral való bánás a' pintzébe.
De ha ezeket külön-külön annak ren-
di fzerént fel-fzedni, 's mind azo-
kat, mellyek ide tartoznak, elől a-
karná adni az ember, alkalmas
könyv-

könyv lenne belőlök. Mivel pedig
már oda fellyebb-is említettem, hogy
ezek eránt reménységbe vagyunk,
hogy ama jutalmat ígérő kérdések-
nek vártt meg-fejtésében, mind eze-
ket fel-fogjuk takálni: azért - is én e-
zen dolgokról rövideden szóllok, és
tsak a' leg-fzükségesebb jegyzéseket
fogom a' mi tanulni kívánó iffjaink'
kedvéért fel-tenni.

§. 2. A' szüretre mindenek felett <sup>A' fzüres-
hez való
edények-
nek.</sup> fzükséges, hogy az öszve-tsomosz-
lott szőlőnek és mustnak való tse-
brek és kádak *vagy desák*, Putto-
nok, rotskák és kártok, főképen pe-
dig a' présnek *vagy sajtonak* minden
zegezuga, a' hova tsak a' Must el-
hathat, elsöben meleg vízzel, és
annakutánna hideggel gondosan meg-
mosattassék, és meg-tisztattassék.

§. 3. Különösen őrizkedni kell to- <sup>és a' hor-
dóknak
szükséges
meg-tíztí-
tásokról.</sup> vábbá attól, hogy a' Hordók, mellyek-
ben mustot akarunk fzütni, pené-
szefek, dohosok, vagy bűdöflek ne
légyenek; mert az ilyen nehéz
ízagokat a' friss Must magához szív-
ja, mellyeket osztán meg-forrása u-
tán lehet észre venni rajta. Annak
okáért fenekeket fel-vervén, felette
szükség a' hordókat a' szabad leve-
P gö-

gö-égen ki-fzellöztetni. Vizzel, és éles mosóval vagy kemény seprűvel emberül ki-mosni, és az után meg-mosott fenekeiket beléjek tsinálván, tiszta friss vízzel ki-öblögetni, és a' szokott Einschlaggeral *vagy Budes köves Flaßrommal*, avagy Sze- retsen-Dióval ki-füstölteni (*vagy a' mint a' Magyarok-is mondják meg-einschlággolni*) hogy semmi nehéz szag, vagy bűdösség benne ne maradjon, a' melly a' bornak igen ártalmas lenne. Ez a' nehéz szag pedig akkor üti-ki magát a' boron, mikor osztán egészen ki-forrotta magát, és már meg-tsenedesedvén bor kezd lenni. Annyival szükségesebbek azért a' most meg-jegyzett gondviselek.

A' must-
nak forrá-
sikor
meg-eshe-
rő vefze-
delmek
vagy ká-
rok.

§. 4. Minekelötte a' must a' hordókba töltödnék, jól meg-kell abron- tsolni és erősiteni azokat; mert a' mustnak felette erős forrása *vagy Sze/ze* vagy, melly miatt a' hordóban lévő levegő-ég mód nélkül ki-fzélesíti magát, és ha tsak a' hordó nem eléggé erős, izibe széllyel rugja, vagy fenekét ki-üti. Mitso- da szomorú eseteket és károkat okozhasson, és óh fájdalom! igen gyak-

gyakran okozott-is a' mustnak szefze, *vagy forrása*, kétség kívül minden szőlös-helyeken a' nélkül-is elég- gé tudva lehet; a' mint hogy fok embereknek a' must körül való gon- datlanságokat és *vigyázatlanságokat* halálokkal kellett meg-fizetni.

§. 5. A' mi a' szüretelésnek ide- jét illeti: ezt a' külső *vagy politzi- ai* igazgató Rendek külömbben meg- nem határozhatták, hanem ha vala- mi szőlőhöz jól értő embereket elő- re meg-kérdeznek; hogy így a' szü- ret se igen idején, se pedig felette későn ne esék, a' melly mindenik a' bornak ártalmas lenne.

§. 6. A' szüretelésnek, vagy szö-
lő-fzedésnek rendes módját, a' mi
Hazánkba mindenek eléggé tudják,
hogy t. i. ez October Havában, még
pedig a' közepe tájján szokott esni.
De arra; hogy ennek bizonyos rend-
tartás szerént, és úgy kell meg-
esni, hogy a' mit a' természet ab-
ban az Esztendőben a' tökétől el-
vont, vagy az időnek mostohasá-
ga a' termésből el-rontott, azt szor-
galmatossággal és mesterséggel, a'
mennyiben tsak lehet, ki-pótollya
az ember, a' mi Hazánk-fiai ugyan
P 2 keve-

Kiváltké-
pen a' bor-
nak jósa-
gára kell
nézni.

keveset hajtanak. Mert ők inkább bövségére mint a' jóságára néznek a' bornak, a' melly-is egyik oka annak, hogy az Austria borok annyi fok Kül-földi borokkal egybe hasonlítottván, a' Kül-földiek előtt nem nagy betsben vagynak.

A' fűrtök-
nek okos
meg - kü-
löm-böz-
terele.

§. 7. A' fűzetkor, ha t. i. úgy kívánja a' dolog, e' következő három rendbéli külömbbséget kell meg-tartani, úgy mint: hogy a' tökéletesen meg-értt fűrtöket külön, a' rothadtakat ismét külön, és utólyára az éretleneket hasonlóképen külön kell fzedni. A' jó és tökéleteségre ment fűrtöket sem ködben, sem harmaton, annyival inkább esőben nem kell fzedni, hanem száraz időben, hogy annál tisztábban lehellen szürni. Ellenben az utolsó két féle fűrtöket mindenféle időben meg-lehet fzedni.

§. 8. A' bölts Frantziák tökéletesen ezt a' mesterséget követik a' magok hires Burgundiai, és Kámpániai borok körül, sőt a' Rhenus-Vize mellyékén lévő szőlös Gazdák-is így készítik a' jó féle Rhenusi Bort, és ez az oka, hogy ezek a' borok Európába leg-hirefebbek, sőt majd

min-

mindenféle az egész Világon szerte-fzélyel vitettetnek; a' midőn azomban az Ausztriai Borok, mellyek szérentséfebb Klima, *vagy levegő-égnek Tartománnya* alatt teremnek, a' határon kívül számba - is alig mennek.

§. 9. Tellyefséggel nem jó fzo-
kás az, midőn a' fűrtöket kézzel té-
pik-le, úgy hogy a' hüvelykén lé-
vő körmével szakaszsa-le a' szárá-
ról az ember. Mert ezen erőszakos
szaggatás által a' tökéek felette igen
meg-rázódván, a' leg-jobb szemek-
nek kell le-húllani, mellyeket ofz-
tán kevés fzedők szoktak fel-fzede-
getni. A' Kéffel való fzedésnek-is
szinte az a' kára vagyon, és eképen
a' fűrtöknek igen hosszú kotsán-
nyai maradnak. Leg-jobb volna te-
hát e' végre kitsiny, de erős ollót
fordítani; mert így nem csak az hogy
fokkal könnyebben és rövidebbre le-
het vágni a' szőlő fűrt kotsánnát;
hanem a' Földre-is kevés szemek,
's a' fzedő-edénybe-is kevesebb szö-
lő-levelek hullának, a' mellyek
azután a' törkölyel, *vagy montal* meg-
elegyedvén, idővel a' bort keferü-
vé és izetlenné téfzik.

Hogy kell
a' fűrtöket
le-fzedni?

P 3

§. 10.

A' must-
nak lassan
kell for-
rani.

§. 10. A' füzret véghez men-
vén, nem kell a' kádakban a' must-
tott fokáig a' napon hagyni, hogy
igen hamar forrásnak ne vegye ma-
gat. Mert mennél később, 's las-
sabban forr a' must, annál jobb bor
lesz beköle. Erre nézve igen
szükséges volna, a' szőlő alatt vala-
mi bor-házat, vagy tsak tsupa szint,
szalma, gyékény, vagy nád fedél-
lel, vagy egészen deszkából állita-
ni, a' mellyben a' mustos kádak és
hordók árnyékba lehetnének. E'
mellett ennek ez a' haszna-is lenne,
hogy ha eső találna lenni, nem es-
ne belé a' mustba, a' melly, a' mint
tudni való, a' bort nagyon meg-
gyengíti.

§. 11. De mivel fokban a' mi szö-
lős Gazdáink közzül, még füzret e-
lött jóval, mustyokra pénzt szoktak
előre fel-fzedni, hogy abból élhesse-
nek, és így a' szükség miatt, mi-
helyt szölejeket be-füzrik, mustyo-
kat mint egy még a' kádról kente-
lenek adótságba adni: ezen okon
kevés reménység lehet az ilyenek
eránt, hogy az eddig elől-adott hasz-
nos tanácsok közzül tsak egyet-is
munkába végyenek. Ellenben pe-
dig

dig a' tehetősebb szölös Gazdától,
kiváltképen pedig a' Papi és Világi
Földes Uraságoktól könnyen ki-tel-
hetnék, 's vajha meg-is tselekednék!
hogy a' magok jószágaikban lévő
szöleikben, mind a' töke; mind ki-
váltképen a' szőlő-fürtök; és must
körüli való munkákat, Tisztjeik és
szolgaik által mentül szebben és
tisztábban vitetnék véghez. Eképen
a' mi Auszriai Borainkat-is, a' kül-
földiek lassan lassan jobban meg-ize-
litenék. Mert ugyan kérlek! a' mi
szép Hazánk miért nem teremhetné-
meg a' leg-nemesebb borokat, ho-
lott mind a' levegő-ég áldott, mind
pedig a' szőlő-hegyeknek a' leg-szebb
fekvéseik vagynak. Nints erre fem-
mi egyéb hijjunk a' szorgalmatos-
ságnál, és a' munkának rendesen va-
ló tételénél.

§. 12. Nem jó a' mustnak a' ko-
tsánnyan és törköllyén fokáig ál-
lani, hanem mennél hamarébb ki-
kell fajtóltni, vagy préselni. Mert
tudja-meg minden, hogy a' must
szinte úgy, mint a' viz, a' zöld
kotsányokból keferü izt, és nyerve-
séget szív magához, melly miatt a'
bor,

A' szőlő
fürtnek
szára és
kotsánnya
ártalma-
sok a' bor-
nak.

bor, a' mint oda fellyebb emlitém, rozsfz izü léfzen.

§. 13. A' jó és meg-értt fürtöknek ki-fajtolásában, *vagy ki-nyomá-sában* kiváltképen arra kell vigyázni, hogy a' ki-húllott szőlő-fzemet, mellyek a' nagy szűrő káson által mennek, minden szártól és kotsánytól meg-tisztitva mennyenek fajtó *vagy prés* alá; a' kotsánnyát-is pedig a' többivel, úgy mint a' rothadt, vagy éretlen fürtökkel együtt ki-kell fajtólani.

§. 14. Esmérek fok olyan nagy jószágos Uraságokat, a' kik magok italára tsupan tsak a' szőlő-fzemet minden szára és kotsánnya nélkül szokták ki-fajtoltatni, és e' módon a' leg-jobb féle borokat készítenek a' magok hegyeiken. Söt fok helyeken tapasztaltam, hogy azok, a' kik régtől fogva a' Burgundiai bort tartották rendes italoknak, az olyan Auszriai veres borral, a' melly a' most le-irtt móddal készítettett, Burgundiai borokat örömeft fel-tserélték.

Eleinte
nem kell

§. 15. A' ki fajtolás *vagy prése-lés* után a' mustot olyan jól meg-abron-

abrontsoltt és el-kezültt hordókba ^{tele öltet-} kell fziürni, a' minémüket már oda ^{ni a' hordókat.} fellyebb javallottam. De azomban nem kell a' hordókat épen szinig tölteni, hogy ha igen erőssen forrana a' must, mindenkor egy-egy kevés frifs mustot lehessen közzé tölteni, melly által mint a' forró viz, mindjárt meg-tsendesedik. Mondám már oda fellyebb-is, hogy menél tovább és lassabban forr a' must, annál jobb bor leszsz belöle.

§. 16. Ha ki-telhetik a' házi ^{Nem jó a'} Gazdától, hogy valami hives és szá- ^{mustnak} raz kamarát tsináltasson, a' melly- ^{olly hely-} be ó borait mind addig tartsa, míg ^{lyen, a'} mustya egészlen ki-nem forrja ma- ^{hól ó bo-} gát: igen okosan fogja tselekedni, ^{rok-is} ha ó borait pintzéből, mellybe ^{vagnak,} musttyát akarja rakatni, ki-hordat- ^{forrani.} tyá, és akkor rakattyá viszszá, midön a' must forrását egészlen el-végezte; vagy meg-forditva, mustyát ki-forrása előtt pintzéjébe bé-nem szállitja. Mert az az erős Göze *vagy Szesze* a' mustnak, a' mellyet a' forrás okoz, meg-árt az ó boroknak, és a' miatt fokat el-vesztenek természeti jóságokból.

A' forrás-
kor, és az-
után mit
kell csinál-
ni?

§. 17. Ha észre vész a' Gazda-
Ember, hogy musta meg-tsendese-
dett a' hordó szájára való karikákat
tisztá rongyal bé-tekervén, reá te-
heti az aknákra; tsak hogy addig
le-ne szorittsa, míg a' must jól ki-
nem forrja magát, hogy a' meg-du-
gultt levegő-ég a' hordókban vala-
mi kárt ne tégyen, vagy a' fene-
két ki-ne üsse. Mikor pedig egy-
szer a' forrásnak vége vagyon; ek-
kor osztán meg-kell töltögetni a'
hordókat, és mint a' meg-készültt
borokkal szokás, erősen le-kell ö-
ket aknázni, *vagy karikázni* 's hadd
feküdjenek áfzkokon tsendesen.

§. 18. A' prést *vagy fajtót* min-
den hozzá tartozó részeivel együtt,
fzüret után mindjárt, mihelyt t. i.
dolgát végzi vele az ember, szin-
te-úgy mint fzüret előtt, emberül
és tisztán meg-kell mosni, és ki-
szellöztetni. Ha pedig ezt a' tse-
kély munkát el-múlattya az ember;
a' fajtó fájában bé-férkezett must
etzetes savanyúsággá válik benne,
a' melly a' következendő fzüretkor
fel-ázik, és a' mustal meg-elegye-
dik, melly miatt osztán az új bor-
is könnyen meg-romlik.

§. 19.

§. 19. Hogy kelleffen pedig a'
borral a' pöntzébe banni, és min-
den héten, vagy leg-fellyebb min-
den két hétbe a' hordókat valami
vastag erős posztó-darabbal meg-tö-
rölgetni, 's a' penésztől tisztán tar-
tani, és egyszer 's mind bizonyos
időben, vagy a' mikor szükség meg-
tölteni? mind ezekről bőv oktata-
fokat lehet találni az Aus triai mezei
és Házi Gazdasági Kalendáriumban.
Hanem itt tsak ezt az egyet jegy-
zem-meg, hogy a' jó bort minden-
kor jó borral kell töltetni, mert a'
roszsz töltelék a' jó bort mindenkor
roszszabbá téfzi.

§. 20. A' kemény és vad borok, <sup>A' bornak
le-vonásá-
ról.</sup> a' más hordóba való le-vonás által
mindenkor kedvesebb izűek lesznek,
a' mit egy Esztendőbe egyszer, 's
kétszer-is meg-lehet tselekedni.
Hasonlóképen a' gyenge és lágy bo-
rok-is, ha kemény borral töltődnek,
vagy a' mint nevezik, jó borral
fel-szülik őket, erősebbek, és frif-
febb izűek lesznek.

§. 21. Utóllýára erre intem még <sup>Minden-
le hüdös
szágtól
meg-kell</sup> a' Mezei és Házi Gazdákat, a' kik
jó és tisztá borokat akarnak Pin-
tze-

örizni a'
pintzéket.

tzéjekbe tartani, hogy Gazda-Afz-
szonyaiknak, *vagy Feleségeiknek* tel-
lyességgel meg-ne engedjék, hogy
holmi eleséget *vagy zöldséget* tar-
tsanak a' boros pintzébe. Kivált-
képen pedig bé-tsináltt savanyú ká-
posztát és Répát, értt-fajtott, és
femminémü nehéz szagú dolgot pin-
tzéjekbe meg - ne fzenvedjenek:
mert ezek a' boroknak felette ár-
talmafok.

§. 22. Ha én már eddig-is által-
nem hágtam volna a' rendes határt,
a' meddig a' Paraszt iffjúság szá-
mára való Könyvnek ki-terjedni
szabad: itt esnék-meg igen alkal-
matosan az áldott Magyar Ország-

A' magyar
Ország
boroknak
első ége.

nak, melly majd mind azokat a'
borok' nemeit egyedül maga termi,
mellyeket Európának több Tarto-
mányiban iminnen amonnan öfzve
szereznek, nemes borairól némelly
jegyzéseket tenni. De mivel a' mit
magamba fel-tettem, azt el-végez-
tem; azért csak ezeket jegyzem ide
fel: hogy a' híres Tokai bor, min-
den Európai boroknak Királya. A'
Sopronyi bor-is pedig Német Or-
szágnak többnyire minden Tartomá-
nyiban

nyiban régtől fogva méltán tartatik
nagy betsben. És utólyára a' Sz.
Györgyi és Rétsei boroktól sem ve-
hettem még-el, egy szomszéd Tarto-
mányban termett bor-is elsősege-
ket.

§. 23. Vólnának csak ebben a'
Felséges birodalomban-is olyan al-
kalmatos és gondos szőlő-mivesek,
mint azokban a' Tartományokban,
a' mellyeknek boraikat még most-is
olly drága pénzért szállíttják hoz-
zánk; az ilyen drága költségektől
mindjárt meg-szabadulhatnánk. A'
Szekszárdi, Siklósi, úgy fok Hor-
váth és Tóth Országai hegyek-is,
a' leg-jobb féle nemeit termik az
úgy nevezett punták boroknak. A'
Budai, Károlovitzi, Pétfi és ezekhez
hasonló borok a' Burgundiai borok-
kal egy forma betsbe lehetnének,
ha azokkal-is úgy bánnának, mint
ezekkel. A' Somlyai borban a' Kam-
pániainak minden minémüsei meg-
vagynak, csak hogy nem az oda
való módon készittetik. Az egri
fakó bort a' leg-kedvesebb izü Ta-
che bor gyalánt, a' mint nevezik,
lehetne inni, ha olyan kézbe ke-
rül-

rülhetne, a' melly az oda való mód
szerént bánhatna véle. Egy szó-
val méltán lehet kételkedni, ha
vagyon - é Európába olyan nemü
bor mellyet ebben az Országban fel-
találni, és borhoz értő emberek ál-
tal készíttetni nem lehetne.

§. 24. Véget vetek már én itten
ezen tanulni kívánó Paraszt ifjúság
számára jó indulatomból irtt Okta-
tásimnak, szivemből ohajtván, hogy
azok által azon tziel, mellyből ezen
egész munka irattatott, kívántt
végét el-érhesse,

V É G E.

MU-

MUTATÓ TÁBLA.

A.

A BRAKOT a' Kosnak mikor kell adni, és mennyit? 128.

AGYAG FÖLD és annak nemei miért Terméketlenek? 3.

APRÓ MARHÁKNAK mitsoda nemei hasznosok a' Paraszt Gaz-
dának. 147.

A' Lúd tenyésztésről. 147.

A' Pujka hizlalásának különös módja. 148.

Rutza vagy Kátsa. 149.

Házi vagy Szeléd Tyúkok. 150.

Hogy kell el-fogadtatni a' Kappannál a' Tsirkéket. 151.

A' Galambok többet többet ártnak mint használnak. 152.

ARATÁS előtt és idején mire kell vigyázni? 71.

Es a' Tavaszi Vetések Takarása körül? 69. 72.

ÁRPA nemére mellyek tartóznak? 60.

Mellyik a' leg-jobb neme? 60.

A' Takarásban mennyi vész-el belőle? 66.

ÁR-VIZ ellen mit kell tsinálni? 33.

B.

BABÓ. Lásd Három Levelű-fű.

BÁRÁNYOZÁSNAK ideje. 128.

A' Bárányokat hogy kell Tsetsyre kaptatni, ha még nem
tudnak szopni? 120.

Hogy kell ételre kaptatni, 's miből kell állani annak? 130.
Meddig kell hagyni szopni? 131.

BARNA-FÖLD. Lásd Föld.

BÉRES-JUH. Lásd Juh.

BÉ-vágása a' Szőlőnek. Lásd Szőlő.

BIGETS. Lásd Gyümölcstös Kert.

BIHA-BORJÚT meddig kell hagyni szopni. 114.

Mikor

Mikor kell ki hérélni? 114.

A' jó féle Bikának meg-esmértető Jelei. 116.

Bik-FA mitsoda Földet szeret? 19.

Bik-MAKX ldgyá téfzi a' Sertésnek Szalonnáját. 145.

Bogár. Lásd Selyem ereftető Bogár.

BOR. Hogy kellene az Ausztriai Borból, az idegen Országokhoz hasonlót készíteni? 227.

A' jó Bort nem kell rozsfal tölteni 235.

Hogy lehet mind az erős, mind a' Gyenge Bort mér. sékelni? 235.

A' Magyar Országai Borok minden Európai Boroknál fellyebb valók lennének, ha úgy tudnának velek bánni, mint amazokkal. 236.

BORJÚ. A' kis Borjúkkal hogy kell bánni? 117.

BORONA. A' Fa-fogú Borona mellett Vas-Fogut-is kell tartani. 42.

Annak le-irása. 42.

Hafzna. 43.

A' Fa-Boronának le-irása. 43.

Borsónak Takarása. 72.

BOSZORKÁNY Kása. Lásd Harmat Kása.

Búza-FÉREG. Lásd 'Susok.

Búzát jobb 'Sarlóval aratni. 67.

BúzÉR GYÖKÉR, annak természet, és természetének, s véle való bánásnak módja. 164. 166.

Büdös RAJ. Lásd Méh.

D.

Dér mi okon lefesz? 204.

DISZNÓ. Lásd Sertés.

DOHÁNYT hafznos természetni. 162.

DUDVA mindenféle ártalmas a' Vetéseknek. 63.

Mellyek a' leg-ártalmasabbak. 63.

Dög.

Dög. Lásd Marha-Dög.

Dürés. Lásd Homlítás.

E.

ÉDES-GYÖKÉR, annak hafzna és természetének módja. 172. 174.

EGERER. Lásd Gabona.

Eke majd minden Tartományba különböző vagyou. 39.

A' mellynek a' Kormány-Deizkája mozogható, és Tso-rofzlyája forogható, mindentéle Ekénél leg-jobb. 40.

Annak hafzna. 41.

ELEGYÍTÉSE egyik Földnek a' máfikkal. Lásd Föld.

ELESÉG. Lásd Takarmány.

ELET. Lásd Gabona.

ELEVEN-SÖVÉNY, miért jó Kert-Kerítésének. 178.

Miből kell tsinálni, és hogy kel tartani. 178. 180.

EMÉSZTŐ VEREMNEK mindenkor illendő nedveségének kell lenni. 18.

A' Marha-Vizelletét-is Eméftöre kell botsátani. 20.

ERDEI FÁKAT szükség a' Parafzt-Embernek ültetni, és hol? 197. Mellyek azok? 198. 200.

F.

FA-BORONA. Lásd Borona.

FÁBRIKÁKHOZ szükséges Palánták. 159.

FAGYAL-FA jó Kert-Kerítésnek. 179.

FA-OSKOLA két féle, és hogy kell azokban a' Tsemetéket és Fákat ültetni? 18.

Mikor és hogy kell az Oskolából a' Fákat a' Bigetsbe által-ültetni? 19.

Lásd Öltani

FÁRADTT-FÖLD tsak képzelődés, 's honnan származik. 38.

FATTYÚ VESZSZÖK a' Szőlő-Tökén, mi okból léfznek. 215.

Q

FERE.

FEKETE-PORHAJAS. *Lásd Szőlő.*

FEL-TÖLTÉSE. Az Ugar Földökben vetett Palántáknak, mit használ a' Földnek? 53.

FENYŐ-FÁKAT jó-ültetni a' Szőlő-Hegyeken, és mellyik oldalón? 204.

FÉRGEKNEK a' Szántó Földeken való el-vesztésének módja. 46.

FESTŐ-FÜ. *Lásd Búzer, Mil, és Fűrész Levelü Fű.*

FÖRRÁSA a' Mustnak. *Lásd Must.*

FÖLD, mindenféle Föld, ha csak más Földel meg-nem elegyítetik, terméketlen. 1.

A' Földnek természeti terméketlenségének okait nem tudja Parafzt-Ember. 3.

Mitsoda a' Lággy vagy Puha és Meleg, Kemény és Hideg Föld? és mindenik miért terméketlen? 4.

A' Fekete vagy fetét barna színű, vagy Ikrás, avagy Kert Föld a' leg-jobb, ennek belső részei, mellyekből áll és tulajdonságai. 5.

Hogy kell minden sovány Földet Elegyítés által megjavítani és Termékennyé tenni. 9.

FÖRÖSZTENI hogy kell a' Juhokat? 135.

FÖVENYES-FÖLD. *Lásd Homok.*

FÜ, a' Fűvet nem kella' Kafzállókról Nyáron fel-étetni? 90.
Lásd Széna.

FÜRÉSZ-LEVELÜ-FÜ, annak tenyészítése, véle való bánás, és Magva-vétele. 169.

G.

GABONA, hogy kell az új Gabonát a' Tsiirbe be-hordani. 64.

Hogy kell meg-esmérni, ha meg-értt-é? 61.

A' Gabona Száraz meg-töredezésének mitsoda kára vagyon? 66.

Mitsoda Gabonát kell aratni? mitsodát kaszálni? 's mitsodás Kaszával? 67. 68.

A' Tavasz Gabonák Fel-takarásában mikre kell vigyázni. 69. 72.

Hogy

Hogy és mitsodás időben kell mindenféle Gabonát tsé-
pelni? 74.

A' Gabonának fel-tisztításáról. 76.

Hol nem jó, és hol jó 's hogy kell a' Gabonát tartani? 77. 80.

A' Férgektől és Egerektől hogy kell meg-óltalmazni a'
Gabonát, és az Egeret el-vesztetni? 78. 81.

GALAGONYA-fa-is jó Eleven Sövénynek. 178.

GALAMB. *Lásd Apró Marha.*

GAZDAG-ROS. *Lásd Ros.*

GIZ-GAZ. *Lásd Dudva.*

GÚNÁR, hány Jértzéhez hány kell? 147.

GYAPJÚ. *Lásd Juh.*

GYAPJÚ-FESTŐ-FÜ. *Lásd Mil-fű.*

GYEP-FÖLDNEK mit hívnak? 37.

GYÖKERES-VETEMÉNYEK' nevei. 181.

GYÖNGY-TYÚKOT nem szükség tartani a' Parafzt-Gazdának. 147.

GYÜMÖLTS, hány féle, és mindenek nemre mellyek tartoznak?
186.

Gyümölds Fáknek külömb-külobb féle nevei. 185. 186.

Mit hívnak Szeliid-Fának? 185.

Gyümöldsös Kertnek Gondviselése Férjfiakat illet. 184.

GÖRGÖ-FA, vagy **GÖRÖNGY-RONTÓ-TÖKE** két féle, és min-
denik mire való? 44. 46.

H.

HAGYMÁNAK nevei. 181.

HAJDINA. *Lásd Tatárka.*

HAJTÁSSAL-VALÓ ÓLTÁS. *Lásd Óltás.*

HÁRMÁLLÁSA a' Szőlőnek mikor esik? 's mire való? 218.
Lásd Szőlő Hegy.

HARMAT-KÁSA, Árpa nemére tartozik. 60.

Hol terem és hogy szedik? 61.

Q 2

HÁROM.

HÁROM-LEVELEŰ-FÜ. Vagy Here hura hány-féle? 91.
 Mitsodás földet szeret mindenik? 92.
 Hogy kell termeszteni? 94. 95.
 Szorgalmatos Gyomlási kíván. 97.
 Hogy kell magvát venni? 98.
 Mindenik-félét Etztendőben hányszor lehet, 's hogy
 kell kaszálni? 99. 100.
 Hogy kell a' Here-hurával tartani a' Marhát. 99.
 Hogy kell a' mi meg-maradott Szénának tsinálni? 100.

HAS-MENÉS MÉHEK NYAVALYÁJA. *Lásd Méh.*

HATTYÚT nem szükség tartani a' Paraszt-Embernek. 147.

HEVES FÖLD. *Lásd Föld.*

HEVERTT FÖLD. *Lásd Ugar-Föld.*

HIDEG-FÖLD. *Lásd Föld.*

HOMLITÁS miképen esik? 220.
Lásd Szöő.

HOMOK Terméketlenségének oka. 7.
 Hogy kell a' Homokot Vájogos Földel, és ezt amaz
 zal meg-elegyíteni? 11.

HÜVELYKES VETEMÉNYEKNEK nemei. 181.

I. J.

JÁROM, külömbb-külombb-féle, melyik a' leg jobb. 114.

JÁRMAS MARHÁT, hogy kell nevelni? 114.

JÁVOR, vagy JUHÁR-FA nedves Földet szeret. 200.

JEGENYE-FA, nedves Földet szeret. 200.

JERKE-BÁRÁNY, Jerke-Juh. *Lásd Juh.*

JERTZE-TYÚK meddig alkalmas a' Költésre. 150.

IGÁS BAROM, *Lásd Jármas Marha.*

IKRÁS-FÖLD Lágý és meleg természetű. 3.

ILGOVÁNYOS FÖLD. *Lásd Ikrás Föld.*

INDÁS, vagy fel-futó Veteményeknek nemei. 181.

INDI-

INDIAI TYÚK. *Lásd Gyöngy-Tyúk.*

ISZAPOS-FÖLD. Miért Terméketlen? 7.

JUHOT mitsoda Eleséggel kell tartani. 106.

A' Juh-tartáson miért nem kaptak eddig az embe-
 rek? 121.

A' Béres Juhon mit kell érteni? 122.

A' Gyapjúnak meg-vékonyodásáról. 122.

A' jó-féle Jerke Juhnak meg-esmérterő Jelei. 125.

Es a' jó-féle Kosnak 126.

A' Kosnak változtatásáról vagy el-tsereléséről. 127.

Mikor kell a' Kófókat a' Jerkékkal öltve-botsátani?
 és egy Koshoz hány Jerke elég? 127.

A' Juh meddig tölgyellik? 128.

Mind a' Bárányokkal mind a' Szoptató Juhokkal, hogy
 kell binni, 's gondjokat vifelni? 128. 132.

A' Kos Bárányoknak hereléséről, és a' Jerke Bárányok-
 nak Farkok el-nyiréséről. 131.

A' Kófókat és Öruket külön kell legeltetni a' Jerkék-
 től. 122.

A' Nyirésben mit kell meg-tartani? 134.

Hogy kell a' Juhokat föröszteni? 135.

Hogy kell a' Juhokat Öltéssel meg-visgálni? 136.

A' nedveség árt a' Juhoknak. 137.

A' Juhoknak különös Akol vagy Istálló kívánta-
 tik. 138.

A' Juhoknak Nyavalyáiról. 139.

K.

KAKAS, egyhez hány Jértze elég, 's meddig jó Tojóz-
 ni? 150.

KAN. *Lásd Sertés.*

KANTZÁT mikor és hogy kell hágatni? 111.

KÁPOSZTÁNAK mitsoda nemeit kell a' Paraszt-Gazdának ter-
 meszteni? 180.

KAPPAN. *Lásd Apró-Marha.*

KAP TSA a' Szőlőnek mi okon lelté. 215.

Meg-kell a' Tökét töle tisztítani. 216.

KARÓZNI a' Szőlőt mikor kell? 22.

KASZÁLLÓ. Hány féle? 83.

Mitsodák a' Természeti Kaszállók? 83.

Hát a' mesterséggel tsináltak? 84.

A' Természeti Kaszállóknak két nemei, és mindenkivel
hogy kell bálni? 84. 87.

Öntözése a' Kaszállóknak. 88.

Semmi-féle Tövis Bokrokat és Fákat meg-nem kell
szenvedni a' Kaszállóba. 89.

Kaszálásnak ideje és módja. 101. 102.

Mit kell az olyan Kaszállóval tsinálni, a' mellyet a'
Víz elborított? 106.

Fel kell gyepözni a' Kaszállókat. 89.

Kaszálóba nem kell füveltetni a' Marhát. 89.

A' Mesterséggel tsinált Kaszállók miért neveztetnek
úgy? 90.

Mivel kell bevetni? *Lásd* Három Levelű fü.

KENDERNEK haszna, és Nyövésének módja. 161. 162.

KÉVÉBE mikor kell kötözni a' Gabonát? *Lásd* Gabona.

KEVERÉSE a' Szántó Földnek. 48.

A' Szőlő Hegynek. 217.

KERT-FÖLD. *Lásd* Föld.

KERT KERÍTÉSNEK mi leg-jobb. 178.

KERTI-VETEMÉNYERNEK nemei, és azoknak szükséges ön-
tözése. 180. 181.

KHINIAI KAN, *Lásd* Sertés.

KOLOMPÉR, jó a' Fejös Marhának. 52.

Az Ugar Földön kell termesztetni. 52.

KOMLÓ, termesztésének haszna. 163.

KONYHA KERT. *Lásd* Kert.

KÖRMÁNY DESZKA. *Lásd* Eke.

KOS. *Lásd* Juh.

KOTZA. *Lásd* Sertés.

KRÉTÁS FÖLD, miért terméketlen? 3.

KRUP-

KRUPPA. *Lásd* Tatarka.

KUKURITZA. *Lásd* Tengeri.

KÖRÉNY-FA, lassan nevelked k. 179.

KÖLESNEK ARATÁSÁRÓL, 's véle való Bányásról. 71.

KÖMÉNY. *Lásd* Kerti Vetemény.

KÖVES ÉS KÖVETSES FÖLD miért terméketlen? 3.

L.

LÁNY FÖLD. *Lásd* Föld.

LEGELŐ MEZŐ. *Lásd* Marha-Járó-Föld.

LEN-TERMESZTÉS hasznos, és hol kell vetni? 159. 161.

LENTSE takarásnak módja. 71.

LEVELES FÁRAT miért nem jó a' Szőlőbe ültetni. 204.

LE VONÁSA a' Bornak *Lásd* Bor.

LIBÁNAK jó Páiztora a' Gunár. 147.

Hogy kell vélek bálni? 148.

LÓ, mitsoda munkába, és hol jobb a' Parafzt-embernek az
Ökörnél? 109.

A' Ló-vételbe mire kell vigyázni? 110.

Jobb ha maga nevel a' Parafzt-Gazda Lovat, mintha
vélzen, és hogy kell nevelni? 110. 111.

A' Tsödör Tsikót mikor kell ki-herélni? és hogy kell
a' Tükö Lovat Hámba szoktatni? 112.

Hogy kell bálni a' Lovakkal? 112.

Mitsoda nyavalyái vagynak? 113.

LÓ GAZD. *Lásd* Trágya.

LÓ-HERE, vagy Lutzerniai Here. *Lásd* Három Levelű fü.

LÚD, *Lásd* Apró Marha.

LÚG, *Lásd* Pár-lúg.

M.

MAG. *Lásd* Vetni-való Mag.

Q 4

Mak-

MÁKNAK hafzna. 174.

Mikor és mitsoda Földbe kell vetni? 175.

Hogy kell Magvát venni? 176.

MALATZ. *Lásd* Sertés.

MARHA nevezete alatt mitsodák értetnek és melyek izükegesegek a' Mezei Gazdaságra. 112.

MARHA Dögről hogy lehet meg örözni a' Marhát. 119.

MARHA-JÁRÓ vagy Pufzta Földekből hogy kell Szántó vagy Kafzálló Földeket tsinálni? 26.

Egészlen, hány nemei vagynak? 27.

Az Erdőkből irtott Pufzta Földeket hogy kell mive-
lökké tenni? 29.

A' Száraz sivatag Homokosokat hogy? 30.

A' Motsáros és Tó-állásos Pufztákról hogy kell el-ven-
ni a' Vízet? 31. 33.

És az után fel-keil ásni, 's mint kell velek bänni? 34.

A' Jó fekvésü Pufztákkal mit kell tsinálni? 35. 36.

MARGA mitsoda? 13.

A' Jegyzésbe hafzna 14.

Nem tartozik a' Trágya nemére. 22.

Mitsoda ízinei vagynak, és hol lehet találni? 23.

Hogy kell meg-próbálni ha jó-é? 24.

MÉHLKNEK hafzna, Nyavalyái, és azok ellen való Orvof-
ságok. 153 digtől fogva 157-edigik.

MELEG-FÖLD. *Lásd* Föld.

Mész-is jó a' Trágya közzé. 20.

MEZEI GAZDÁNAK mit kell főképen tudni? 1.

MEZEI VETEMÉNYEK. *Lásd* Ugar.

MOH, hogy kell a' Réteket töle meg-tifztítani? 84. 85.

MONT, *Lásd* Törköly.

MOTSÁROS FÖLD. *Lásd* Marha-Járó-Föld.

MUST. *Lásd* Szüret. 1

MUSZKA-ROS, *Lásd* Rós.

N.

NEDVESSÉG árt a' Méheknek. 155.

NYÁR-FA nedves földet szeret. 200.

NYÁRI PALÁNTÁK. *Lásd* Ugar.

NYIRÉSE a' JUHOKNAK, *Lásd* Juh.

NYIR-FA mitsodás földet szeret? 31.

NYITÁSA a' Szőlőnek. *Lásd* Szőlő-Hegy.

NYUGOTT-FÖLD. *Lásd* Fáradt-Föld.

O.

O BORNAK árt az Új Bor Szelze. 233.

OKULÁTZIO. *Lásd* Óltani.

OLAJ-FA Gyümölts Sonkolya. *Lásd* Trágya.

OLLÓVAL jobb a' Szőlő-Fürtöket le-fzedni, és miért? 229.

ÓLTANI, mitsoda Fa állya-ki leg-jobban az Óltán. 185.

Mikor és hogy efik-meg? 188.

A' Szemre való Óltásról vagy Okulátzióról. 190.

Tsapra való Óltásról. 191.

Hajtással való Óltásról. 192.

Fúrással és Sipra való Óltás nem tanátsos. 193.

Külömb-külömb-féle Agakat egy fába óltani nem jó.

193. 194.

OLTÓ-VIASZT hogy kell készíteni? 195.

ÖKÖR jobb a' Parafzt-Embernek mint a' Ló. 113.

Hogy kell azt nevelni és Járomba szoktatni? 114.

Meddig lehet Járomba járni? 115.

ÖNTÖZÉSE a' Kafzállóknak. *Lásd* Kafzálló, és a' Keleti
Veteményeknek, *Lásd* Keit.

ÖRÖKSÉG RAKÁS. *Lásd* Szőlő.

ÖRÜ. *Lásd* Juh.

ŐSZI GABONA alá hogy és mikor kell szántani? 47. 48.
Vetésének idejéről közönséges Régula. 55.

P.

PALÁNTA, minden-féle miből áll? 16.
Kerti Palánta. *Lásd* Kert.
Fának palán alása. *Lásd* Gyümölcs.
PARASZT-GAZDA. *Lásd* Mezei-Gazda.
PÁR-LUGBA meg-ísztatni a' Vetni való Magot házfantalanság. 21.
PINTZÉT MITŐL kell óltalmazni? 236.
PIPATS, a' leg-ártalmasabb neme közül-ülő a' Dudvának. 63.
POSVÁNYOS-VIZ. Nem jó a' Juhoknak. *Lásd* Juh.
PRÉS, *Lásd* Szüret.
PUJKA, hasznos házi Majorság. 148.
Hizlalásának módja. 149.
PUZTA. *Lásd* Marha-járó Föld.
PÖSZLEK-IS jó Trágya közzé. *Lásd* Trágya.

R.

RAGASZOS FÖLD. *Lásd* Vájogos Föld.
RAGYA mitsoda, mi okból leszli? nints ellene orvosság. 73.
RAJ nem ereztés veszedelmes a' Méheknek. *Lásd* Méh.
RAKÁSRA nem jó tölteni a' Gabonát. *Lásd* Gabona.
RÉPA, Karó Répát hová kell vetni? *Lásd* Tarló Föld.
RÉT, *Lásd* Kaszáló.
RÉTZE, *Lásd* Rutza.
RINGY-RONGY-IS jó Trágya közzé, *Lásd* Trágya.
RISKÁSA, Arpa nemére tartozik, 's miért kedves? 60.

ROSTÁ-

ROSTÁLÁSA a' Gabonának. 77.
ROS-VETÉSÉRE mitsoda időt kell választani. 59.
Leg-jobb neme a' Gagdag vagy Mufzka Rós. 60.
ROTHADTT SZÖLŐ. *Lásd* Szőlő.
RUTZA, mitsodás helyet szeret? 149.

S.

SÁFRÉNY, melyik leg jobb? 170.
Termesztésének és meg fzedésének módja. 170, 171.
SAJTÓ, *Lásd* Szüret.
SALÉTTROM, hasznos Orvosság a' Marhának. 120.
SARJÚ SZÉNÁT mikorra kell hagyni? 90.
Mitsoda Marhának kell tartani? 104.
SÁR KELEP *Lásd* Három leveleű fű.
SÁSAS Rettekkel hogy kell bálni? 84. 85.
SELYEM-ereztő Bogaraknak haszna. 158.
SERTÉST nem kell fokot tartani a' Paraszt-Embernek. 141.
A' Kannak mennyi idős korban kell meg-rihedzeni? 12.
A' Kotzákkal mitsoda idő tájba kell öfzve bortsítani, és akkor a' Kotzáknak-is mennyi idősöknek kell lenni? 142.
A' Kotza hányzor malatsozik efsztendöbe? 142.
A' Khinai Kanokról. 143.
Ha az ember nem akarja tovább Kotzáját malatsoztatni, mit kell tenni? 142.
A' Malatsozokkal hogy kell bálni? 144.
A' Sertéseknek hizlalása. 144.
Nyavalyái és orvoslásai. 145.
A' Mezőknek ártá mafok a' Sertések, és azért-is jobb őket Ólba tartani. 145.
SÍKRA hogy kell a' Dombos, 's Halmos Helyeket tenni?

SÍKERES AGYAG, *Lásd* Iszapos Föld.

SÍPRA

SIPRA való Óltás, *Lásd* Óltani.
 Só hasznos a' Marháknak. 120.
 SOM-FA nem jó Eleven Sövénynek. 178.
 SOVÁNY Föld, *Lásd* Föld.
 SZALMÁT minden Takaráskor frisset kell hordani a' Tsürbe
 a' Gabona alá. 64.
 SZALONNA mitől kemény, mitől lágy? 144.
 SZÁNTANI, *Lásd* Ugar Föld.
 SZÁNTÓ Eszközök. 39.
 SZÁRA a' Gabonának, *Lásd* Gabona.
 SZÁRAS Palántáknak nemei. 180.
 SZÁRAZ-FÖLD. *Lásd* Marha-járó Föld.
 SZÁRNAS HÁZI ALLATOK. *Lásd* Apró Marha.
 SZARVAS Marha, *Lásd* Marha.
 SZARU-is jó Trágya közzé. 20.
 SZEMRE Óltani, *Lásd* Óltani.
 SZÉNÁNAK mikor és hogy kell kaszálni, és fel-takarui.
 101. 102.
 A' Szénát három Szakaszba kell osztani. 103.
 Ennek hasznai. 104. 106.
 SZÉRÜNEK el-készítésének módja. 64. 72.
 SZIL-FA mitsodás Földet szerez? 200.
 SZÓRÁSBAN mit kell meg tartani? 76.
 SZUROK TERMŐ-FÁK mitsodás Földet szereznek? 200.
 SZÖLÖT Hegyen kell ültetni és nem lapályba. 203. 204.
 Mitsodás Fekvésének kell lenni? 204.
 Hogy kell a' Földjét meg-vizsgálni, és meg-javítani?
 208. 206.
 Mit kell a' Fekere Porhajásról és Homlitásról meg-
 tartani, 's mindenikkel hogy rakják-bé a' Hegyet?
 208. 210.
 Szőlő Vesző Agyakat szükség tartani, 's hogy kell
 azokkal bántani? 210. A'

A' Szőlő Rakásának leg-jobb módja. 211.
 A' Nyitásról. 214.
 Bé-vágásról. 215.
 Kattsa a' Szőlőnek mi okon lesz? 's hogy kell azt
 le nyesni? 215. 216.
 Az ölzve gömörödött Leveleket le-kell vágdalni. 216.
 A' Szőlő Levél/tekerő Féregéről. 216.
 A' Keverésről 217.
 Harma lásról, 218.
 A' Szőlőnek Trágyázásáról. 219.
 A' Dűtésről. 220.
 Az Örökség rakásról. 221.
 A' Mettészéről. 222.
 A' Karózásról, és Gyomlálásról. 223.
 A' Szőlőbe femmi Palántát nem kell ültetni. 223.
 SZÜRET előtt minden Szüretlő Edényeket, meg-kell embe-
 rül tisztogatni. 225.
 A' Sajtót különösen tisztán kell tartani. 225. 234.
 A' Mustnak forrásakor és utána mit kell tselekedni?
 226. 234.
 Szüretnek ideje. 227.
 A' Fürtök között mitsoda külömbseget kell tenni? 228.
 Ollóval jobb a' Szőlőt fzedni 229.
 A' Mustnak lassan kell forrni. 230.
 A' Szőlőt Kotsánnyan és Törkölyén nem kell foká
 hagyni. 231.
 A' Szürő-Káson ki-húllott Szőlő-szemeket minden szá-
 rától és kotsánnjától meg-tisztítani. 232.
 Elsőben nem kell a' Hordókat tele tölteni. 232.
 A' Bornak le-vonásáról. *Lásd* Bor.

T.

TAKARMÁNYNAK szaporítása. 100.
 TARLÓ-FÖLD. Mitsoda, 's hogy lehet leg-jobbán hasznát
 venni? 49. 50.
 TATÁRA, jó a' Fejős Marhának-is Abrak gyalánt. 52.
 TAVASZ-FÖLD mitsoda? 38.

TAVA-

TAVASZI VETÉSEK Idős és Fejős Marhák számára. 52.
Tavaszi Vetés Idejéről való közönséges Régula. 55.

TAVAS-HELYEK. *Lásd* Motsáros helyek.

TEHÉN, mitsodás a' jó-féle? 115.

Jobb a' Teheneket Jázlon tartani, és miért. 118.

Az Űző Fejős Tehenről mit kell meg-tartani? 119.

TÉLI-Takarmány. 90.

TENGERIT hogy kell vetni? 53.

TERMÉKETLENSÉGnek okái. 3.

TOROK-GYÉK. *Lásd* Sertés.

TORFF-is jó Trágyának. 20.

Mitsoda a' Torff? 20.

TRÁGYA szükséges és hasznos a' Mezőn. 15.

Mitsoda részekből áll? 16.

A' Trágyának hogy kell hasznát venni? 17.

És szaporítani 's javítani? 19.

Mitsoda a' Mesterséges Trágya? 20.

A' Trágya Sóról és Lúgról mit kell tartani? 21.

TSEMETÉS KERT. *Lásd* Fa-Oskola.

Tséplésnek ideje és módja. 74.

A' Tséplők körül mire kell vigyázni? 75.

TSERÉS HELYEK. *Lásd* Marha-járó Föld.

Tsikó. *Lásd* Ló.

TSIRKE. *Lásd* Kappan.

TSOROSZLYA. *Lásd* Eke.

TYÚK. *Lásd* Apró Marha.

TÖLGY-FÁT hogy és hol kell ültetni? 198.

TÜZI-FA. *Lásd* Erdei-fa.

V. U.

VAD-TSEMETE mitsoda? 185.

VAJOGOS-FÖLD. *Lásd* Agyag.

VAK-

VAK-SZEMEK a' Tsemetéken mitsodák? 188.

VEREST-FESTŐ Gyökér. *Lásd* Búzér.

VETEMÉNY. *Lásd* Kert.

UGAR-FÖLDEK mi okon lettek? 38.

Hogy kell azokat mesterséges Kaszállókká tenni? 46.

Az Ugarlásba mit kell meg-tartani? 47.

Hogy kell a' Száraz és Nedves Földeket ugarlani? 48.

Mitsoda hasznokat lehet venni? 50.

Mitsoda Veteményeket kell rajtok termeszteni? 51.

VIZ-FOGÓ BARÁZDÁKAT hol szükség tsinálni? 48.

ÜSZÖGTÖL lehetetlen meg-örizni a' Gabonát. 72.

Némely Gazdáknak Jegyzése az Üszögről. 72.

Z.

ZAB hány-féle? és melyik a' leg-jobb neme? 62.

ZÖLD-FESTÉKNEK való fü. *Lásd* Fűrész-Levelű fü.

A' többi Könyvek között, ezek az új Magyar
Könyvek-is találatnak

Pofonyban, Kaffán, és Peften

Landerer Mihálynál.

A mi Urunk Jéfus Kriftusnak Élete; mellyet a' négy
Evangyeliomból egyet tsinálván, rendbe fzedett, és
fok idvelséges Tanúságokkal meg-bövitett, Fő-Tifzte-
lendő Vajda Samuel, Sz. Benedek Szerzetén-lévő Tiha-
nyi Kalafstromnak Apátura. 4to három Kötés 4 fl 30 kr.

Az Oltári Szentségről és Aldozatról a' Reformátusfok' Paila
ellen Hármás Könyv, írí Molnár János a' Györi Megyé-
nek Papja 8vo. 30 kr.

Uj Füves, és virágos Magyar Kert, mellyben mindenik
Fűnek és virágnak neve, neme, ábrázarja, természete és
ezekhez képest külömbféle hafznai értelmefen meg-jegyez-
tettek, Csapo Josef N. szabad Királyi Debretzen Várof-
sának Phyficiusa által. 8vo. 1 fl 15 kr.

A' böltseégnek, és jó erköltsnek Könyve, a' Kegyes ifjú-
ságnak a' tífztelendő öregségtől nyertt ajándéka 8vo 24. kr.

Troja Vefzedelme, mellyet a' régi Vers-Szerzőknek írífi-
ból egybe fzedett, és Versekbe foglalt Dugonics András.
4to. 51. kr.

Böltés és Figyelhetes Udvari Ember, 300. mély értelmű
Maximákat foglal magában, írta Spanyol nyelven Gracián
Boldisár, fordította Faludi Ferentz. 8vo 1 fl.

Molnár Jánosnak 15. Levelei, midon ötöt a' jó nevelés-
ről való írásra öfztönözné. 8vo 30. kr.

Mindennapi közönséges és barátságos Levelek, a' Levél
írásban Gyakorlatlanoknak kedvekért, 's hafznokért kö-
vetésre való például ki-botsáttattanak. Femer Kilián
által, 8vo. 30 kr

Fedra és Hypolitús, fzmorú Játék. 8vo. 7 kr.

Gyermekek Fífikája, avagy olly szép és hafznos 'Sengéje,
mellyben kevés példák által meg-mutattatik, mint kellef-
sék fzoztatni a' gyermekeket az Istennek fok féle teremté-
seiről való Isteni böltsefséget, hatalmat, jófágot vélek es-
mértetni, és tsudálatni Magyar nyelvre fordította Szönyi
Benjamin, 8vo. 20. kr.

A' Juh-tartásról való rövid oktatása, mellyhez adatott a' Do-
hány Termefztésnek Mestere, 8vo. 24 kr.

